

Şamil Əsgər Dəlidağ-75

***Bir ömürdən
səhifələr***

Şamil Əsgər Dəlidağ

Bir ömürdən səhifələr

Qərgiz - NƏŞRİYYATI
BAKİ-2004

Tərtibçi və redaktor: **Xalid**

«Bir ömürdən səhifələr». Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2004, – 220 səh.

Şamil Əsgər Dəlidağ

$D \frac{742000000}{079} 280 - 2004$

© «Nərgiz», 2004.

nin
adı
yet

rim
nac
də
çir,
na
pər
mə

etd
cav
də
dən
şah
şar
rad
cün
mə
nə
anı
bir
üçü
ver
ola
mi
qə

ÖN SÖZ ƏVƏZİ

atı,

Bu il atam ömrünün 75-ci baharını yaşayır. Müdrükliyin və ağsaqqallığının zirvəyə çatdığı yaşıdır. Böyük ailəsi adından ona bu yubileyi münasibəti ilə səmimi təbriklərimizi yetirir, can sağlığı və bütün istəklərinin çin olmasını arzulayırıq.

Uşaqlıqdan hər kəsə onun atası birinci nümunədir, hər birimiz boya-başa çatdıqca ata böyüklüyünün və qüdrətinin qanadı altında özümüzü arxalı hesab edirik. Məhz uşaq illərimizdə atamız bizim and və səcdə yerimizə çevrilir. Lakin illər keçir, hər bir övlad özü də ata olur və ilk baxışda uşaq xəyallarına hakim olan ata qüdrətindən əsər-ələmət qalmır və həyatda pərəstiş olunası digər ideal insanlar peyda olur. Maraqlıdır ki, mən uşaqlıq idealımı indiyə kimi hələ də dəyişə bilməmişəm.

Mənim pərəstiş etdiyim və hardasa yaxşı mənada qibtə etdiyim xüsusiyyətlərindən biri atamın öz vicdanı qarşısında cavabdehliyi və məsuliyyət hissidir. Zənnimcə, həyatda bəlkə də mənəviyyət özü məsuliyyət hissindən başlayır. Özümü dərk edəndən bəri atamın hər hansı bir görüşə yubandığının şahidi olmamışam. Ümumiyyətlə bu insan həmişə tələsib, yaşamağa tələsib. Yaratmağa tələsib, indi də yarımçıq qalan yaradıcılıq işlərini tamamlamağa tələsir. Lakin əminəm ki, bu cür enerji, işgüzarlıq və yeni-yeni təşəbbüslər sahibinin görmək istədiyi işlər nəhayətsizdir. Bütün bunlara onu sövq edən nədir? Zənnimcə, birinci növbədə, tükənməz həyat eşqi. Hər anını mənalı ömrə çevirmək ehtirası! Ömrünün yarısından çox bir müddətdir ki, gündəlik yazır. Yazdığını da şerlə yazır. Nə üçün yazır, nədən yazır? Yazır ki, özü öz qarşısında hesabat versin. Mənasız ömrü kağız üzərinə köçürməyin nə mənası olardı? Az qala bir saatını da izi qalmayan işə sərf etmək istəmir. İndi onu yazı masasından ayırmaq onun ləzzətli həyatına qəsd etmək kimi bir şeydir.

Dostları onu «zəhmətin qara kotanı» adlandırırlar. Bəs insan kimi, ata kimi nə ilə seçilir o? Qeyri-adi olduğu qədər, adi bir insandır mənim atam. İnadkar, zabitəli və zəhmli olduğu qədər həssas, mülayim və kövrək! Öz allahına etdiyi sitayiş qədər – rəhmətlik ata-anasının və təmənnəsiz dostlarının müqəddəsliyi qarşısında baş əyən əzmlı bir insan! Nəhayət, paklığı və sonsuz məhəbbəti ilə seçilən ailə başçısı və təəsüb-keş Ata!

Onun div ürəyi var. Azı 3 dəfə zərbə alan bu ürəyin nikbinliyi şərəfli bir ömür yolunda qoyduqları və hələ qoya biləcəkləri ilə qaynaqlanır.

Ata olmaq asandır, ömür boyu atalıq etmək isə hər ataya qismət olmur. Mənim atam isə neçə-neçə tanıdığım və tanımadığım insanlara ata qayğısı göstərmiş və bu gün də onu davam etdirir. Atamın keçdiyi mürəkkəb, lakin olduqca şərəfli ömür yolu, yaradıcılığı, ictimai və vətəndaş fəaliyyəti, şəxsiyyət və şair kimi gördüyü işlər bu kitabda sadəcə olaraq sadalanıb. Bəli sadalanıb, onların daha geniş işıqlandırılmasının, yaxud daha dərinləndirilməsinin zamana ehtiyacı var.

Çox yazmaq istərdim atam haqqında. Oğul olub ata üçün söz demək hardasa çətin, atamız özü bizi ağsaqqala qulaq asmaq, lakin onun əməllərini müzakirə etməmək ruhunda tərtib edə bilməmişdir. Odur ki, atamın özü və onun gördüyü işlər haqqında söz demək missiyasını onun istəkli dostlarının və digər qədirbilənlərinin öhdəsinə buraxmaq istəyirəm.

Xalid.

VƏTƏNƏ, XALQA XİDMƏT NÜMUNƏSİ

Respublika ictimaiyyətinin yaxşı tanıdığı Şamil Əsgər Dəlidağın 75 yaşı 2004-cü ilin oktyabr ayının ikinci yarısında tamam olur (dəqiq günü məlum deyil).

Hələ indiyə qədər Şamil müəllim nə evdə, nə də ictimai yerlərdə bircə dəfə də yubiley keçirməmiş, kitablarının təqdimetmə mərasimini təşkil etməyə ehtiyac duymamışdır. Ancaq özü müxtəlif şəxsiyyətlərin saysız-hesabsız görüşünü keçirmiş, bu yığıncaqlarda geniş çıxışlar etmişdir.

Şamil Dəlidağın bu kitabda özünün şerlə yazdığı qısa tərcümeyi-halı çap olunduğuna görə onun ömür yolundan geniş söhbət açmayacağıq. Ancaq soruşsaydılar ki, Şamil müəllimin keçirdiyi həyat yolunu bir-iki kəlmə ilə necə ifadə etmək olar? Tərəddüd etmədən qəti cavabımız belə olardı: – Vətənə, Xalqa xidmət nümunəsi. Bəli, onun ömür kitabının səhifələrini vərəqlədikcə deyilən bu dörd kəlmənin inkarolunmaz həqiqət olduğu qənəətinə gəlirsən.

Şamil müəllim uzaq dağ kəndində dünyaya göz açmış, qara dam altında böyümüş, Böyük Vətən müharibəsi illərinə təsadüf edən uşaqlıq illərində məktəbdə xadim, kolxozda çoban işləmişdir. Özünün etiraf və yaşlı adamların təsdiq etdiyi kimi, o, belində odun və ot şələsi çəkmiş, dəryaz çalmış, taxıl biçmiş, yer şumlanarkən hodaqlıq və macgallıq etmişdir.

Şamil Dəlidağın belə ağır zəhmətlə böyüməsi gələcəkdə onun əməksevərliyi və çalışqanlığında böyük rol oynamışdır. O, əvvəlcə ikiilik müəllimlər institutunu və sonra iki digər ali məktəbi fərqlənmə diplomları ilə bitirmiş, riyaziyyatçı və ali partiya təhsili olmasına baxmayaraq, ədəbiyyatdan dissertasiya müdafiə etmiş, filologiya elmlər namizədi adına layiq görülmüşdür.

Hələ məktəbdə şagird olduğu zaman rayon komsomol komitəsinin büro üzvi seçilmiş, sonralar rayon komsomol komitəsinin birinci katibi, orta məktəb direktoru, rayon tədarük müfəttişliyinin rəisi, icraiyyə komitəsinin sədri, rayon maarif şöbəsinin müdiri vəzifələrində çalışmışdır. O, rayon komsomol komitəsinin birinci katibi işlədiyi zaman təşkilat Ümumittifaq yarışında birinci yeri tutmuş, adı İttifaqın «Şərəf» kitabına yazılmış və «Moskviç» markalı minik maşını ilə mükafatlandırılmışdır.

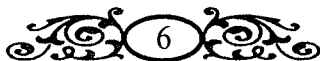
Şamil müəllim maarif şöbəsinin müdiri işləyərkən Kəlbəcər maarifi iki il dalbadal Respublikanın ən yüksək Keçici Qırmızı bayrağına layiq görülmüşdür. O, Kəlbəcərdə adı dillər əzbəri olan zəngin muzey yaratdı. Bu böyük işinə görə ona Respublikanın «Əməkdar Mədəniyyət işçisi» adını verdilər. Min-min təəsüflər olsun ki, Azərbaycan üçün tarixi əhəmiyyətli bu muzey erməni quldurlarının əlinə keçdi. Şamil müəllim qaçqınlıq illərində yenidən başlayaraq, dövlət maddi yardım olmadan Bakı şəhərində təzədən Kəlbəcər Tarix-Diyarşünaslıq muzeyini yaratmağa başladı. İndi bu muzeyin 5 min eksponatı vardır.

Bu yığcam məlumatlardan göründüyü kimi o, hər bir yapaşdığı işdə böyük zəhmətlərə qatlaşmışdır. Bununla yanaşı Şamil müəllim ədəbi yaradıcılıq sahəsində də diqqəti cəlb edən uğurlar qazanmışdır. Onun 26 kitabı işıq üzü görmüşdür. Bu kitabların eləsi var ki, xalq şairi Nəbi Xəzrinin yazdığı kimi, «dilimizə və ədəbiyyatımıza böyük xidmət nümunəsi»dir. Akademik Budaq Budaqov Şamil Dəlidağın poeziyamıza gətirdiyi yeniliklər haqqında məqaləsini «Filologiya elmində yeni addım» adlandırmışdır.

Şamil Dəlidağ ədəbiyyatımıza yeni şer nümunələri gətirmişdir. Bunlara misal olaraq onun «törəmə», «dodaqdəyməz törəmə», «dodaqdəyməz əvvəl-axır törəmə», «dodaqdəyməz cinaslı törəmə» və başqa şəkili şerlərini misal göstərmək olar. O, dodaqdəyməz poema yazmışdır. Bunların birində 3600 dodaqdəyməz misra vardır. O, cinasla yazılan poemanın, 15 min misralıq cinaslı bayatıların, bütün kəlmələri eyni səslə (hərflə) başlayan və şerdən törəyən şerlərin müəllifidir. Bu kitabda qeyd olunan şer nümunələri ilə tanış olmaq imkanı əldə edəcəksiniz.

Biz zəhmətin «qara kotanı» olan Şamil Dəlidağın 75 yaşını ürəkdən təbrik edib, ona uzun ömür, möhkəm can sağlığı və qələmini hələ əldə möhkəm tutmağı arzulayırıq.

Mürvət Qədimoglu Həkəri,
şair.

QISA TƏRCÜMEYİ-HAL

Min doqquz yüz iyimi doqquzuncu ildə mən,
Dünyaya göz açmışam dağlı olan eldə mən.
Kəlbəcərin Ağcakənd kəndi olub kəndimiz,
Doğulmuşam payızda, ay, günümdən yoxdur iz...
Üstə palaz döşənən quru yerdə yatmışam,
Qara damın altında boya-başa çatmışam.
Ortasında odunlar qalanardı bir-birə,
Bacasından tüstüsü ucalardı göylərə.

Babalarım

Atamızın babası Məmmədalı cavankən,
Vedidəki Xosrovda olmayıbdı əsəyən.
Qisasa, qisas alıb o igid Milli kürdü,
Kəndimizə gəlibdi, tərg eyləyib o yurdu.
Babam Əsgər Ağcakənd kəndində göz açıbdı,
Qaçqın oğlu olsa da bəxtinə nur saçıbdı.
Böyüyüb el içində yaxşı hörmət qazanıb,
Bacarıqdan, ağıldan olmayıbdı o kasıb.
Hərdən yazıb şer də, heç kimə baş əyməyib,
Bir sifətli yaşayıb, üzünə üz geyməyib.
Mənə qismət olmadı Əsgər babamı görmək,
Məzarının üstünə ancaq qoydum gül-çiçək.

Abhəyat nənəm

Haqqım yoxdur unudam mən Abhəyat nənəmi,
Çatanda yüz yaşa da, zəhmət idi həmdəmi.
Gəlinlərlə edirdi daraq, əlçim bəhsini,
Nəgmə hesab edirdim cəhrəsinin səsini.
Üzü gülər, mehriban, geniş idi ürəyi,
Bişirərdi ləzzətli, köp xamralı çörəyi.
Qonum-qonşu ondan çox istəyərdi balata,
Kürdü, büzmə tikməkdə bənzəyirdi xəyyata.
Nurlanırdı onunla sanki qara damımız,
İstəyirdik biz onun xətirini hamımız.

Yüzü keçdi, əlindən işi yerə qoymadı,
Nəvələri sevməkdən gözü, könlü doymadı.
Diqqətliydi, qalmazdı heç bir işə biganə,
Səsini zənn edirdim könül açan tərənə.
Kənddə hamı Abhəyat nənə dedi, nənəmə,
Az olar bir dastan da ondan alsam qələmə.

Atam Səlim

Çoban dədəm əməyi siğə qardaş bilərdi,
Bizdən ötrü əlləşib alın təri silərdi.
Heç vaxt demək olmazdı işləməkdən pərt idi,
Həddən artıq tələbkar, xasiyyəti sərt idi.
Əsla iki olmazdı onun evdə bir sözü,
Üstümüzdə olardı həm ürəyi, həm gözü.
Qatlaşardı zillətə, o zəhmətin şiriydi,
Eldə ən çox sayılan kişilərin biri idi.
Bir il Quran oxuyub onu başa çıxmışdı,
Halallığı bayraqtək başı üstə taxmışdı.
Heyət üzvü, fermanın müdiri çox işlədi,
Səksən altı qoyunu yeddi min qırx eylədi.
Məktəbdə də çalışdı təsərrüfat işində,
Hamı ona deyərdi məhlədə Səlim dədə.
Əlimizdə o gəlib görməsəydi kitabı,
Bizə irad tutardı, bu olardı xitabi:
- Olmasanız əlaçı, buna dözə bilmərəm,
El içində xəcalət çəkib gəzə bilmərəm.
Atam Səlim bizlərə beş nəsihət eyləyib,
Ona əməl edirik, o bunları söyləyib:
- Xidmət edin həmişə el-obaya, vətənə,
Vermən xalqın sirrini qətiyyən hər yetənə.
Ağlayınız el üçün, qoy gözlünüz kor olsun,
Belə göz, çox gözlərdən işıqlıdır, var olsun!
- Heç vaxt qonaq önündə qaçmayınız kənara,
Gümanınız gəlsə də quru cada, göy şorə.

- Asılmanız lap dardan dosta yalan satmayın,
Sözünüzdə düz olun sizdən olum arxayın.
- Oxuyunuz inadla, dolun dərin kamala,
Sahib olun həyatda bilikdən cah-cələla.
- Sığə qardaş eyləyin özünü zəhməti.
Uzaq qaçın müftədən, götürməyin minnəti.
İtirmişik bax, belə qayğıkeş bir atanı,
Çalışırıq etməyək nəsihətdən xətanı.
Qələmimlə yazılan «Dəlidağa salam»da,
Xatırlanıb hörmətlə həm atam, həm anam da.
Min il ömrüm olsa da yazsam ata-anadan,
Borclarını qurtarmaq olmaz əsla heç zaman.

Anam Gülgəz

Uşaq vaxtı olandan sizi edim qoy halı:
Anam hana qurardı, toxuyardı o şalı.
Bu «parça»dan dərzilər pencək, şalvar tikərdi,
Biz geyərdik, anamız toxuyardı, biçərdi.
Aman Allah! Anamız nələr, nələr çəkərdi?!.
Dayanmazdı bircə an, yamaq salıb, sökərdi.
Gecə-gündüz yanardı balaların oduna,
Çöldə pencər dərərdi, yollanardı oduna.
Üstümüzdə həmişə yarpaq kimi əsərdi,
Yerdə örkən toxuyub, dardan palaz kəsərdi.
Üstünə iş aramsız, dolu kimi yağardı,
Rahatlayıb tövləni, inək, qoyun sağardı.
Hədsiz olub zəhməti əziz anam Gülgəzin,
Düşməniydi qeybətini, hirsini, kinini, qərəzin.
Qəlbi dərddə dolanda, çaylar kimi coşardı,
Ağı deyib özündən, çox bayatı qoşardı.
Gizlədərdi dərmini, sanki onu yeyərdi,
Dindirəndə hər bizi, gülərək «can» deyərdi.
Daraqda yun darayar, dayanmazdı cəhrəsi,
Doğrayardı çırpını kötük üstə dəhrəsi.

Toxuyardı qapılıq, xalça, kilim, şəddə də,
 Şagirdləri çox idi onun bizim məhlədə.
 Toxuyanda corabı, dayanmazdı milləri,
 Oxumamış, elə bil alim idi əlləri.
 Möcüzəydi naxışlı asmalığı, xurcunu,
 Heç vaxt verə bilmərik biz ananın borcunu.
 Zəhmətindən min dastan yazsam yenə qurtarmaz,
 Sevgisini ölüm də ürəyimdən qoparmaz.

Uşaqlığım

Bir az geniş söz açım uşaqlığın çağından,
 Sizi halı eyləyim düyünündən – dağından.
 Bəli, qara bir damın içi oldu evimiz,
 O vaxtlardan qəlbimdə qalıb xeyli dərin iz.
 Necə danım, uşaqlıq dövrü mənə yad oldu,
 Nə yedim bir şirin şey, nə ağzımda dad oldu.
 Çarix geydim şırımlı, köhnə oldu papağım,
 Su dolduqca coraba, sızıldadı ayağım.
 Meşələrdə belimdə çəkdim odun şələsi,
 «Od parçası» adlandım, çox eşitdim bu səsi.
 Yandırmaqdan ötrü mən zoğ sürüyüb gətirdim,
 Evimizin, özümü harayına yetirdim.
 Yollananda məktəbə kağız, qələm qıt idi,
 O günləri yadımda saxlamışam əbədi.
 Nefti tapa bilmirdik adi qara çırağa,
 Quru ulas qabığı bizə döndü marağa.
 Onu soyub şələdə gətirərdik evə biz,
 Çırağ kimi yandırıb dolanardı elimiz.
 Bu «lampa»nı gecələr yandırardıq, önündə
 Oxuyardım dərsləri, ömrün belə günü də,
 Yadaşıma yazılıb, silinməz iz qoyubdu,
 Xəyallara dalanda ürəyimi oyubdu.
 Düzəldərdik çətəndən ağziyarıq qələmi,
 Bitkilərdən mürəkkəb düzəldərdik qan kimi.

Çətinliklər olsa da, əlaçıydım məktəbdə,
Belə idi atamda olan dilək, tələb də.
Biz onun hər sözünə dəqiq əməl edirdik,
Buraxmayıb bir gün dərs oxumağa gedirdik.
Yadımdadır o mənə özü tikdi bir papaq,
Qoymayanda başıma çəkdi karlı şapalaq.
Dayanmadan papağı tez keçirdim başıma,
Qorxumdan tez dilləndim:- Dədə, gəlir xoşuma.
Sonra dədəm əlüstü tikdi təzə çarığ da,
Ovçu kimi, geyməyə dayanmışdım marıqda.
Dedi:- Sən ol əlaçı, anan şal da toxusun,
Pencək-şalvar tikdirək, balam, əla oxusun.
Gecə-gündüz oxuyub əla qiymət alırdım,
Rəftarından dədəmin hədsiz razı qalırdım.
Kürüyürdüm tövlə də, qalın basma qoyardım,
Bir günahım olsaydı zəhmətimlə yuyardım.
...Hitler dava başladı, sinələrə çəkdi dağ,
Əsgərliyə cavanlar yola düşdü çağbacağ.
Ümid ancaq hər kənddə qaldı qarı-qocaya,
Zəhmət çəkdi qız-gəlin, necə dözdü Xudaya?!
Geydi kişi paltarı kəndimizdə qadınlar,
Ərlərinin yerində tanındılar cəfakar,
Ot da biçdi qadınlar, yer də əkdə qadınlar,
Olub kişi qeyrətli, zillət çəkdi qadınlar.
On bir yaşa keçəndə çoban oldum axsağa,
Sağaltmağa onları əlac qaldı bir «zağ»a.
Bəhram ilə otardıq biz iki yüz axsağı,
Yerişləri onların bizə oldu gözdağı...
Sonra məni «böyüdüb» eylədilər quzuçu,
Cəhd eylədim işimdə eyləməyim bir suçu.
Bir az keçdi köməkçi oldum çoban Mirzəyə,
Əvvəl-əvvəl o mənə etdi xeyli tövsiyə.

Qoyunçuluq işində mənə oldu müəllim,
 Halı etdi çox şeydən, ondan aldım dərş, təlim.
 Odun yaran işlədim iki il də məktəb də,
 Oxumağa vardı çox ürəyimdə mətləb də.

Təhsil illərim

Dava başa yetişdi, Hitler oldu gorbagor,
 Zərbə vurdu dünyaya o qan içən, o nankor.
 Kəndimizdə açdılar yenə orta məktəbi,
 Oldu Cəfər Əhmədov bu hünərin səbəbi.
 Səkkizinci sinifi oxumamış o, mənə
 Doqquzuncu sinifə – dedi, yazdım mən sənə.
 Doqquzu da açmağa, o vaxt uşaq çatmırdı,
 Oxumaqdan qaçanlar ipə-sapa yatmırdı.
 Kəndimizdə, il keçdi, orta məktəb bağlandı,
 Dərdə əlac olmadı, ürəyimiz dağlandı.
 Mən onuncu sinifi Kəlbəcərdə bitirdim,
 Darülfunda, özümü imtahana yetirdim.
 Ədəbiyyat elminə aldım qəbul qəbzini,
 Lakin tuta bilmədim mən həyatın nəbzini.
 Qayıtmağa Bakıya yol pulum da olmadı,
 Puça çıxdı diləyim, dərdə ümid qalmadı.
 Atamın ilk övladı Lətif – əziz qardaşım,
 Oxuyurdu Gəncədə – artmışdı lap tələşim.
 Onu yola salmağa atam satdı düyəni,
 Anam görüb ağladı malsız qalan pəyəni.
 Dədəm dedi:- Ay oğul, qurtarınca qardaşın,
 İşlə, ona kömək et, hələ yoxdur çox yaşın.
 O məktəbi bitirər, sən məktəbə gedərsən,
 Dedim:- Dədə, hazıram, hər sözünə nə desən.
 Öyrəndik ki, Ağdamda iki illik institut,
 Hazırlayır müəllim, dədəm dedi:- Yolu tut,
 Get Ağdamda təhsil al, sonra oxu gerini,
 Daha dala qayıtma, mənə bildir yerini.

Xurcun ilə çiynimdə, tez-tez sənə dəyərəm,
Gətirərəm yavanlıq, önündə baş əyərəm.
Dörd-beş nəfər cavanla yola düşdük Ağdama,
Vəli adlı direktor bizə döndü gur şama.
Yolumuzda sanki o, sönməz işıq yandırdı,
Ədəbiyyat dolubdu, bunu mənə andırdı.
Riyaziyyat-fizika qəbulunda kəsir var,
İmtahan ver oraya, yaxşı oxu, sən qurtar.
Mədəd, Qənbər, Əsgərə, Əkbərə kömək etdi,
Qəbul oldu onlar da, hamı diləyə yetdi.
Dədəm tez-tez gəlirdi, içi dolu xurcunla,
Şor, yağ qarın içində, dolanırdıq onunla.
Pay-piyada hər tətil evə yola düşərdik,
Qatlaşıb bu zəhmətə, bərkiyərdik, bişərdik.
Vaxt bitəndə Ağdama qayıdardıq şələli,
Dözülməzə dözərək, oxuyardıq biz, bəli.
Bu məktəbi qırmızı diplom ilə bitirdim,
Evimizə köməyə mən özümü yetirdim.

İş başında

Kəndimizə müəllim məni təyin etdilər,
Ağır işli atamın imdadına yetdilər.
Oxuyanda Ağdamda çox ölçdülər-biçdilər,
Fakultənin komsomol katibi də seçdilər.
Məni rayon komsomol komitəsi, plenum,
Biro üzvü seçərək, sanki oldum bir məsum.
Ürəyimdə bol idi el-obanın təsibi,
Oldum rayon komsomol komitəsinin katibi.
Oldu Ümumittifaq komsomolun yarışı,
Birincilik qazandıq, eşitdik çox alqışı.
İttifaqın var idi onda «Şərəf kitabı»,
Düşdü ora adımız, olduq tərif sirabı.
Bir «Moskviç» markalı maşın aldıq mükafat,
Dayanmır öz yerində, davam edir bu həyat...

Min doqquz yüz əlli beş... Adı Ali Partiya
Məktəbində oxudum dörd il, səkkiz sessiya.
Buranı da fərqlənmə diplomuyla qurtardım,
Qazandığım biliyi Kəlbəcərə apardım.
Bir neçə ay raykomda təlimatçı işlədim,
Xalqa xidmət edlənib keçirdim çox mərasim.
İqtisadi cəhəddən rayon geri qalmışdı,
Aranmırdı imkanlar, bu dərd məni almışdı.
Nöqsanlara dözmədim, kəskin çıxış edlədim,
El-obanın naminə həqiqəti söylədim.
Çox təəssüf düz sözüm heç də xoşa gəlmədi,
Qədirlənməz olanlar qədrimi heç bilmədi.
Yuxarıda ikinci katib təsdiq olmuşdum,
El-obanın naminə başımı çox yolmuşdum.
Maya qoyub yolumda, bığ altından keçdilər,
Başqasını yerimə haqsız katib seçdilər.
Rayonun qəzetinə baş redaktor qoyuldum,
Xalqdan ötrü burda da kotan olub əkdim şum.
İnkişafın yolunu şərh edlədim qəzetdə,
Bir pak təmiz ürəklə oldum belə niyyətdə.
Birləşəndə rayonlar qəzetimiz bağlandı,
Kim qorxurdu tənqidən onun kefi çağlandı.
Min doqquz yüz altmış birinci il gələndə,
Tədarükün naziri olanları biləndə,
Tədarükün rəisi məni təyin etdi o,
Elə sanki rayonun imdadına yetdi o.
Nazir Məcid –pak insan müəllimim olmuşdu,
Rəis təyin etməyi o, qərara gəlmişdi.
İdarəmiz bircə il ömür sürdü, ləğv oldu,
Ondan qalan xatirə həm gərəkli, həm boldu.
Nəzarəti artırdıq, bircə ilin ərzində,
Xeyli gərgin çalışdıq, gördük işin fərzin də.

Zərif yünün miqdarı on qat artdı bir ildə,
Oldu yüksək köklükdə cəmi ətdən təhvil də.
Kərə yağın faizi standartda yox idi,
Bunun kolxoz-sovxoza zərəri lap çox idi.
Nazirlik qarşısında məsələni qaldırdım,
Kərə yağın faizini «standarta» saldırdım.
Moskvada dərc olan bir jurnalda sorğuma,
Müsbət cavab verildi, sanki keçdim hücumu.
Kərə yağın fazi təsdiq oldu bununla,
Yağı qəbul edənlər daha oldu üzyola.
Bundan kolxoz, sovxozlar xeyli gəlir götürdü,
Bu faizi yeyənlər dərinə köks ötürdü...
Min doqquz yüz altmış ikinci il... Rayonun
Mərkəzində məktəbin – direktoru mən onun –
Təyin oldum, düz üç il burda gərgin çalışdım,
Bir an dincim olmadı, hər zəhmətə alışdım.
Məktəbin alt yanında, tamam pulsuz-parasız,
Böyük bina tikdirdim, təşəbbüslə mən yalnız.
Tələbkarlıq eylədim qədərindən xeyli çox,
Qısa müddət ərzində geriliklər oldu yox.
On birinci sinifi yüz bir nəfər qurtardı,
Bilik ali məktəbə hamısını apardı.
Doxsan doqquz nəfəri qəbul oldu həmin il,
Çatdım böyük arzuya, qanadlandım elə bil.
Qanadlandım uçmağa, qartal kimi süzməyə,
Yüksəltməkçin təhsili yeni yollar gəzməyə.
Bəli, üç il dalbadal belə uğur qazandıq,
Özümüzü dünyanın bir xoşbəxti biz andıq.
Min doqquz yüz altmış beşinci il... Rayonun
İcrayə soveti, -sədri oldum mən onun.
Burda üç il işləyib çox binalar tikdirdim,
Çoxlu yollar açdırdım, rayona su çəkdirdim.

Qəzetlərdə, hər yerdə tərifləndi işimiz,
Xalqdan ötrü çalışıb tanındıq bir mübariz.
Yuxarıdan bir elçi gəldi mənim yanıma,
Elə bil ki, təklifi ox yeritdi qanıma.
Mənə dedi:- Heç nəyi əsla vecə almırsan,
Yuxarıya borcunu niyə yada salmırsan?
Səni işə qoyana etməmişən hörməti,
Bu sənə yaraşarmı? Heç yaraşmaz, yox, qəti!
Cavab verdim:- Heç kəsdən bir qəpik də almıram,
Necə hörmət eyləyim, sizlə razı olmuram.
Mənə dedi:- Özün bil, mən sifariş yetirdim,
Tapşırığı çatdırıb, öz işimi bitirdim.
Yaxşı-yaxşı fikirləş, papağını qoy önə,
Yoxsa işdə qalmazsan, qoyularsan pis günə.
Gülümsəyib dilləndim:- Mən çoban da olmuşam,
Dağlar qədər bu işdən qəlbən razı qalmışam.
Məmunluqla yenə də gedib çoban olaram,
Udub təmiz havadan, çöldə tütək çalaram...
Bundan sonra az keçdi gizli düzüb-qoşdular,
Məni işdən çıxarıb başa oyun açdılar.
Sonra oldum Maarif şöbəsinin müdiri,
Burda dağlar boydaydı nöqsanların hər biri.
Yüz iyirmi üç kənddə orta məktəb beş idi,
Belə halda işləmək həddən ağır iş idi.
Əllidən çox kəndinsə olmamışdı məktəbi,
Sığışmırdı qəlbimə ürəyimin mətləbi.
Düşünürdüm nə edim, tikək məktəb binası,
Baş tutmazdı belə iş qəlb olmasa yanası.
Tamam pulsuz-parasız, beş yüz yetmiş otağı,
Olan yetmiş binanın olduq inşa qoçağı.
Sonra çatdı otuza sayı orta məktəbin,
Belə başa yetirdim ürəyimin mətləbin.

Girdi ali məktəbə biliyi çox olanlar,
Azı on qat çoxaldı ali təhsil alanlar.
Yarışında ölkənin birincilik qazandıq,
Özümüzü bəxtəvər el içində biz sandıq.
«Mükafatım» axırda oldu tora salınmaq,

Yaratdığım muzeylər

İradəmi toplayıb sarsılmadım mən ancaq...
Qurtaranda rayonda zəngin muzey yaratdım,
Oldu dillər əzbəri, Kəlbəcəri ucaltıdım.
Ad verdilər «Əməkdar Mədəniyyət işçisi»,
Bu muzeyin yayıldı hər bir yerdə gur səsi.
Belə zəngin bir muzey girov qaldı düşməyə,
Oldu ağır bir zərbə həm mənə, həm Vətənə.
Bundan qabaq bir muzey yaratmışdım rayonda,
Maarifdən gedəndə, viran oldu o sonda.
Qaçqın olub rayonda qoyub gəldik hər şeyi,
Başlayaraq sıfırdan, bir Kəlbəcər muzeyi—
Yaratmışam Bakıda, zənginləşir günbəgün,
Kəlbəcərdə açılısın, orda olsun toy-düyn.
Yurddan qovaq düşməni, arzu başa yetişsin,
Qəlbimizin göynəyən yaraları bitissin.

Bitirdiyim məktəblər

Orta ali təhsili mən Ağdamda almışam,
Bir qırmızı diplomun sahibkarı olmuşam.
İxtisasım «fizika-riyaziyyat» sayıldı,
Kəndə oldum müəllim, iş təcürbəm yayıldı.
Bakı Ali Partiya məktəbini qurtardım,
Bir qırmızı diplom da burdan evə apardım.
APİ-ni də bitirdim qırmızı diplom ilə,
Oxumağa niyyətim bitməmişdi tam hələ.
Ədəbiyyat təhsili almasam da, inandım —
Bu sahədə alimlik dərəcəsi qazandım...

Ədəbi yaradıcılığımın izlər

Təşkilatı işlərə qarışsa da çox, başım,
Oldu yazıb-yaratmaq mənim könül sirdaşım.
İşıq üzü görübdü xeyli şer kitabım,
Yeniliklər yaratdım çox olsa da əzabım.
Hazırlayıb beş lüğət mən meydana qoymuşam,
Amma, deyə bilmərəm yaratmaqdan doymuşam.
Tərcümələr etmişəm çap olub kitab kimi,
Çalışmışam mən dilin ola biləm həkimisi.
Kitablarda gedibdi yazdığım çox xatirə,
İstəməyib ürəyim yaxşı dostu itirə.
Dərdi həddən ağırdır dostdan yetim qalmağın,
Çox təəssüf görmüşəm, dost itkisin, dost dağın.

Ailəmiz

Əziz nənəm Abhəyat, atam – canım ciyərim,
Girov qalıb məzarda, tükənməzdi dərd-sərim.
Anam Gülgəz sayıldı göz işığım hər zaman,
Qaçqın kimi Bakıda dəfn olundu, ay aman!
Dörd qardaş, beş bacım var, hamı oğul-uşaq,lı,
Yurdan qaçqın düşmüşük, qəlbimiz qəm otaqlı.
Qardaşımdı mərd Lətif, Baloglan və Nurəddin,
Sahibidir hərəsi qaçqın olan külfətin.
Zərif, Zəhra, Solmazdı, Səyalı, Adilədir –
Bacılarım didərgin, əhvalımız belədir...
Beş övladım var mənim – Xalid ilə Bərzanim,
Təhminədir, Həjardi, Zülfıyyədi – həyanım.
Şükür olsun, beşi də ali təhsil alıbdı,
Anaları Nazilə bundan razı qalıbdı.
Başımıza dolanır övladlarım həmişə,
Canımızı qıyırıq belə gözəl vərdisə.
Gəlinlərim Elmira, Cəmilə və Fəridə,
Mərifətdə heç kəsdən qalan deyil geridə.

Qayınata, qaynana hər birinə əzizdir,
Bizim üçün onların hər kəlməsi ləzizdir.
Doqquz əziz nəvəm var – altı oğlan, üçü qız,
Günümüzü onlarla keçiririk biz yalnız.
Cavid, Orxan, İlahə, Məsud, Şamil, Nazilə,
Gülgez və Səlahəddin, Səbuhidir. Qoy elə-
Eyləsinlər xidməti, böyüyəndə hərəsi,
Hər birinin zəhmətə, böyük olsun həvəsi.

Ən böyük arzum

Qısa yazdım hamıya bəlli olsun həyatım,
Qaçqın kimi olubdu ömür qəmli bayatım.
Allah açsın bir qapı, el qayıtsın yurduna,
Daha dözmək çətindir qaçqınlığın oduna.
Öz canımı dağlara çoxdan nəzir demişəm,
O torpağa əbədi kaş ki, olam mən həmdəm.
Yalvarışla deyirəm qəlbdən gələn bu sözü:
Diləyimi yetirsin başa Allah qoy özü!

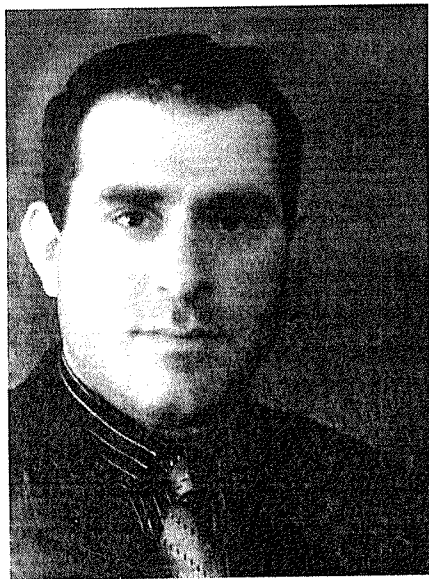
*Şamil müəllim və övladları: ayaq üstə olanlar – Xalid, Həjar;
oturanlar – Bərzani, Şamil, Zülfiyyə və Təhminə.*

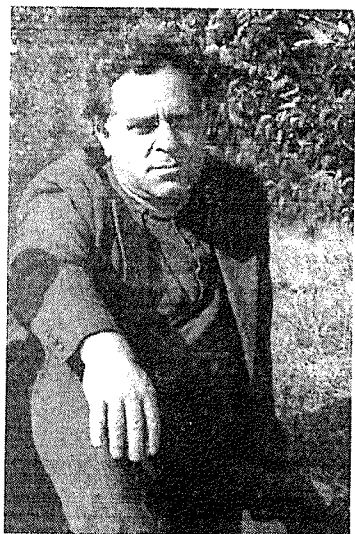
Şamil Dəlidağın valideynləri – Səlim kişi və Gülgöz nənə.

*Şamil müəllim vaxtı ilə yaşadığı tək bacalı qara damın
«eyvanı» qarşısında.*

Şamil Dəlidağ müxtəlif vaxtlarda.

Şamil Dəlidağ müxtəlif vaxtlarda.

*Şamil Dəlidağın gündəlik qayğısını çəkənlər: həyat yoldaşı
Nazilə xanım, gəlini Elmira xanım və nəvəsi Gülgəz.*

«HƏR ÇEŞMƏDƏN BİR DAMLA»

Şamil Dəlidağ heç vaxt, hətta evində də anadan olduğu günü qeyd etməmişdir. Onun 70 illiyi də belə keçdi. Lakin 70 illiyinə fotolarla bir yerdə 400 səhifəlik bir kitab həsr olundu. Burada 150-yə qədər görkəmli şəxsiyyətlərin, ziyalıların xatirələri verildi. Şamil Dəlidağın 75 illiyi ərəfəsində də onun haqqında xatirə yazmağı çoxları arzuladı. Onların sayı o qədər çox oldu ki, bu xatirələr bir kitaba sığışmazdı. Buna görə biz bu xeyirxah insanlara öz dərin təşəkkürümüzü bildirərək bu işi gələcəyə saxladıq.

Şamil müəllimin 70 illiyinə həsr edilmiş «Hər çeşmədən bir damla» kitabı cəmi 500 nüsxə çap olundu və çoxları bundan halı olmadı. Bunu nəzərə alaraq həmin kitabda Şamil müəllimə həsr edilən şerlərdən və xatirələrdən bəzi misraları və sətirləri bu kitabda xatırlamağı məqsədəmüvafiq hesab etdik.

Bəxtiyar Vahabzadə (xalq şairi): - «Kəlbəcər muzeyi, əgər belə demək olarsa, iki qat muzeydir, içi bir muzey, çölü bir muzey... Ekspozatların hər birinin, mən deyərdim ki, tarixi əhmiyyəti var... Kəlbəcərdə çox adamdan soruşdum ki, ilk dəfə bu muzey kimin təşəbbüsü ilə yaranıb? Hamı dedi ki, Şamil Əsgərovun...»

Teymur Bünyadov (akademik): - «Dağlar oğlu, dağ Şamil! Sən hər cür hörmətə və ehtirama layiqsən. Sən insanlığın, kişiliyin, mərdliyin, etibarın, ilqarlılığın bariz nümunəsi-sən. Sən vətən canlı, torpaq qüdrətli qəhrəmansan. Sən sadə olduğun qədər də səmimisən. Sən dostluq, dönməzlik rəmzi-sən».

Zaur Rzayev (general): – «...Azərbaycan torpaqları uğrunda canından keçməyə hazır olan, vətənpərvər, işgüzar, təşəbbüskar, mərd bir insan olan şair Şamil müəllim ilk tanışlıqdan diqqətimi cəlb etdi... Şamil müəllimin biz hərbiçilərə çox böyük köməyi olurdu».

Səfəralı Babayev (akademiyanın müxbir üzvü): - «Müdrək insan, alovlu şair, qeyrətli vətənpərvər, Azərbaycanın böyük təşəbbüskar Şamil Əsgərovdan... Şamil qardaşımdan bir də ona görə qəlbən razıyam ki, o özünü iki xalqın – Azərbaycan və kürd xalqlarının övladı hesab edir. Onun bu xalqların tarixi dostluğunun möhkəmləndirilməsində göstərdiyi xidmətlər tədqirə layiqdir».

Məmməd Araz (xalq şairi):

O, daşdan yağrulub dağ zirvəsində,
Baxışı qəzəbli, duruşu məğrur.
Elə dartınıb ki, yan yörəsindən,
Qoca qartallar da uçmağa qorxur.

Xəlil Rza Ulutürk (xalq şairi):

...Yadımdamı öz evində şer oxudun bildir bizə,
Bir şairin mənzilinə sığın gördük planeti.
Bəlkə qaçmaq istəyirsən bu dövrənin dərdlərindən,
Yox hamıya qismət olmur dərdi çəkmək mərifəti.

Ummanları sevir tufan... nə işi var gölməçədə?
Böyüklərin çiyindədir bu dünyanın hər möhnəti.
Gedək sənin addımların dəmirdəndir, poladdandır,
Qara səddi dağıtmaq kişilərin xasiyyəti.

Sən fələklə döyüşürsən, min kələklə döyüşürsən,
Bəlkə özün hiss etmirsən qanıdakı rəşadəti...
Yeni muzey... Kəlbəcərdə Ermitacın bir parçası,
Kim göstərib bu xidməti? Kim verəcək bəs xələti?..

Söhrab Tahir (xalq şairi):

Gülləbatmaz bir sipərsən vətənə,
Tər çiçəksən, qantəpərsən vətənə.
Həm qalasan, həm çiçəksən vətənə,
Nər döşünü yad önündə dağ eylə...

ğı mu

Nəbi Xəzri (xalq şairi):

... Şerirlə, qəlbinə dostum hər zaman,
Sən ana vətənin hayına çatdın.
Özü təbiətin muzeyi olan,
Doğma Kəlbəcərdə muzey ucaltdın.
Muzey də talandı

haray, ay haray!

Ölüm öləcəkdir, yaşayır həyat.
Cəlladın qoy tuncdan zirehi olsun,
Sabah Kəlbəcərdə bir muzey yarat,
Qanlı cinayətlər muzeyi olsun.

Hüseyn Arif (xalq şairi):

... Hüseyn Arifə birdi aran, dağ,
Yaxşılar yaxındır, yamanlar uzaq.
Bir teldə əbədi yurd salıb Qazax,
Bir tel Şamil deyir, Kəlbəcər deyir.

Qasım Qasımzadə (şair, alim):

... Şairdir başında şimşəklər çaxmış,
Böhtan yağışları üstünə yağmış.
Sandım ki, Müşfiqin qatili sağmış,
Tanınmır özgə bir libas geyəndə.

Hüseyn Kürdoğlu (şair, alim) Şamil müəllimin yaratdığı muzey haqqında fikrini belə yekunlaşdırır:

Onu yaradan kişi çağdaş Prometey idi,
Dağıtdı bu nağılı, qarət eylədi yağı.
Vətənin sinəsindən getməz bu namərd dağı.
Kəlbəcərin muzeyi bir nağıl muzey idi,
Dünyada hər şey idi.

Zəlimxan Yaqub (şair):

Neçə dəfə baxmışam,
Kəlbəcər muzeyinə.
Nuru işıq salırdı
Gözə, ağla, beyinə.
Dostum Şamil Əsgərin
Gözlərinin nuruydu.
Azərbaycan xalqının
Ən böyük uğruruydu.

Nəsim Nəbioğlu (şair):

(Kəlbəcərin gözəl tədqiqatçısı, şair dostum Şamil Əsgərova)

Yaxşı oğul olub dadına yetsək,
Unutmaz bilirəm o dağlar bizi.
Mehriban, istəkli balası kimi,
Nə vaxtsa, nə vaxtsa qucaqlar bizi.

Məmməd Aslan (şair) - həkim Şahsuvar Orucovun adından belə yazmışdır:

Qovrulan səhrasan, qəlbin təşnədi,
Dəlidağ, ışıqlı sənsiz heç nədi.
Sən ulu bir dağsan, təbin çeşmədi,
Nə qədər dinləsək doymarıq, Şamil.

Hikmət Mahmud (geoloq alim, şair):

...Vüqar verib sənə vüqarlı dağlar,
Səndə el namusu, el qeyrəti var.
Baxantək oxudum düzlük, etibar,
Qartal baxışında, üzündə Şamil.

Mürvət Qədiməoğlu (şair):

Həqiqət bil sözlərimi,
Əsirgəməm gözlərimi,
Millət üçün – Şamil kimi –
Sinəsində köz olana.

Firudin Şimşək (şair, alim):

Şamil müəllimin haqsızlıq toruna salındığı zaman, onu üzdən tanımadığı halda yuxarılara yazdığı «Bilmir o» şerindən:

Alışa-alışa qəlbi yanıbdı,
Əqidəli qalıb, mərd dayanıbdı.
Bəxtinin qapısı qıfıllanıbdı,
Açarı itibdi, açə bilmir o.

adın-

Şövqü Göyçaylı (professor):
Şamilə həsr etdiyi şerində yazır:

...Qeyrətindən
kişi bətnindən,
Dəyanət mərkəziniz Bakıda,
Kəlbəcər yananır,
Kəlbəcər yaranır Bakıda.
Muzey tikir, qeyrət əkir,
Hər ürəyə toxum səpir.

Şamo Arif (yazıçı, alim): – «Şamil, düz sözümdür, sən qibət ediləsi bir şəxsiyyətsən. Sənin mərdanəliyinə, təbiət vurğunluğuna, sənin kişi dözümlülüyünə, dünya görüşünə, zəkana vurğunluğumu heç vaxt gizlətməmişəm. Sənin daha bir yüksəkliyin, aliliyin var ki, Azəri kürdü ola-ola bütün varlığını Azərbaycana – Azərbaycan xalqına həsr eləmişən. Təmənnasız! Tərəddüd etmədən!»

Telman Əliyev (elmlər doktoru, professor): – «Şamil Əsgərov... çox həssas insandır... Onun ziyalılarımız arasında böyük hörməti var... Şamil bəlkə də dünyada yegənə adamdır ki, riyaziyyat ixtisası üzrə ali təhsilli olduğu halda, filologiya elmləri namizədidir. Bu istedad əlamətidir».

onu
lən:

Ələvsət Ağalarov (jurnalist): - «Şamil müəllimin... fəaliyyəti rayonun təhsil sisteminin inkişafında... müstəsna rol oynadı... Əsl vətəndaşlıq yanğısı ilə rayonun inkişaf etdirilməsi, əhalinin firavan yaşaması üçün əlindən gələni əsirgəməirdi».

Sirus (jurnalist, Milli Məclisin üzvü): - «Durğunluq illərində respublikamızın sakinlərinin haqlı qəzəbinə səbəb olan məhkəmə proseslərindən biri də qabaqcıl maarif işçisi, vətənpərvər ziyalı Şamil Əsgərovun tutulması idi. O zaman camaat müxtəlif təşkilatlara teleqram, məktub göndərmişdi».

Qulu Xəlilli (yazıçı, tənqidçi alim): – «Bu dağların dili-ni, torpağının hər qarış yerini dərinləndirən və övlad məhəbbəti ilə sevən, tanıyan karlı kişilər var. Bütün Kəlbəcərdə qeyrətli, hünərli, ağıllı, vətənpərvərliyi ilə fərqlənən Şamil Əsgərov belə kişilərdəndir».

Cəmil Əlibəyov (yazıçı): - «...Mən Şamil müəllimə minnətdaram. Onun mənim varlığında yaratdığı Vətəni necə sevmək əməlləri ilə. Qoy həmkarlarım inciməsin. Mən ikinci qələm sahibi tanımıram ki, o doğma yurdu şöhrətləndirmək üçün dırnağı ilə daş eşələyib, yığıb abidə düzəltsin, onun hər qayasını, hər bulağını heyvən doğuran bir duyğu ilə həm şifahi, həm yazılı təbliğ etsin. Bu nadir hadisədir»...

Elbrus Şahmar (polis polkovniki, yazıçı): -«...Şamil Dəlidağın yaradıcılığında – istər şerində, istər nəsrində, istərsə də publisistikasında Vətənə, el-obaya, torpağa bağlılıq, mərdlik, ərənlilik, düz çörək, adət-ənənələrimizə sədaqət, ehtiram, eyni zamanda saf məhəbbət, səmimi ünsiyyət əsas yer tutur...»

Baxış Hüseynov (alim, həkim): – «...Həyatda iki nəfərin – cəmiyyətdə yerinə, yüksək insani xüsusiyyətlərinə, həqiqətən dönməz olmalarına və tərəddüd etməz məziyyətlərinə görə hamı tərəfindən qəbul edilmiş mərhum iqtisadçı alim Həbib Şirinov və şükürlər olsun ki, cərgəmizin başında duran, xalqa və vətənə ürək telləri ilə bağlı olan Şamil Əsgərovun şəxsiyyətləri qarşısında acizəm».

Əli Qurban Dastançı (şair): – «Şamil müəllim on ilə yaxın Kəlbəcər maarifinə rəhbərlik etdi. Mən də bu illərdə metodist işləyirdim. Sözü mənəşində Şamil Kəlbəcər maarifini ayağa qaldırdı, maarif sahəsində çox böyük tərəqqi əldə edildi».

Kamil Həsənov (iqtisadçı, alim): – «Aşağıdakı insani keyfiyyətlərin Şamildə olduğunu müəyyən etdim: həddindən artıq sadəlik və mehribanlıq, böyük təşkilatçılıq və işgüzarlıq, səmimilik və qayğıkeşlik, xüsusi yaradıcılıq qabiliyyəti, ensklopedik biliyə malik olduğunu, doğma Azərbaycanımıza qırılmaz tellərlə bağlı olduğunu... öz əslini danmamasını, iki ananın – Kürdün və Azərbaycanın oğlu olduğunu əməli işləri ilə sübuta yetirdiyini...»

İlyas Tapdıq (şair): – «Şamil Dəlidağ... maarifçi, ədəbiyyatçı, riyaziyyatçı, dil tədqiqatçısı, tərcüməçi, folklorçu kimi tanınan, çalışın səmimi bir vətənpərvər insandır».

Oktay Rza (şair): – «... Şamil Əsgər şəxsiyyəti və yaradıcılığı həmahəng olan ziyalıdır. O, dostluğu, ünsiyyəti daim möhkəmləndirir, qoruyub saxlayır».

Paşa Şükürov (k/t mütəxəssisi): – «Bütünlükdə Azərbaycan xalqı, onun qədirlən ziyalıları Dədə Şamilin xalqa və Vətənə xidmətlərini yüksək qiymətləndirir. Çünki Dədə Şamil Vətənə və xalqa xidmət fədaisidir».

Məhəmməd Nərimanoğlu (jurnalist): – «Şamil Dəlidağ... filologiya elmlər namizədi, şair-publisist, tarixçi-etnoqraf, muzeyşünas, eləcə də folklorşünas, əli qabarlı zəhmətkeş bir şəxsiyyətdir».

Dostəli Paşayev (həkim): – «Şamil müəllim çox işgüzar adamdır. Onun bir saatda gördüyü işi bir həftəyə yerinə yetirmək çətindir».

Bəhram Quluyev (milis mayoru): – «Şamil məktəbdə odunyanan oldu, çobanlıq etdi... Çoban olduqda da heybəsində kitab-dəftər gəzdirdi.. o, üç institutu fərqlənmə diplomlarını ilə bitirdi... Şamil ömrü boyu zəhmətdən ayrılmaı. Ömrünü xalqa və vətənə həsr etdi... Şamil müəllimin bir çox əsərləri mənəim stolüstü kitablarımdır».

Sabir Yaqubov (yazıçı): - «Müasir poeziyamızın yaradıcılarından biri, bütövlükdə ədəbiyyatımızın, eləcə də mədəniyyətimizin inkişafında böyük xidmətləri olan, Azərbaycanın hüduqlarından belə çox-çox uzaqlarda görkəmli şair, alim və publisist kimi sayılıb seçilən Şamil Əsgərov».

İbrahim Babayev (alim geoloq): - «Şamil müəllim ixtisasca riyaziyyatçı olmasına baxmayaraq, süxur mənərlərinin adlarını və onların bəzilərinin kimyəvi tərkibini də geoloqlarımız kimi düzgün bilir...

Şamil Əsgərov sadə, tövəzökar, təmənnəsiz, hamının qeydinə qalan, ümumiyyətlə nəcib təbiətli bir insandır».

Nijad Mikayılzadə (tibb alimi): - «Şamil müəllim kitablara şerlə avtoqraf yazır. O, şer yazmaqdan başqa (yəni şairliyi öz yerində) gündəliklərini şerlə yazır... Bu nadir istedad sahibinin mənə göstərdiyi gündəlikləri, qeydləri, məktubları da şerlə yazılmışdı. Bunlar qalın-qalın kitablara sığışmazdı».

Məmməd Kazım (şair): - «Şamil müəllim paxıllıq, riya buludlarını parçalayıb aydınlığa çıxandan sonra yurdumuzun bu əzabkeş vətəndaşı vətən daşlarının əlvanlığından Kəlbə-cərdə dünya şöhrətli muzey yaratdı».

YARATDIĞI MUZEYLƏR HAQQINDA VƏ ŞAMİL DƏLİDAĞ BARƏSİNDƏ RƏYLƏRDƏN QISA SƏTİRLƏR

(adlar əlifba sırası ilə verilir)

ŞƏHİD MUZEYİN RƏY KİTABINDAN:

Abbas Mazanov (Göyçə mahalı) – Şamil müəllimin yaratdığı bu möcüzəli varlıq qarşısında gördüklərimi tam qeyd etməyə acizəm.

Akif Əlizadə (akademik) – Kəlbəcərin faydalı qazıntıları, qiymətli və üzlük daşları... ilə tanış olmaq üçün bu muzeyin divarlarına tamaşa etmək kifayətdir.

Aleksey Marakuşov (akademik) – Bu dünyanın yeganə muzeyidir ki, burada səbrlə bütün daş süxurların nümunələri toplanmışdır.

Baba Mirzəyev (xalq artisti) – Belə böyük ağıl və həvəs sahibi Şamil müəllimə eşq olsun.

Bəxtiyar Vahabzadə (xalq şairi) – Muzeyin yaradıcı ustadı Şamil Əsgərov tayı-bərabəri olmayan bir abidə yaratmışdır.

Bəhram Quluyev (milis mayoru) – Belə bir əfsanəvi muzey... Şamil Əsgərovun... dərin zəkasının və fəhlə əməyinin məhsuludur.

Bəhram Sarıyev (alim həkim) – Şamil müəllimin qəhrəmanlığı ilə yaradılan bu muzey mənə böyük təsir bağışladı.

Eldar Baxış (şair) – Böyük el ağsaqqalı... bu muzeyi yaratmaqla bir respublikanın işini görüb.

Eldar Ramazanov (elmlər doktoru) – Kəlbəcər muzeyi özünə məxsusluğu ilə də dünyada gördüyüm sənət inciləri ilə müqaisə oluna bilər.

Əli Mirzəyev (elmlər doktoru) – Muzey... Şamil müəllimin bu böyük xidmətini nəsildən-nəsilə yaşadacaqdır.

Əliş Lənbəranski (dövlət xadimi) – Çox sağ olun böyük həvəslə, məhəbbətlə və biliklə belə tədqiqəlayiq muzey yaratmışınız.

Əlövsət Ağalarov (jurnalist-tərcüməçi) – Muzey... ulu babalarımızın qeyrətini özümüzə qaytarmışdır.

Feyruz Mustafayev (dövlət xadimi) – Bütün canı və xalqa olan məhəbbəti ilə bu işdə böyük fəaliyyəti olan Şamil müəllimə daha böyük müvəffəqiyyətlər və səadət arzulayıraq.

Firudin Şimşək (alim, şair) : -

Dəlidağ sərgiyə qoyub varını,

Şamilinə verib sirr açarını.

Hacıağa Əhmədov (həmkar işçisi) – Bu muzey Azərbaycan xalqını, Kəlbəcər rayonunu bir daha dünyaya tanıtdı.

Hikmət Mahmud (alim, şair) – Şamil Əsgərov... yaxşı mədəniyyət işçisi, tikinti mütəxəssisi, alim, şair, riyaziyyatçı və geoloq olmaqla yanaşı, insanlıq zirvəsini fəth etmiş gözəl və kövrək ürəkli bir insandır.

Hüseyn Həsənov (qəzet redaktoru) – Belə bir muzeyi Şamil yarada bilərdi və yaratdı.

Hüseyn Kürdoğlu (alim, şair):-

Yarat, əziz Şamil əlin var olsun,

Dağların var olsun, elin var olsun.

Bu böyük hünərin kövrəltdi məni,

Daşa da dil verən dilin var olsun.

Xəlil Rza Ulutürk (xalq şairi) – Kəlbəcər yurdsünaslıq muzeyi bütöv bir idrak xəzinəsidir. Şamil Əsgər dühasının parlaq nümayişidir.

Xudu Məmmədov (akademiyanın müxbir üzvü) – Şamil müəllim... keçmişimizin qiymətini bizə qaytarmaq, Kəlbəcərin nəliyini tanıtmaqda əvəzsiz xidməti olan bir vətəndaşdır.

İlyas Tapdıq (şair) – Bu muzey ölkəmizin, hətta dünyanın ən nadir muzeyləri sırasındadır.

yük
ya-

ulu

xal-
amil
ırıq.

zər-
li.
axşı
yatçı
özəl

izeyi

aslıq
par-

amil
əcə-
ir.
inya-

Kamil Həsənov (alim) – Bu misilsiz, zəngin muzeyə yaratmaqla Şamil Əsgərov xalqa və vətənə böyük xidmət göstərdiyini el-obamızın dərin hörmətini qazanmaqla yenə də parlaq surətdə sübuta yetirdi.

Kamil Zeynalov (elmlər doktoru) – Şamil müəllimin fitri istedadının, gərgin əməyinin nəticəsi olan bu muzey Azərbaycan və kürd xalqının səmimi dostluq rəmzidir.

Qasım Qasımlı (şair, elmlər doktoru) – Şamil Əsgərov, sən demə, həm də çox mahir memar, arxeloq, geoloq, sənətşünas, etnoqraf, dilçi və digər ixtisaslar üzrə mütəxəssis imiş.

Qulu Xəlilli (yazıçı, tənqidçi, professor) – Bu muzey Şamil qeyrətinin, Şamil istedadının, Şamil işgüzarlığının bəhrəsidir.

Mansur İbov (Ali Məhkəmənin üzvü) – Muzeydə xüsusilə, milli adət-ənənələrimizi Şamil müəllimin şerlə əks etdirməsi bizi valeh etdi.

Məmmədəğa Sərdarov (nəzarət işçisi) – Mən deyirəm, bura təkcə muzey yox, qəribə möcüzələr aləmidir.

Məmməd Aslan (şair) – Şamil Əsgərov iki ilin içərsində alimi də, çobanı də heyratə qoya biləcək bir iş görüb. Bu iş, insan işi deyil, sözün həqiqi mənasında div işidir.

Məmməd İsmayıl (şair) – Azərbaycan tarixinin təbii zənginliyini görmək üçün onun ürəyinə, bu muzeyə baxmaq kifayətdir... Eşq olsun sağlığında özünə qeyrətli, cəfakəş əməyiylə heykəl qoyan, dostum Şamil Əsgərova!

Məstən Əliyev (şair) – Bu muzey deyil dünyanın mədəniyyət və tarix akademiyasıdır. Şamil müəllim ... əməyinə və istedadına qiymət tapmaq olmaz.

Mircəfər Həsənov (alim) – Sevinirik ki, ilk yeddi möcüzənin yaradıcısı təbiət olduğu halda, səkkizinci möcüzənin nəqqası, memarı, xəlkəni insan övladıdır – ŞAMİLDİR.

Murad Babayev (Baş prokurorun birinci müavini), B.Zahidov (Tətrər rayonunun prokuroru) – Bu muzey tariximizin öyrədilməsinə... xidmət edən mənəvi tərbiyə məktəbi, müqəddəs bir ocaqdır.

Nahid Hacıyev (yazıçı) – Bu muzey... gözəl bir sinfoniya. Bu sinfoniyanı nota köçürən bizim gözəl şairimiz, el qədrini öz canından artıq bilən sənətkarımız Şamil Əsgərova ürəkdən alqış deyirəm!

Nəbi Quluyev (alim) -...Bu muzey... Azərbaycan və kürd xalqlarının tarixini daha dolğun əks etdirir... elimizin müfəkkiri... Şamil Əsgərova öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Nəriman Həsənzadə (şair) – Kəlbəcəri bu muzeydə, muzeyi də Kəlbəcərdə gördüm. Bəlkə Kəlbəcər bəşəriyyətin bəşiyi olub.

Nəsib Nəbioğlu (şair) – Əzizim Şamil! Belə gözəl muzey yaratmaqda xalqa elə bir xeyir vermişən ki, buna ancaq bu dağların sənə kimi dağ dözümlü, dağ qeyrətli oğlu eyləyə bilər.

Nicad Mikayılzadə (tibb alimi) – Bu muzey təkcə Kəlbəcərin yox, bütün respublikanın fəxridir.

Rəfiqə Mustafayeva (elmlər doktoru) – Kəlbəcər muzeyini yaradan, bu ölməz dastanı yazan Dədə Şamilin Vətən məhəbbəti ilə alışıb yanan hərarətinə qızındım.

Rəşid Göyüşov (elmlər doktoru) – Şamil müəllim öz şəxsi məqsədinə nail olmuş və o, bu muzeylə respublikamızda öz adını əbədləşdirmişdir. Kaş biz hamımız Şamil müəllimə oxşaydıq.

Rəşid Mahmudov (Dövlət mətbuat komitəsi sədri) – Muzeyin atası olan, onu qəlbən sevib qızgın etirarla təbliğ edən Şamil Əsgərov yoldaşa öz dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Sabir Rüstəmxanlı (şair) – Bu muzeyin təməl daşını qoyan qələm dostumuz Şamil Əsgərov bir ömrə şöhrət ola biləcək bir iş görüb və camaatın ürəyində özünə heykəl ucaldıb.

Sadiq Murtuzayev (Abşeronun birinci katibi) – Muzeyin yaradıcı ustası Şamil Əsgərov olmayan bir abidə yaratmışdır.

Səlim Əzimov (Ağdamda məktəb direktoru) – Əgər dünyanın mədəniyyəti üzrə hər hansı sərgi, yarış keçirilə Şamil müəllimin yaratdığı Kəlbəcər muzeyi... birinci yeri tutar.

Sirus (jurnalist) – Mən bu muzeyi gəzə-gəzə... özümü dərk etdiyim üçün hökmən arxayın bir vaxtda buraya qayıdacağımı qət etdim.

Söhrab Tahir (xalq şairi) – Bu muzey qədim keşmişimiz və sabahımız haqqında gələcək nəsillərə ən zəngin məsul həsabatıdır.

Şamil Allahverdiyev (geoloq alim) – Muzey həm də Kəlbəcərin geologiya muzeyidir. Muzeyin yaradılmasında gözəl insan, şair, incə zövqə malik olan Şamil Əsgərovun rolu böyükdür.

Şikar Əliyev (k/t elmlər doktoru) – Şamil Əsgərov elə bir məbəd yaratmışdır ki, onun zəngin əməyinə qibtə etməməyə bilmərsən. Bəli, muzeyi Şamil yarada bilərdi. Eşq olsun!

Taryel Cahangirov (şair) – Muzeyin... memarı, elimizin istedadlı sənətkarı, namuslu, qeyrətli və igid oğlu, bir obaya-elə bərabər oğlu Şamil Əsgərova dönə-dönə minnətdaram.

Yaqub Əhmədov (alim) – Meksikada palitologiya muzeyi görmüşəm. Bu muzey ondan qat-qat zəngindir. Muzeyin yaradıcısı Şamil müəllimə eşq olsun!

Yaqub Əsgərov (hüquqşünas) – Hörmətli Şamil müəllim bir daha bu muzeyi yaratmaqla nəyə qadir olduğunu əyani şəkildə nümayiş etdirmişdir.

Yəhya Kərimov (elmlər doktoru) - ... bu muzeyi alim-müəllim Şamil Əsgərovun yalnız Vətənə, xalqa, elə vurğun olan fədayi əməyi adlandırmaq olar.

Zeynal Məmmədov (Ağdamda həmkar sədri) – Belə bir ibrətamiz və möcüzəli, haqsız təqiblərə məruz qalsa da, qəlbi Vətən və xalq eşqi ilə döyünən bir şəxsiyyət yarada bilərdi və yaratdı... Kəlbəcər muzeyi Leyli, tamaşaçılar onun Məcnunlarıdır. Bu muzeyi tamamlamayan həyatində Şamil Əsgərovun heykəlinin olmamasıdır.

Zəlimxan Yaqub (şair, Milli Məclisin üzvü) – Deyirlər dünyanın yeddi möcüzəsi var... Bu möcüzə yeddi deyil, səkkizdir, səkkizinci Kəlbəcər muzeyinin möcüzəsidir.

Zülfü Hacıyev (baş nazirin müavini) – Mən doğma yurdum olan Kəlbəcərdə bu muzeylə tanış olduğdan sonra özümü Vətənin ən xoşbəxt adamı sandım.

TARİXDƏ İLK DƏFƏ

Biz, yeri gəldikcə Şamil Əsgər Dəlidağın tarixdə ilk dəfə qələmə aldığı yeniliklərin məziyyətlərindən söhbət açacağıq. Burada isə deyilənlər barədə qısa icmal verməyi lazım bildik.

Şamil müəllim ədəbiyyat tarixində ilk dəfə:

1. «Törəmə», «dodaqdəyməz, törəmə», «dodaqdəyməz, əvvəl-axır törəmə», «dodaqdəyməz, əvvəl-axır, cinashı, törəmə» şəkilində qoşmalar, gəraylılar, rubailər, dördlülklər, səkkizliklər, bayatılar, qəzəllər yazıb çap etmişdir.

2. O, ilk dəfə cinaslarla poema yazıb və oxuculara çatdırmışdır.

3. O, «dodaqdəyməz», «dodaqdəyməz, törəmə» və «dodaqdəyməz, əvvəl-axır» şəklində nəşr olunmuş poemaların müəllifidir.

4. Bu yenilikçi şair bütün kəlmələri eyni hərflə başlayan qoşmalar, gəraylılar, məsnəvilər yazıb ortaya qoymuşdur.

5. Şərdən törəyən şerlər də yenilik olub Şamilin qələminin məhsuludur.

Şamil tarixdə ilk dəfə aşağıdakı lüğətləri də yazıb nəşr etdirmişdir.

1. «Azərbaycan dilinin qafiyə lüğəti»,

2. «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti» (iki cildə),

3. «Azərbaycan dilinin törəmə sözlər lüğəti»,

4. 640 səhifəlik kitabda bir yerdə «Kürdcə-Azərbaycanca, Azərbaycanca-kürdcə, kürd dilinin qafiyə lüğəti»,

5. »Kürd dilinin cinas lüğəti». Bu lüğət kompüterdə yazılmış və iqtisadi imkan yarandığında nəşr olunacaqdır.

Haşiyə. Mütəxəssislər haqlı olaraq yazırlar ki, Şamil müəllimin gördüyü bu işlər bir institutun gördüyü işlərdən də artıqdır.

lk də-
cağıq.
lik.

yməz,
törə-
, sək-

a çat-

ə «do-
maların

şlayan

ələmi-

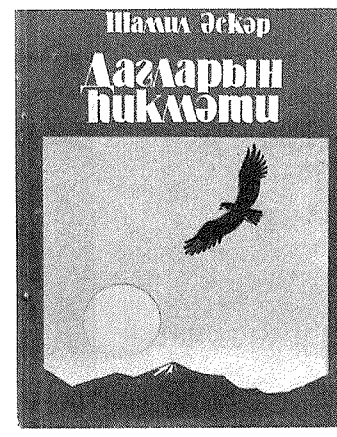
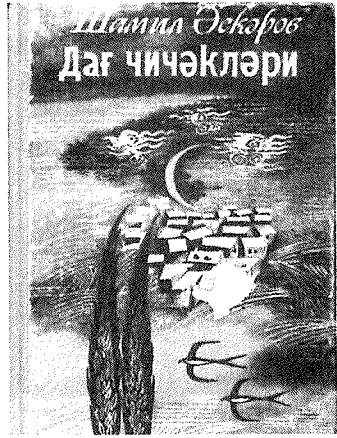
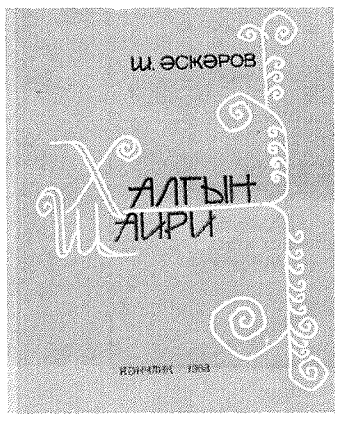
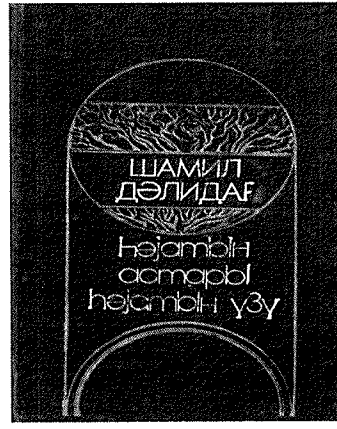
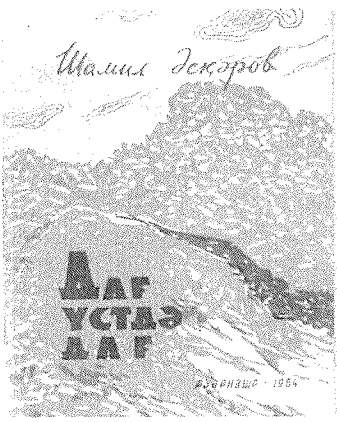
b nəşr

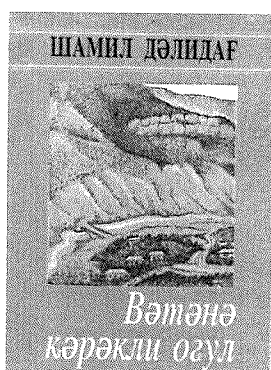
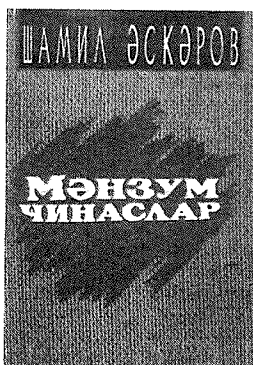
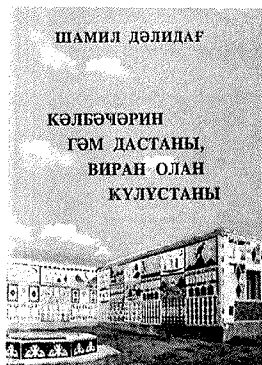
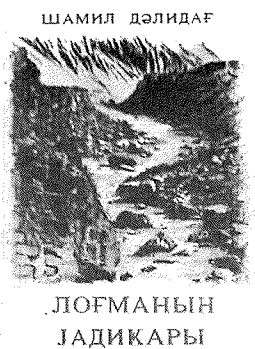
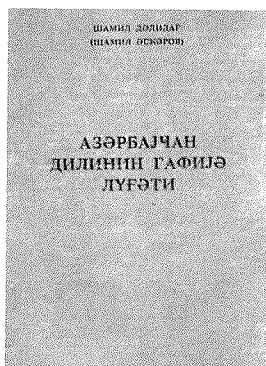
lddə),

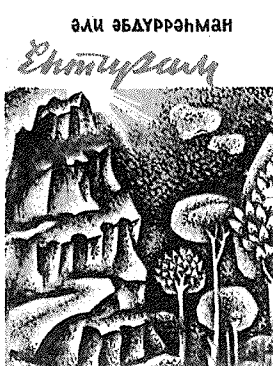
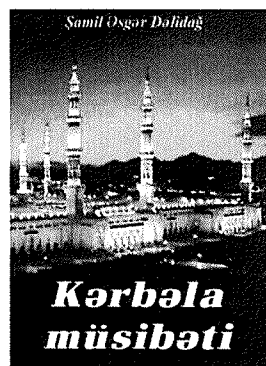
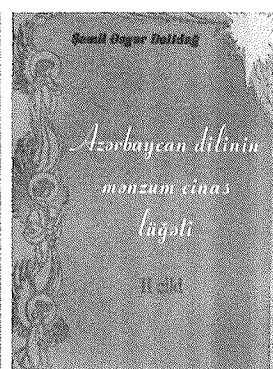
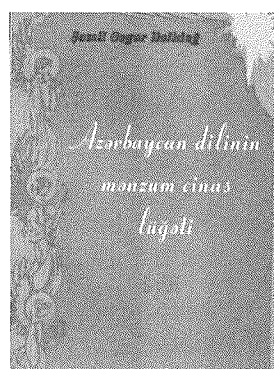
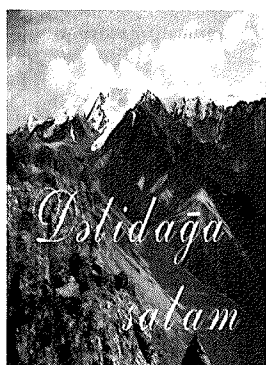
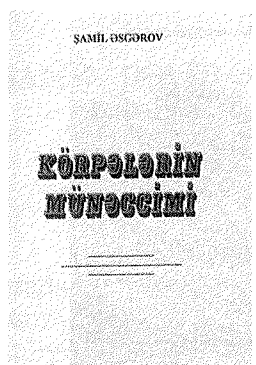
ərbay-

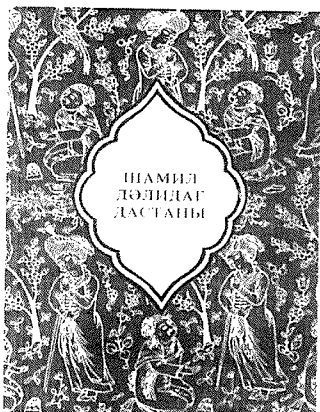
də ya-

Şamil
lən də

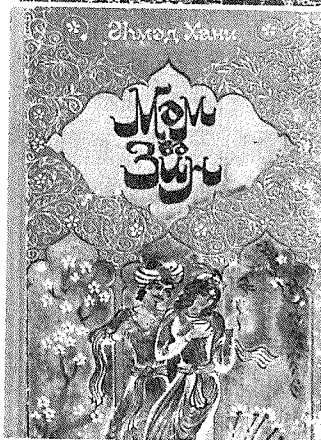
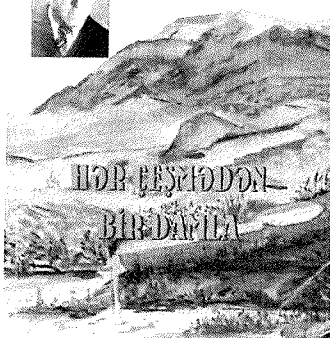

ŞAMİL ƏSQƏROV-70

ŞA

Bur
olur
eşit

tələ
mə
bin
gör
bar
və
tub
ola

ŞAMİL DƏLİDAĞIN ÇAP OLUNMUŞ KİTABLARI HAQQINDA QISA MƏLUMAT

«DAĞ ÜSTƏ DAĞ»

Bakı, «Azərnəşr», 1964. 48 səhifə.

«Dağ üstə dağ» Şamilin çap olunan ilk şeirlər kitabıdır. Burada onun qoşmaları, gəraylıları və başqa şəkilli şeirləri çap olunmuşdur. Çoxdan bəri aşiqlərin və müğənnilərin dilindən eşitdiyimiz «Döndərər» adlı gəraylı da bu kitabdadır.

DÖNDƏRƏR

İgidi söz, kababı köz
Yandırır külə döndərər.
Söz qananı bircə kəlmə,
Nəzildib milə döndərər.

Ox süzərmə yay olmasa?
Dərya olmaz, çay olmasa.
Yar, yarına tay olmasa,
Hər günü ilə dönrərər.

Hikmətdirmi arı şanı?
Şamil, onda hünər hanı?
İnsan əli boz tikanı,
İstəsə gülə döndərər.

...Şamil müəllim eşidir ki, Zərdab rayonundan olan bir tələbə dostu bir uşağı olan ömür-gün yoldaşını boşamaq üçün məhkəməyə ərizə verib. Şamil müəllim «Dağ üstə dağ» kitabına daxil etdiyi aşağıdakı şəri təcili həmin tələbə yoldaşına göndərir. Məktubun təsiri ilə tələbə yoldaşı həyat yoldaşıyla barışır və ərizəsini məhkəmədən geri götürür. Sonra yoldaşı və oğlu ilə birlikdə Kəlbəcərə Şamilgilə qonaq gəlir və məktuba görə ona dərin minnətdarlığını bildirir.

Ailə həyatını dağılmağa qoymayan şer-məktubla tanış olaq:

DÜŞÜN

Biz tay-tuşuq, bilirəm bütün olub keçəni,
 Danışdırdın o qızdan, rahat qoymazdın məni.
 Bəlkə min dəfə yazdın ona «canım, ciyərim,
 Ey ömrümün səhəri, mənim sevimli pərim.
 Sən solmayan bir çiçək, güldən yaraşıqlısan,
 Ulduz nədir, ay nədir, günəşdən işıqlısan...»
 Anan bilib mətləbi, əzizlədi boyunu,
 Aşıb-daşdı sevinci – gördü oğul toyunu.
 Eşitdi nəvə səsi, qəlbi oldu dağ kimi,
 Söylə, bəs niyə baxdın eşqə oyuncaq kimi?
 O uşaqlı qadını indi, cölə atmısan?
 Özünü aldatmısan!
 Axı, hələ solmamış aldığın toy paltırı,
 Yazdığın hər məktubu özün yada sal barı.
 Susma, cavab ver görək,
 Nə tez soldu o çiçək?
 Nə tez qaranlıq oldu, o günəşdən işıqlı?
 Nə tez tikana döndü o güldən yaraşıqlı?
 Bax, yaşıl bağçanızda yumruq boydaca bir quş,
 Haça budaq üstündə özünə yuva qurmuş.
 Balasını yedirdib, yetirir boya-başa,
 Amma sənin, ey insan ürəyin dönür daşa.
 Niyə yetim qoymusan, məhəbbəti, balanı?
 Söylə, əvvəlki eşqin, ləkəsiz qəlbin hanı?
 Düşün hara aparır getdiyin yollar səni,
 Düşün, geri qaytarsın o köhnə ilqar səni!

yərxi
 edib
 şairi»
 söz a
 «Ciy
 üç fə

kimi
 rilm
 edəri
 tutub

«XALQIN ŞAİRİ»

Bakı, «Gənclik» nəşriyyatı, 1968. 92 səhifə.

Şamil Əsgər Dəlidağ 1968-ci ildə böyük kürd şairi Ciyərxunun həyatı və yaradıcılığı haqqında dissertasiya müdafiə edib filologiya elmlər namizədi adını almışdır. Onun «Xalqın şairi» adlı bu kitabı da Ciyərxun haqqındadır. Əsər «Bir neçə söz adlı» müqəddimədən, «Şairin həyatı», «Yaradıcılığı» və «Ciyərxunun yaradıcılığında sənətkarlıq xüsusiyyətləri» adlı üç fəsildən ibarətdir.

Ciyərxun kürd xalqının azadlığı yolunda mübariz bir şair kimi tanınmışdır. «Xalqın şairi» kitabında tərcümə edilib verilməmiş bir neçə şer parçasına diqqət yetirsək deyiləni yəqin edərik. Şair xalqı kölə halına salan, yadlara satılmış ağalara üz tutub deyir:

El-obanın içində hərəniz bir şirsiniz,
Saraya gedəndəsə tülküyə dönürsünüz.
Var-dövlət xatirinə qul olmayın yadlara,
Qan tökməsək gün doğmaz bizim zülmət diyara.
Ciyərxun candan keçir azadlığın yolunda,
Siz maldan keçmirsiniz, vətənsə qul halında.

Yaxud:

Ey mənim təşnə xalqım, bilik çeşməsindən iç,
Bu həyat zəmisini ürfan orağıyla biç...

Tankı, təyyarəsi var əhli-ürfan olanın,
Xəncəri, dəyənəyi neyləsin Kürdüstanın?..

Fələk dəyirmanında kürd növbəsizdir müdəm,
Birləşib daşmalıyıq coşqun axınla dostlar.
Qızıla baş əysə də dünyadakı hər nizam,
Qüvvənin meydanında qızıl qüvvətsiz olar...

«Zor»i, «Zaz»ı və «Qor»u ayırmayın bəxtindən,
Bir ocaqda doğmuşdur bizi müqəddəs Vətən...

Və yaxud:

Kürdlər qarışqatək əlbir olmasa,
Vəhşilər onları batırar yasa.
Qalar ayaq altda kəndlər, şəhərlər,
Çəkilməz qaranlıq, açılmaz səhər.

Ciyərxun (1903-1984) İsveçin Stokolm şəhərində vəfat etmiş, onu Suriyanın kürd şəhəri olan Qamışlıda dəfn etmişlər. Dəfn mərasimində 200 mindən çox adam iştirak etmiş və hamı onun şerlərini xorla oxumuşdur.

«DƏLİDAĞIN SƏDASI»

Bakı, «Gənclik» nəşriyyatı, 1973. 54 səhifə.

Bu kitabda «Dəlidağın şöhrəti» poemasının bir parçası çap olunmuşdur. Sonralar bu poema ayrıca kitab şəklində, 2003-cü ildə bütövlüklə nəşr edilmişdir.

«Dəlidağın sədası» kitabında «Sevincim, qəzəbim», «Min dilli, yüz əməlli» və «El çeşməsindən» adlı fəsillər vardır.

Kitabdakı şerlərdən bəzi nümunələr.

SƏHVİN NƏFİ

Hər insanın səhvi var,
Bəzən səhfin nəfi var.
Səhvindir –
Bir namərdi
Dost seçib oda yansan.
Nəfindir-
Yarı yolda
Bacarıb aralansan.

ÖMÜR

Tüstülənə-tüstülənə külə dönmək –
Baş gırləyib ömrü sona yetirməkdir.
Alovlana-alovlana yanıb sönmək –
Ürəklərdə yuva salıb yeni fidan bitirməkdir.

BÜRÜNCƏK

Bəlkə də elə bir ağır dərd deyil,
Palaza bürünüb ellə sürünmək.
Ölümdən daha pis, daha yamandır
Töhmətə bürünüb eldə görünmək.

YIXILMA

*Əziz dostum, gözəl insan,
kamil alim Səfərəli Babayevə.*

Yıxılanda polad kimi dəy yerə,
Dizlərini bükə-bükə yıxılma.
Elə dəy ki, «ah-vay» desin dağ-dərə,
Ürəyini sökə-sökə yıxılma.

Ömür iki deyil edəsən səhvi,
Əl çirkidir – güdmə qazancı, nəfi.
Dünyanın malına satma şərəfi,
Göz yaşını tökə-tökə yıxılma.

Dağa bel bağlama vulkan uçurar,
Şamil, verməz ona aman uçurar.
Qalaya güvənmə zaman uçurar,
Arxanı ellərə sökə, yıxılma.

TƏRTƏR ÇAYI

Qışda buz bağlayıb lal axan Tərtər,
Elə ki, el-oba üz tutar dağa,
Minib köhlənini, üzügülsər,
Gedir qonağını qarşılamağa.

Baxanda deyirsən: kökləyib simi,
Mahnı bəsləyir, kaman çalır o,
Nəğmə deyə-deyə arana kimi,
Gedən qonağı da yola salır o.

«DAĞ ÇİÇƏKLƏRİ»

Bakı, «Gənclik» nəşriyyatı, 1986. 120 səhifə.

Şamilin bu kitabında sonradan «Dəlidağa salam» adlandırıldığı poemasının bir parçası «Dəlidağın şöhrəti» adı altında çap olunmuşdur. Kitab «Ürəyimə ürək sözüm», «El-obanın məhəbbəti bəsimdi», «Dörtlüklər», «Rubailər» və «Cinaslı bayatılar» fəsillərinə ayrılmışdır.

Kitabda gedən şerlərdən bəzi nümunələr:

QƏDİRBİLMƏZ

Hələ qədərbilməzin,
Gen deyildi dərisi.
Ondan ötrü birisi –
Barmağının beşini
Bal etmişdi əmirdi.
Əmib-əmib yekəldi,
Əmib-əmib kökəldi.
Axırda bal əmdiylə
Barmaqları gəməldi.

BİLDİR

Qoy sənə pır deyib yapışım a dağ,
O gözəl, çeşmədən içibdi bildir.
Qoy üzümü sürtüm üzünə yolaq,
O gözəl bu yerdən keçibdi bildir.

Səndə qalan ətri olub həyanım,
Ondan məst olmuşam, çətin oyanım.
Qoy üstündə boynu buruq dayanım,
Yar burda boynunu bükübdü bildir.

Həsəətini necə dözüb çəkim mən,
Belə dərdə sanma ollam həkim mən.
Qoy üstündə quşa dönüb səkim mən,
Yar da kəklik kimi səkibdi bildir.

Bir gülünü qoysam gözüümün üstə,
Şamiləm, sağalıb olmaram xəstə.
Qoy mən onu seçim, canımı isə,
Yar da sonalayıb seçibdi bildir.

ARAZA YOLDU
(cinaslı rubai)

Araz günəş – işiq, Araz ay oldu,
Döndü bir çəpərə ara zay oldu.
Yol tapa bilməyən qəlbimə baxsın,
Ürəyimdən keçən Araz zay oldu.

«DAĞLARIN HİKMƏTİ»

Bakı, «İşıq» nəşriyyatı, 1987, 100 səhifə.

Bu kitabda Kəlbəcər, Laçın, Göyçə, Gədəbəy və Yarıdımli rayonlarının etnoqrafiyasına geniş yer verilir. Kitabda «Hikmətlər diyarı», «Ulu dağlar, abidələr və rəvayətlər», «Xalq oyunları», «El müdrukləri», «Yaşı və nəslə yüzədən keçənlər» və «Saz-söz hikməti» adlı bölmələr vardır.

Burada 157 il ömür sürən (1816-1973) Əlif baba, yadıcasını gören Teyfə nənə, evləndiklərinin 100 ili tamam olan İlyas kişi və Xatın nənə, Aşıq Alının toyunu etdiyi və Aşıq Ələsgərin söz qoşduğu 100 yaşını ötmüş qadınlarla Xalq yazıçısı Əli Vəliyevin fotoları özünə yer tapmışdır.

Kitabda Gədəbəyli Miskinli şair Vəlidən, Laçınli el xanəndəsi Abdülhüseyn İmran oğlundan, Göyçəli lətifəçi Qamanov Bəhramdan, Kəlbəcərin lətifə ustaları Kərbəlayı Fərəcdən, Kəlbəli Nəbi oğlundan, «Yeddi hünər», «Kaftar kosa», «Maraloyunu» kimi bir çox xalq oyunlarından və digər maraqlı xalq adət-ənənələrindən söhbət açılır.

«HƏYATIN ASTARI, HƏYATIN ÜZÜ»

Bakı, «Yazıçı» nəşriyyatı, 1990, 240 səhifə.

Bu kitabda Şamil Dəlidağın dördlükləri, səkkizlikləri, bayatıları, qoşmaları, gəraylıları, təcnisləri, mənzum idiomaları, həyat həqiqətləri, dodaqdeyməz qəzəlləri, «törəmə» adlandırdığı şeirləri özünə yer tapmışdır.

Bəzi nümunələr.

Dördlüklər:

TƏZƏLƏNİB DİR

Harınlar min illər xalqı edib qul,
Qızılla, gümüşlə məzələnibdir.
Toyu da nımdaşda keçirib yoxsul,
Öləndə paltarı təzələnibdir.

dəfə b
edib y
müxtə

AĞIRLIQ ETMƏZ

Belini əyməmiş yükə çarə qıl,
Tab gətirə bilməz sən boyda daşa.
Amma, dağ çəkiddə olsa da ağıl,
Yenə də ağırlıq eyləməz başa.

HAMI

(törəmə dördlük)

Şirindir zəhmətin bomboz umacı,
Ondan ötrü hodaq olub, tut macı.
Hamı əməyinin barını dərsə,
Olmaz yer üzünün bir nəfər acı.

Şamil müəllim bir sözün və ya ifadənin önündən hər dəfə bir hərfi silib, yaxud hər dəfə onun önünə bir hərflə əlavə edib yeni qafiyələr törədir. Buna görə də bu kitabda olan belə, müxtəlif şəkili şerlərini «törəmə» adlandırmışdır.

Səkkizlik:

ƏN ALÇAQ

Düzgün ölçü olan elin gözündə,
Hər bir ucalığın öz sərhəddi var.
Amma, alçaqlığın bu yer üzündə
Heç kim deyə bilməz sonu, həddi var.

Kola girib atan, aranı qatan,
Düşməni də öyüb əl çala bilər.
Namusu, qeyrəti, vicdanı satan
Ən alçaqdır, yenə alçala bilər.

BU DÜNYA

Qoy heç kəs deməsin iştəyi azdı,
Əmələndən üzü xardı bu dünya.
Kiminə çiçəyi ətirli yazdı,
Kiminə borandı, qardı bu dünya.

Badalaq atandı, kələk gələndi,
Çoxunun başına odu ələndi.
Kiminə qulağı darı dələndi,
Kimini eşitmir, kardı bu dünya.

Kimini bəsləyir dəmin içində,
Kimini qərq edir qəmin içində.
Kimini göynədir bəmin içində,
Kiminə zil çalan tardı bu dünya.

Kiminin qurudur bulaqlarını,
Suya həsrət qoyur dodaqlarını.
Kiminin doğrayır budaqlarını,
Kiminə bağçadı, bardı bu dünya.

Kiminə dəryadı, kiminə ada,
Kimini unudub heç salmır yada.
Kimisini möhtac eyləyir cada,
Kiminə dövlətdi, vardı bu dünya.

Çoxunun qəlbində qəzələ döndü,
Çoxuna saralmış xəzələ döndü.
Çoxuna bir nazlı gözələ döndü,
Çoxuna ilqarsız yardı bu dünya.

Kiminə sevinədi, kiminə qəhər,
Kiminə zülmətdi, kiminə səhər.
Kiminə genişdi asiman qədər,
Şamilin başına dardı bu dünya.

daqlar
rə do
«n» h

TƏKƏRİ ŞİSDƏN

(dodaqdəyməz, əvvəl-axır təcnis)

Nicat axtar nərə, alış, yaşa, yan,
 Nahaqdan qayıtsa təkəri şışdən.
 Nadanlıq eyləsə kinlə yaşayan,
 Neyləsin keçəndə tək ər, iş-işdən.

Nataraz yetənə ərişdi, inan,
 Naqqaldan gen gəzsən ər işdi, inan.
 Nədir həyat? – Arğac, ərişdi, inan,
 Nə desin, danışsın tək əriş, işdən.

Nadir nişanəsi qeyrət, ar-xasın,
 Nəlayiq dilədi: əyil, arxa sın.
 Nıyyəti əyirlər yıxsı arxasın,
 Nagahan endirər tək əri, şışdən.

Niyə nərgiz əkdin, sən tikan dərdin,
 Nıgaran Dəlidağ, ağla, nə dərdin.
 Nərsənsə, şış etsə ciyəri dərdin,
 Nərə çək el yansın, tək əri şışdən.

Bu şer cinaslarla yazıldığına görə təcnisdir. Doqquz dodaqlanan hərf (b, f, m, p, v, o, ö, u, ü) şerdə işlənmədiyinə görə dodaqdəyməzdir. Bütün misraların əvvəli «n» və sonu da «n» hərfi ilə bitdiyinə görə əvvəl-axırdır.

AĞLAYAR

(dodaqdəyməz qəzəl)

Qartal dağdan aralansa kəklik yanar, çil ağlayar,
 Yal titrəyər, sinə əsər, qaya sınar, til ağlayar.

Ana diyar həsrət qalsa qanad açan şahininə,
 Qara daşlar dilə gələr, gədiklərdə yel ağlayar.

Xalqa, elə canı yanan şər əlindən dad eyləsə,
Ərşdən yerə leysan axar, dərələrdə sel ağlayar.

El igidi itsə eldən, aşiq sazı dilləndirsə,
Tellər cana yangı salar, nalə çəkər zil ağlayar.

«Ana diyar» – deyə-deyə, şirin canı qıyan kəsə,
Adı qalar el içində, sinə yanar, dil ağlayar.

Satqın satar, ara qatar, tale yatar, qatil atar,
Dağ sızıldar, yer inildər – Dəlidağa el ağlayar.

«ŞƏHİD MUZEY, ŞAHİD MEZEY»

Bakı, «Sabah» nəşriyyatı, 1997. 72 səhifə.

Kitabda şəhid olub erməni qəsbkarlarının əlinə keçən adı dillər əzbəri olan «Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyi»ndən geniş söhbət açılır. Muzeyin hər bir salonu və onun zəngin fondu barədə ətraflı məlumat verilir. Bir çox tamaşaçıların bu əvəzsiz muzey haqqında qiymətli rəylərinə də kitabda yer verilmişdir.

Şamil Dəlidağ Kəlbəcərdə maarif şöbəsinin müdiri işlədiyi zaman beş mindən çox dəyərli eksponatları olan «Diyarşünaslıq» muzeyi yaratmışdı. O, vəzifəsindən çıxandan sonra həmin muzeyi dağıtdılar, məktəblərə toxutdurulmuş müxtəlif çeşnili kiçik xalçaların «rəhbər» işçilərin minik məşinlarına «hədiyyə» verdilər.

Şamil müəllim qaçqınlıq dövründə başqa sahələrdə işləməyib Bakıda pulsuz-parasız yeni – üçüncü «Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyi» yaratmağa və bu muzeyin adını şəhid olmuş muzeylərə «Şahid» muzey adlandırdı.

Hazırda bu muzeyin beş minə yaxın eksponatları vardır.

«AZƏRBAYCAN DİLİNİN QAFİYƏ LÜĞƏTİ»

Bakı, «Sabah» nəşriyyatı, 1997. 98 səhifə.

Şamil Dəlidağın tarixdə ilk dəfə tərtib etdiyi «Azərbaycan dilinin qafiyə lüğəti» kril əlifbası ilə çap edilmişdi. Sonradan o bu lüğətini xeyli təkmilləşdirib latın əlifbası ilə meydana çıxardı. Latın əlifbası əsasında nəşr olunmuş kitabdan söhbət açdıqda onun məziyyətlərindən danışacağıq.

«LOĞMANIN YADİGARİ»

Bakı, «Sabah» nəşriyyatı, 1997. 252 səhifə.

Bu kitab Azərbaycanın adlı-sanlı cərrahı, tibb elmlər namizədi, həkimlik etdiyi dövrdə 20 mindən artıq cərrahiyyə əməliyyatı aparmış, insanları həyata qaytarmış, gözəl insan, qayğıkeş loğman, Sumqayıt şəhərində təcili yardım xəstəxanasının baş həkimi Sadiqov İzzət Camal oğlunun ömür yoluna həsr etmişdir.

«Loğmanın yadigarı» kitabında İzzət həkimə həsr olunmuş şerlər, onun haqqında xatirələr, bu müdrik insanın keçdiyi həyat yolu qələmə alınmışdır. Kitabda İzzət həkim barədə Akademiyanın müxbir üzvü Əsgər Abdullayevin, akademik Teymur Bünyadovun, akademik Əhliman Əmiraslanovun, Laçın rayonunun icra başçısı Muradxan Cabbarovun, respublikanın «Əməkdar jurnalisti» İlyas Adıgözəlovun, «Ronahi» kürd Mədəniyyət Mərkəzinin sədri, iqtisad elmləri namizədi Kamil Həsənovun, tibb elmləri doktoru, professor Fazil Ağayevin, tanınmış alim Nərçə Ağayevin və bir çox başqalarının dəyərli fikirləri, ona verdikləri yüksək qiymət öz əksini tapmışdır.

Şamil Dəlidağ həmişə dostu İzzət həkimə şerlə məktublar göndərmişdir. Onların bir qismi kitabda verilmişdir. Xüsusən Laçın erməni qəsbkarları tərəfindən işğal olandan sonra Şamil müəllim ona həyacan təbili çalan namələr göndərmişdir. Kitabda gedən bu məktubların biri ilə tanış olaq.

LAÇINLILAR, LAÇININIZ HARDADIR?

Laçınlılar, Laçınınız hardadı?
Laçınlılar, Laçınınız dardadı.
Qartal yurdu deyin niyə sardadı?
Tablamayıb dərdə, dolun qeyrətə,
Daşnaqları yenə salın heyrətə.

İgid olub Qaçaq Nəbi babanız,
Mərd sayılıb hər eliniz-obanız,
Ordu basıb çomağınız, yabanız.
Yetin Soltan bəydə olan cürətə,
Daşnaqları yenə salın heyrətə.

Qaçqın adı laçınliya yaraşmır,
Vaysınmaqla, boş sözlərlə kar aşmır,
Mərd büdrəsə nə yıxılmaz, nə çəşmır.
Olub-keçən gərək dönsün ibrətə,
Daşnaqları yenə salın heyrətə.

Gedib gördüm boş kəndləri ağladım,
Bulud kimi dolub, çaytək çağladım.
Görməyib heç kimi qara bağladım,
Bel bağlayıb dağda olan qüdrətə,
Daşnaqları yenə salın heyrətə.

Minin dəli köhlənləri, amandı,
Qayıdınız kənd-kəsəyə zamandı.
«İşıqlı»nın belı sanki kamandı,
Dönün geri, şöhrət olun millətə,
Daşnaqları yenə salın heyrətə.

məlu
ecazk
mine:
yalıla
ginlil

incəs
növb
təşki

muze
Kital
ki, d
idi.

Düşmən alıb torpaq bölən qayçını,
Bölür, bizdən ayrı salsın Laçını.
Vur, şil-küt et addım açan qıçanı!
Laçınılılar dözməyin bu zillətə,
Daşnaqları yenə salın heyrətə.

Laçınılılar, Laçınıınız hardadı?
Laçınılılar, Laçınıınız dardadı.
Qartal yurdu deyin niyə sardadı?
Tablamayın dərdə, dolun qeyrətə,
Daşnaqları yenə salın heyrətə.

18.VI-1992.

**«KƏLBƏCƏRİN QƏM DASTANI,
VİRAN OLAN GÜLÜSTANI»**

Bakı, «Çıraq nəşriyyatı», 1998. 314 səhifə.

Qədirbilənlər bu kitabı Kəlbəcər haqqında ensiklopedik məlumatlar toplusu adlandırırlar. Kitabı oxumaqla Kəlbəcərin ecəzkar təbiəti, onun qədim abidələri, yaylaqları, bulaqları, mineral və süxur daşları, qayaları, ağbirçək və ağsaqqalları, ziyalıları, yüz ildən artıq ömür sürənləri, lətifələri və başqa zənginlikləri haqqında geniş məlumat əldə etmək olar.

Kitabda Kəlbəcərin nankor qonşularımız tərəfindən xaincəsinə işğal edilməsinə, bu faciənin baş verməsinə birinci növbədə iqtidarın günahkar olmasına, rayonun müdafiəsinin təşkil olunmamasına geniş yer verilmişdir.

Bu ensiklopedik mənbədə Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyinin zəngin bir maddi tarix olmasından da söhbət açılır. Kitabda verilən həddindən çox tamaşaçı rəyləri də sübut edir ki, düşmən əlinə keçən Kəlbəcər muzeyinin tayı-bərabəri yox idi.

«MƏNZUM CİNASLAR»

Bakı, «Azərnəşr», 1998. 640 səhifə.

Əslində bu kitabın adı «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti»dir. Bəri başdan onu da deyək ki, hələ indiyə kimi heç kim tərəfindən belə bir lüğət yazılmamışdır. Şerlə yazılan bu lüğətin təqribən 95-96 faizi Şamilin yazdıqları, yerdə qalanları isə bəzi aşığı və şairlərin sözləridir. Onların da kimə məxsus olduğu kitabda göstərilmişdir. Ən çox Aşıq Alının və Hüseyin Kürdoğlunun cinaslarına yer verilmişdir.

Lüğət əlifba sırası göstərməklə iki mənalı, üç mənalı.... nəhayət yüz mənalı cinasların fəsilələrinə bölünmüşdür. Məsələn, «üz yara sarı» ifadəsinin 100 mənası vardır! Möcüzə deyilmi? Bu ifadənin 100 mənasını açıqlamaqla onu şerləşdirmək heç də asan bir iş deyildir.

Sözlər və ya ifadələr kitabda lüğətlərdə olduğu kimi yazılmış və onların qarşısında mənalı şerlə açıqlanmışdır. Kitabın 553-554-cü səhifələrində 17 mənası olan «Nər əmində» cinasını misal göstərək:

Nər əmində - Kəndimizdə nər Əmində,

Nər əmində – Nər dayında, nər əmində.

Qovğa günü qorxan deyil,

Nər əmində – Öz gücünə nər əmində.

Nərə mindi – Mərd igidlər nərə mindi,

Nərə, mindi – Hünər yazsan nərə, mindi.

Güvəndiyim el-obadı,

Nərəm indi – Bir basılmaz nərəm indi.

Nərə mindi – Mən çəkdiyim nərə mindi,

Nərə mindi – Çox güclüdür nərəm indi.

Qarı düşmən tir-tir əsir,

Nərəmində - Bax, bu hünər nərəmində.

nas l
lim l
cəsa
bayc
nar»

lərd
Səda
rı ki
və ə

mər
la y
cina

olur
mər

varc

Nərə mindi – Deryalarda nərə mindi,
Nərə mindi – Su minmədi, nərə mindi
Xəzər dedi: çirklənmişəm,
Nərəm indi – Azalıbdı nərəm indi.

Nə rəmind i – Hünər falın, nə rəmind i,
Nə rəm, indi – Nə fal qalıb, nə rəm, indi,
Meydanını daraldıblar,
Nər, əm indi – Qəm şərbəti nər, əm indi.

Qəzəblənib nər hayqırdı,
Nərəm indi – Qulaq batır nərəm indi!
Ağzınızda o dadlı ət,
Nərəmind i – Xəzər dedi: nərəmind i.

Bu qoşmada, şərlə 640 səhifəlik bir kitab həcmində cinas lüğəti yazmaq çətindən də çox çətin bir işdir. Şamil müəllim kitabın müqəddiməsində haqlı olaraq yazır: - «Çox böyük cəsarətlə demək olar ki, cinasyaratma imkanlarına görə Azərbaycan dili dünyanın istənilən dili ilə yarışsa birincilik qazanar».

Şamilin bu dediklərini yazdığı lüğət özü sübut edir.

Xalq şairi Nəbi Xəzri, akademik Budaq Budaqov, şairlərdən Cavad Cavadlı, Firudin Şimşək, Mürvət Qədimovlu, Sədaqət Kərimova və başqaları çox-çox haqlı olaraq yazdıqlarını kimi, Şamil Dəlidağın bu əvəzsiz xidməti böyük fəxri ada və ən yüksək mükafata layiqdir.

Lüğətdə rast gəldiyimiz «Qazanam Alı» cinasının –39 mənası, «Qala yasarı»nın 53, «Kür, düz əm indi»nin –55, «Qala yaşa düz»ün –61, «Kür düzə sarı»nın –61, «Yay arana zay» cinasının 88 mənası vardır.

Şamil Dəlidağın yazıb başa çatdırdığı, lakin hələ çap olunmamış dodaqdəyməz «Qazana yara» cinası 150-dən artıq mənaya malikdir.

Şamil müəllim sübut etmişdir ki, beş hecalı elə ifadələr vardır ki, onların mənası 500-dən də artıqdır.

«VƏTƏNƏ GƏRƏKLİ OĞUL»

Bakı, «Çıraq» nəşriyyatı, 1998. 316 səhifə.

«Vətənə gərəkli oğul» kitabı Azərbaycanın ən məşhur üz-çənə cərrahiyəsi üzrə tibb alimi Baxış Hüseynovun keçdiyi həyat yolunun əks sədasıdır. Şamil Dəlidağ Baxışın bağında bir iri kağız kisəsi dolu olan məktublara rast gəlir. Keçmiş Sovet İttifaqının bir çox yerlərindən, Azərbaycanın müxtəlif guşələrindən ona gələn bu məktublarla tanış olub, hədsiz-hesabsız minnətdarlıqları bildikdən sonra belə bir kitab yazmağı qərara alır.

Baxış çox çətin şəraitdə böyümüşdür, nəsilləri bəydir deyə əmisini sürgün etmişlər, atasının başına olmazın oyun açılmışdır. Baxışın dayısı Məmməd İsgəndərov Mərkəzi komitə katibi, Nazirlər Sovetinin və Ali Sovetin rəyasət heyətinin sədri kimi böyük vəzifələrdə işləməsinə baxmayaraq onun bacısı oğlunun müdafiə edib tibb elmləri namizədi adını almasından də xəbəri olmur. Baxış ailə həyatı qurur. Kirayədə yaşayır. Anası qardaşı Məmməd İsgəndərovun yanına gedib xahiş edir ki, Baxışa bir ev verilməsinə köməkdarlıq göstərsin. Qardaşının bacısına cavabı belə olur: - Mənim dayım mənə ev verdirib ki, mən də bacım oğluna ev verdirim? Getsin növbədə dursun, vaxtı çatanda ev alsın.

Kitabda Baxışın saysız-hesabsız insanların üz və çənəsində uğurlu cərrahiyyə əməliyyatları aparmasından, hətta anadangəlmə eybəcərlikləri də yox etməsindən, insaflı olmasından, heç kimi naümid geri qaytarmasından konkret misallarla söhbət açılır. Bunu Baxışın haqqında kitabə xatirələri daxil edilən bir çox qədərbilən insanlar və sağaltdığı xəstələr də təsdiq edir.

Şamil Dəlidağ Baxış həkimə şerlə yazdığı məktublardan da kitabə daxil etmişdir. Onun Kəlbəcərin müdafiəsiz qaldığını əks etdirən kitabdəki məktubların biri ilə tanış olmaq biz də müəyyən təsəvvür yaradar.

DAĞLAR ƏLDƏN GETSƏ

Baxış, qulaqlara pambıq tıxanıb,
Heç bir yana çatmır hay-harayımız.
Bıçaq lap sümüyə çatıb dayanıb,
Yaxınlaşır hər gün ta vay-vayımız.

Daşnaqlar fürsəti keçirir ələ,
Bizim «baş bilənlər» yatıbdır hələ.
Əgər belə getsə qopar vəlvələ,
Qaçqınlıq bizim də olar payımız.

Dağlar əldən getsə dözmək olarmı?
Başa papaq qoyub gəzmək olarmı?
Baxış, bu dərdlərin çarəsi varmı?
Niyə oxsuz qalıb söylə yayımız?

Şamil Dəlidağam, sən işə bax, bir,
Görmürük yaranıb gözümüzdə tir.
Hərgah görünməsə ən qəti tədbir,
Batıb ulduzumuz, batıb ayımız.

26.XII-1992

Baxış Hüseynov 5 yanvar 1993-cü ildə Şamilin bu şeri-nə cavab məktubunda dərin həyəcan keçirdiyini bildirir. Bu şeri çoxlarına oxuduğunu, yuxarılara çatacağını vəd edir. Sonra o yazır: «Şamil, xahiş edirəm ruhdan düşməyəsınız, babaları-mız Qaçaq Nəbinin, Soltan bəyin hünərlərini cavanlara aşıl-a-yasınız. Sinənizi Azərbaycan torpaqlarına sipər edib, məni də öz yanınızda sayasınız».

Baxış həkim özü də gözəl bir el şairidir. Onun kitabda bir çox şerləri verilmişdir. Onlardan biri:

KÜRD OLMAĞIN QƏBAHƏTİ NƏDƏDİR?

*Son zamanlar bəzi cızma-
qaraçılar, xalqlar arasına nifaq
salmaq üçün dəridən-qabıqdan
çıxan boşboğazlar mətbuatda
kürdlər barədə heç bir əsası
olmayan yazılar dərc edirlər.*

Üzü ağdır Ulu-Tanrı yanında,
Mərdanəlik hər vaxt coşur qanında.
Dost yolunda qıyar şirin canın da,
Kürd olmağın qəbahəti nədədir?

Dostunu – dost, düşməninizi düz seçər,
Namusuna, qeyrətinə and içər.
Vətənə son damla qanından keçər,
Kürd olmağın qəbahəti nədədir?

Nə var toplar, nə mal-dövlət aramaz,
Qeyrətini «nərə yüklə» aparmaz.
«Kürd, kürd» deyib hay-küy salmaq yaramaz,
Kürd olmağın qəbahəti nədədir?

Kara gəlməz şər-böhtanlar, hədələri,
Yolu azmaz cəhd edilsə nə qədər.
Yalan-palan yayan gədə-güdələr,
Kürd olmağın qəbahəti nədədir?

Ünvanına qara yaxma hədərdi,
Azərbaycan ürəyində təkərdi.
Bu diyara sinəsi bir sipərdi,
Kürd olmağın qəbahəti nədədir?

«DODAQDƏYMƏZLƏR»

Bakı, «Çıraq» nəşriyyatı, 1998. 180 səhifə.

cizma-
ı nifaz
ıqdan
uatda
əsası
lər.

Cəsarətlə demək olar ki, hələ indiyə qədər heç kim Şamil Dəlidağın yazdığı dodaqdəyməz şeirlərin bəlkə də beşdə biri qədər də belə şeirlər yazmışdır. Bu kitabda indiyə qədər ədəbiyyatda rast gəlmədiyimiz yeni şəkili şeirlər də çoxdur. Bunlara «dodaqdəyməz törəmə». «dodaqdəyməz, əvvəl-axır törəmə», «dodaqdəyməz, qoşa yarpaq, əvvəl-axır törəmə», «dodaqdəyməz, əvvəl-axır cinaslı» qoşmaları, gəraylıları, dördlülkləri, məsnəviləri, qəzəlləri, təcnisləri misal gətirmək olar. Kitabda «Dılar niyə ağladı» adlı dodaqdəyməz bir poema da dərc olunmuşdur. «Dodaqdəyməzlər» kitabında 138 müxtəlif şəkili dodaqdəyməz təcnislər vardır. Bunu də çox böyük inamla deyə bilərik ki, bu vaxta qədər hələ heç kimin bu qədər dodaqdəyməz təcnisləri olmamışdır.

Nümunələr:

DƏLİDAĞ

(dodaqdəyməz qoşma)

Xəyanət çıxartdı diyardan eli,
Azğın yağılara qaldı Dəlidağ.
Sanki xain, satqın sarıdı dili,
Haysız qaldı, haray saldı Dəlidağ.

Daşnaqlar itirdi arı, həyanı,
Yerdə qalan deyil şəhidlər qanı,
Hayqırar, lərzəyə salar cahanı,
Nərə çəkər, hələ laldı Dəlidağ.

Dərdini çıxarsın necə yadından,
El xəcalət çəkir qaçqın adından.
Dəlidağ, çıxaraq qılıncı qından,
Deyərik: qisası aldı Dəlidağ.

YA DA YAN

(dodaqdəyməz, əvvəl-axır, qoşayarpaq təcnis)

Nədir xətrə dəyən, nədir dil əyən,
Nə yardan qaç canan, nə heç yada yan.
Nəs deyil yar dəyən, aşiq diləyən,
Nadandan sirri dan, alsan yada yan.

Nəçisən danış, din, Leylisən, Şirin?
Nalən niyə dərin, acısan, şirin?
Nəçədir əsirin, nəyisən şirin?
Nəzərində ək qan, can al, ya dayan.

Nadir yarandın sən ləldən, incidən,
Niyyətlə yaşa şən, sənsən inci dən.
Niyə Dəlidağ çən? – Sənsən incidən,
Nicatına nazlan, yar de, ya da yan.

Bu təcnisdə doqquz dodaqlanan hərf olmadığına görə o dodaqdəyməzdir. Bütün misralar iki yerdən qəfiyələndiyinə görə qoşayarpaqdır. Bütün misraları «n» hərfi ilə başlayıb «n» hərfi ilə qurtardığına görə əvvəl-axırdır.

Heç bir yerdə bu şəkilli təcnisə rast gəlməmişik. Şamil Dəlidağın yaradıcılığında ədəbi yeniliklər həddindən çoxdur.

SATQIN

(dodaqdəyməz, cinaslı qəzəl)

Sınayanda yalana çıxdı ata, yad andı,
Xəyanətkar satqınlar, eli, ata, ya dandı.

Diyarını sataraq hiylə işlətdi arsız,
Yad yalına dadandı, xalqa, ataya dandı.

gəlm
qəzə

14 g
təcn
bir d

linin
lüğə
lüğə
bayc
nas
lüğə

kürç
xalq
ki, l
Azə
köm

Təkid ilə dedilər: əgər deyilsən xain,
Satqın hansı kədsirsə yerdən at Aya, dandı.

El satanı, xaini yad zənn eylədi daha,
Eləsinin adını ya el, ya ata dandı.

Satqınları atəşdə yandır, Dəlidağ, yandır!
Xalqa canı qıyan nər, igid ataya Dandı.

Böyük ustad Aşıq Alının cinasla yazdığı qəzəllərə rast gəlmişik. Lakin Şamil Dəlidağın yazdığı dodaqdəyməz, cinaslı qəzəllərə heç yerdə təsadüf etməmişik.

Şamil Dəlidağın «Dodaqdəyməzlər» kitabında 51 qoşma, 14 gəraylı, 13 qəzəl, 129 dördlük, 135 bayatı, 187 məsnəvi, 138 təcnis, 17 müxtəlif şəkili şerlər, 1 gözəlləmə, 1 müxənnəs və bir dodaqdəyməz poema özünə yurd-yuva salmışdır.

«KÜRDÇƏ AZƏRBAYCANCA.... LÜĞƏT»

Bakı, «Elnur –P» nəşriyyatı, 1999. 640 səhifə.

«Kürdcə-Azərbaycanca, Azərbaycanca-kürdcə, Kürd dilinin qafiyə lüğəti» adlanan bu kitabda göründüyü kimi üç lüğət vardır. Hələ indiyə qədər heç kim tərəfindən bu adlarda lüğətlər tərtib edilməmişdir. Şamil Dəlidağın hazırladığı «Azərbaycan dilinin qafiyə lüğəti», «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti», «Azərbaycan dilinin törəmə sözlər lüğəti» kimi lüğətlər də indiyə qədər heç kim tərəfindən hazırlanmamışdır.

Şamil Dəlidağın «Kürdcə-Azərbaycanca, Azərbaycanca-kürdcə və kürd dilinin qafiyə lüğəti»ni kürd və Azərbaycan xalqları arasında dostluq körpüsü adlandırmaq olar. Şübhəsiz ki, bu lüğət Azərbaycan dilindən kürd dilinə, kürd dilindən Azərbaycan dilinə şer və nəsr əsərləri tərcümə etmək işinə kömək göstərəcəkdir.

Şamil müəllimin yazıb meydana çıxardığı lüğətlər bir ömür üçün artıqlaması ilə bəhs edərdi. Onun gördüyü işlər, yazdığı əsərlərini nəzərdən keçirdikdə adam heyratə gəlir ki, o bu qədər vaxtı haradan tapmışdır? Bütün bunların hamısı gərgin əməyin, möhkəm iradənin, vətənə və xalqa vicdanla xidmət etməyin nəticəsidir.

Şamil bu lüğəti Azərbaycan və Kürd xalqlarının dostluğuna ithaf etmişdir.

«LAL QIZ»

Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2003. 240 səhifə.

«Lal qız» poeması kürdlərlə azərbaycanlıların tarixi dostluğuna və qardaşlığına ithaf edilmişdir. «Lal qız» şəhərin qəddar rəisinin evində xidmətçi işləməli olur. Rəisin arvadı kəndli qızı çox insafli bir qadın imiş. O, «lal» qıza həmişə hörmət edir.

Zeynal adlı bir azərbaycanlı «lal» qıza rast gəlir. Onun «lal» olduğunu bilmir, qəlbində məhəbbət duyğuları oyanır. Zeynalın kürd dostu Şano biləndəki o, xalqın düşməni olan rəisin qızını sevir aralarında ziddiyyət yaranır və bildirir ki, gedib qızı öldürəcəkdir. Qızın «lal» olduğunu biləndən sonra da Zeynalın ona məhəbbəti azalmır.

Gülçin adlı bir azərbaycanlı qızını kürd elinə gəlin aparırlar. Tayfaların arasında ziddiyyət yaransın deyə toy günü oğlanı xəyanətkarlıqla qətlə yetirirlər. Nəticədə məlum olur ki, bu qətlə Rəhbar adlı satılmış bir kürdün əliylə həyata keçiriblər. Onu tuturlar. Xalq canını mühakimə edir. Anası da onu bağışlamır. Qərara alırlar ki, bundan sonra Kürdüstanda heç kəs dünyaya gələn oğlunun adını Rəhbar qoymasın. Bu olmuş hadisədir. Həmin dövrdən bəri bir nəfər də öz oğluna Rəhbar adı qoymamışdır.

«Lal qız» çox böyük qəhrəmanlıqlar göstərir, xalqa qarşı rəisin və onun həmkarlarının çirkin planlarını azadlıqsevərlərə çatdırır. Bu hadisə dəfələrlə baş verir. Rəisin adamları da, azadlıq mübarizələri də bu xəbərlərin kim tərəfindən çatdırıldığını axtarsalar da tapa bilmirlər.

lal c
ki,
çatd
lin l
salır
lan :
rirlə
güni
Zeyn

kürd
gəli
başl
apar
nun
diyi

alını

Şəhi
zılm
ri» q
dəre
muş
mini
riyya
ki, b
şıma
bəb
öz h

lər bir
işlər,
əlir ki,
ısı gə-
la xid-

a dost-

ti dost-
in qəd-
ıdli qızı
dir.

Onun
oyanır.
ni olan
ki, ge-
onra da

in apa-
y günü
m olur
a keç-
da onu
da heç
olmuş
Rəhbar

la qarşı
vərlərə
ları da,
ətdiril-

Rəis «lal» qızın namusuna toxunmaq istədikdə illər boyu lal qalan bu qız bərkdən qışqırır, özünü xilas edir. Məlum olur ki, qız lal deyilmiş və məlumatları azadlıq mübarizlərinə o çatdırırmış. Onu həbs edirlər. Sonra məlum olur ki, qız Zeynalın kürd dostu Şanonun doğma bacısı imiş. Zenalı da zindana salırlar. Xalq ayağa qalxır, həbs edilənlər xilas edilir. Yandırılan zindanın alovları işığında «lal» qızla Zeynalın toyunu keçirirlər. Kürd və Azərbaycan ağsaqqallarının məsləhəti ilə toy günü nişanlısı qətlə yetirilən azərbaycanlı qızı Gülçini isə Zeynalın dostu Şanoya verirlər.

Poemada bir çox maraqlı, ibrətamiz, azərbaycanlılarla kürdlərin sarsılmaz dostluğuna həsr edilmiş hadisələrə də rast gəlirik. Zindana salınmış ananın qardaşının və oğlunun kəsik başlarını ona göstərdikdə bu qəhrəman qadının özünü məğrur aparması, düşmən qarşısında əyilməməsi, qardaşının və oğlunun azadlıq yolunda qətlə yetirilməsinə görə qürur hissi keçirdiyini bildirir.

Poemada diqqəti cəlb edən bir çox hadisələr də qələmə alınmışdır.

«DƏLİDAĞA SALAM»

Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2003. 260 səhifə.

Bu poema böyük Azərbaycan şairi Məmmədhüseyn Şəhriyarın «Heydərbababaya salam» pəmasına cavab kimi yazılmışdır. Poemanın bir hissəsi ilk dəfə «Azərbaycan gəncləri» qəzetində (20.VI-1968) «Dağlar, arxalı dağlar» adı altında dərc olunmuşdu. O zaman bu poema böyük əks-səda doğurmuşdu. Üç-dörd ay ərzində Şamil müəllimə 5 mindən artıq minnətdarlıq məktubu göndərilmişdi. Məktub yazanların əksəriyyəti yaşlı adamlar olmuşdu. Onların əksəriyyəti yazmışdı ki, biz biri-birimizi tanıyırdıq, necə olmuşdur ki, siz mənim başıma gələnləri, mənim həyatımı qələmə almısınız? Buna səbəb odur ki, yaşlı adamlar poemada yazılanların əksəriyyətini öz həyatlarında görmüşlər.

Sonradan Şamil müəllimin iki kitabında poema «Dəlidağın şöhrəti» adı altında yenə də yarımçıq şəkildə nəşr olundu. Nəhayət, bu poema «Dəlidağa salam» adlandırılaraq ayrıca bir kitab kimi şəkillərlə işıq üzü gördü və oxucular tərəfindən çox böyük rəğbətlə qarşılandı. Respublikamızda minlərlə oxucu bu poemanın müəyyən hissəsini əzbərdən bilir.

Poemadan bir neçə bənd:

Tək bacalı qara damda olardıq,
Ortasında od-ocağı qalardıq.
Dörd-beş uşaq bir yorğana dolardıq,
Təpikləşib, yorulmuşuq, yatmışıq,
Belə-belə boya-başa çatmışıq...

Dad çatarmı keçən günün dadına,
Nələr düşür gör adamın yadına:
Ay tutulsa yetişərdik «dadına»,
Tez-tələsik mis qazanı döyərdik,
Ay çıxanda özümüzü öyərdik...

Əkin-biçin dözməyəndə qurağa,
Dul arvadı mindirərdik ulağa.
Dilə tutub aparardıq bulağa,
Yazıq heyvan bulasa da başını,
Yudurdardıq təpəsini, qaşını...

İki iynə taxılardı kağıza,
Ad olardı bir oğlana, bir qıza.
Qoyulardı su üstündə üz-üzə,
Yaxınlaşıb qovuşanda iynələr,
Kaş görəyidin sevinərdi qız nələr...

Biz yağmurda əldə qodu gəzərdik,
Keçəlləri qırx düyünə düzərdik.
Yer tərپənsə bunu belə yozardıq:
Qızıl öküz ürpəndirib tükünü,
O götürür bu dünyanın yükünü. –

«Dəli-
olun-
ayrıca
findən
ə oxu-

Öyrənmişəm adətlərin yüzünü,
Söyləyəmə əyrisini, düzünü,
Əgər pişik yalasaydı üzünü,
Qonaq gəlmə əlaməti bilərdik,
Ev eşiği süpürərdik, silərdik.

Adət-ənənələr bizə babalardan qalan çox qiymətli mənəvi bir yadigardır. Şamil Dəlidağ bu adət-ənənələrin bir çoxunu itib-batmaqdan xilas etmişdir.

«AZƏRBAYCAN DİLİNİN QAFİYƏ LÜĞƏTİ»- LATINLA

Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2003. 224 səhifə.

Şamil Dəlidağın «Azərbaycan dilinin qafiyə lüğəti» 1998-ci ildə kril əlifbası ilə 98 səhifəlik bir kitabda nəşr olunmuşdu. Həmin lüğət daha da dürüsləşdirilmiş, ona bir çox qafiyələnən «İnsan adları» adlı bir fəsil də əlavə edilmişdir.

Lüğət elmi qaydada yazıldığına görə kitabdakı müqəddimədəki «Lüğətdən istifadə qaydaları» barədə izahatı oxumaqla istənilən sözü dərhal tapmaq olar. Axırı ba, ca, ça.... za, bu qayda ilə sonu be, ce, çe...ze; bə, cə, çə.....zə, bı, cı, çı.....zı, bi, ci, çi.....zi, bo, co, ço.....zo, bö, cö, çö.....zö, bu, cu, çu.....zu, bü, cü, çü....zü olmaqla sözlər əlifba sırası ilə düzülmüşdür. Həmçinin sözlər axırı ab, ac, aç.....za o biri hərflər də bu qayda ilə sıralanmışdır. Axırı iki samitlə bitən sözlər də eyni üsulla qələmə alınmışdır.

Lüğət Azərbaycan dilindəki sözlərin kökü əsasında yazılmış və düzəltmə kəlmələr lüğətə daxil edilmişdir.

Azərbaycan dili o qədər zəngindir ki, bu dildə «abadan» sözü ilə həmqafiyə olan 550-dən çox, «aqibət» kəlməsi ilə həmqafiyə olan 450-dən çox kəlmə vardır. Bir çox sözlərdən artıq şerdə qafiyə kimi tez-tez və həm də çoxları tərəfindən istifadə olunduğu halda, başqa sözlə çeynənmiş qafiyələr genişlənməsinə əlverişli şərait yaradır. Bu lüğətdə olan bir çox qafiyələrdən istifadə olunmamışdır. Ona görə də bu lüğət birinci növbədə gənc şairlərə yardımçı ola bilər.

«ŞERDƏ YENİLİKLƏR»

Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2003. 300 səhifə.

Şamil müəllimin bu kitabını da, xalq şairi Nəbi Xəzri onun üç kitabı haqqında yazdığı geniş məqaləsində dediyi kimi, «dilimizə və ədəbiyyatımıza böyük xidmət nümunəsi» adlandırmaq olar.

«Şerdə yeniliklər» kitabında indiyə qədər rast gəlmədiyimiz və ilk dəfə Şamil Dəlidağ tərəfindən qələmə alınan şerlər və poemalar özünə yer tapmışdır. Kitabda «Qarabağın harayı» adlı, iki hissədən ibarət poema bütünlüklə cinaslarla yazılmışdır. İndiyə qədər heç kimin cinaslarla yazılmış poemasına rast gəlməmişik.

Şamil müəllim bir sözün əvvəlindən hər dəfə bir hərfi pozmaq və ya hər dəfə sözün əvvəlinə bir hərf əlavə etməklə yeni qafiyələr əmələ gətirir – törədir. Buna görə də o belə şerlərini «törəmə» adlandırır. Kitabda «törəmə», «əvvəl-axır törəmə», «əvvəl-axır, dodaqdəyməz törəmə» və bu kimi başqa şəkili məsnəvilər, rubailər, bayatılar, qoşmalar, gəraylılar, poemalar istənilən qədərdir. Məsələn, kitabda olan «İlxıcının taleyi» dodaqdəyməz, törəmə poema, «Naxırçı qızı» dodaqdəyməz, əvvəl-axır, «İsa-Sədaqət, dastan-hekayət» isə iri həcmli dodaqdəyməzdir. Zənnimcə, indiyə qədər heç kim bu şəkildə poemalar və dastan-hekayətlər yazmamışdır. Maraqlı budur ki, bu «Dastan-hekayət»də adi sözlər də dodaqdəyməz şəkildə qələmə alınmışdır.

«Şerdə yeniliklər» kitabında bütün kəlmələri eyni hərflə başlanan qoşmalar, gəraylılar, rubailər, məsnəvilər də az deyildir. Şamil müəllimin bu kitabında «Şerdən törəyən şerlər» və başqa yeni şəkili şerlər də istənilən qədərdir. Nümunə üçün belə iki şerə diqqət yetirək.

Bütün kəlmələri eyni hərflə başlanan qoşma:

ŞERİYƏTİMSƏN

Şübhəsiz şahidəm, şahin-şonqarım,
Şüştərim, şahnazım, şan-şöhrətimdən.
Şərimdə şələləm, şah Şəhriyarım,
Şərin şəkərdahan şəxsiyyətimdən.

Şivəsi şirinsən, şəfadarımsan.
Şahbazım, şükranı, şahdamarımsan,
Şərik şikarınam, şah şikarımsan,
Şahidinəm, şəxsən şərəfətimdən.

Şeytanla, şarlatan şaşdırar şəkə,lə,
Şərin şivənisen, şimşəyə şölə.
Şadlığın şamısan, şərə şələlə,
Şamil şairdisə, şəriyətimdən.

Hansı çətinliyin öhdəsindən gəldiyi göz qabağındadır.

Şərdən törəyən şəer:

ALLAHA SƏCDƏ ET

Aldanma, ləyaqət, lətafət axtar,
Həmişə arzula sarsılsın əğyar.
Cəld din, əncam eylə tökülsə abır,
Lopbazlar ləkədir, ancaq hoqqadır.
Axtar yaxşıları, ara lafları,
Vuruş, as rəzili, ən riyakarı.
Şəkkahdır əxlaqsız, geniş ürəksiz,
Riyakar şəkkahdır, əqildən aciz.
Namərddir, canidir ancaq qudurğan,
Oyunbazlardılar dini unudan.
Rəsulillah haqdır, ötkün kəramət –
Məhəmməd dininə artırıldı rəğbət.

Bu şərdə bütün kəlmələrin ilk hərflərini yan-yana düzüb oxusaq aşağıdakı məsnəvi alınar:

Allaha səcdə et, Allaha yalvar,
Ərşə-gürşə ancaq odur hökmdar.

Gördüyünüz kimi şerdən bir şer də törədilibdir.
Çox pilləli bir törəmə şerlə də tanış olaq:

ƏL

(dörd pilləli törəmə)

Çalış, əlləş, kəs əzminlə, rəhmsizsə əl murdardır,
Əl kirlisə, əl rəqiblə, əl mininə əlehdardır.
Kişi əli rəzildirə, ən matəm, ən riyakardır,
Əl rövşənsə, əl məlhəmsə, əl rənasa əsilkardır.
Rüsvaysa əl, mazqalsa əl, rəzalətdən əl kübardır.
Əl məmunsa, əl mətinsə, əl karlısa əzmkardır,
Minnətsiz əl, rəğbətli əl, kərəmli əl çəmənazardır.

Bu şerdə necə böyük çətinliklər gizləndiyinə diqqət yetirək. Şerdə «çəkərəm» və ondan hər dəfə bir ilk hərfi pozmaq-la törəyən «əkərəm», «kərəm», «ərəm», «rəm» və «əm» sözləri dörd yerdə təkrar olunmuşdur.

Bəs necə?

Hər misranın baş hərflərini üzü aşağı, birinci misranın bütün kəlmələrinin baş hərflərini yan-yana, son misralarının bütün kəlmələrinin baş hərflərini tərsinə yan-yana, bütün misraların son kəlmələrinin baş hərflərini altdan yuxarı yan-yana düzüb oxusaq dörd dəfə «çəkərəm» sözünə rast gələrik.

Bu qayda ilə o biri sıradakı sözləri də axırları «m» hərfi ilə qurtarmaq şərti ilə yan-yana düzüb oxusaq «əkərəm», «kərəm», «ərəm», «rəm» və «əm» sözlərinin hər birinə dörd yerdə rast gəlirik.

Belə düşünürük ki, «Əl» kimi şeri ancaq böyük çətinlikləri dəf etməklə yazmaq mümkün olar. Şamil Dəlidağın «Şerdə yeniliklər» kitabında belə möcüzələr çoxdur.

Şamil Dəlidağ «Gündəlik»lərini şerlə yazır. Zeynal müəllimin suallarından sonra o, bir çox «Gündəlik»lərinin hər səhifəsinin başında çərçivə arasına iki misra hikmətli sözlər yazır. «Min suala, min cavab» kitabı Zeynal Məmmədlinin suallarından başlayıb. «Gündəlik»lərindəki həmin hikmətli sözlər əsasında yazılmışdır. Kitabda min sualın hər birinə iki misra şerlə cavab verilmişdir.

Nümunələr:

DOĞRU YOL NƏDİR?

Doğru yol Allahın qoyduğu yoldur,
Başqa yolla gedən qazanmaz uğur.

ŞƏHİDLİK NƏDİR?

Şəhidlik can qıyıb zirvə almaqdır,
Xalqın ürəyində məskən salmaqdır.

SƏRVƏT NƏDİR?

Sərvət – nə dövlətdir, nə də ki maldır,
Qəlbin qeyrətidir, başda kamaldır.

«KƏRBƏLA MÜSİBƏTİ»

Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2004. 84 səhifə.

Kitabda Ulu Yaradanın 100 adının, Həzrət Məhəmməd peyğəmbərin 99 adının mənası və vəsfi şerlə verilmişdir.

Burada Həzrəti Məhəmməd peyğəmbərin İmam Həzrət Əliyə nəsihətlərindən, Həzrəti Əlinin kəlamlarından şerləşdirilmiş parçalara, 12 imamın tərifinə rast gəlmək olar.

Kitabda çap olunan «Kərbəla müsibəti» poeması tarixi faktlara əsaslanaraq qələmə alınmışdır. Həzrəti imam Hüseynin, uşaqlı, qadınlı 80 nəfərə çatmayan kiçik bir dəstəsinin 10 minlik Yezid qoşununa qarşı fədakarlıqla vuruşmaları, bilə-bilə canlarını islam dini uğrunda qurban vermələri, onların belə sarsılmaz iradə və əqidəyə malik olmaları misli-bərabəri olmayan bir ibrət dərsidir.

AŞIQ NÜSEYN BOZARQANLI

Bakı, «Sabah» nəşriyyatı, 2004. 148 səhifə.

Tanınmış el sənətkarı Aşıq Hüseyn Bozarqanlı yel xəstəliyinə tutulduğuna görə təqribən 1930-cu illərin ortalarında müalicə üçün Kəlbəcərə-İstisuya gedir. O, burada zivelli Aşıq Həmidlə tanış olur və tezliklə onların arasında dostluq yaranır.

Aşıq Hüseyn Bozarqanlı İstisuda qaldığı uç aya yaxın müddətdə Aşıq Həmidlə bir çox məclislər keçirir, tarixi yerlərə səfər edir, maraqlı hadisələr baş verir. Bu münasibətlərlə hər iki aşıq xeyli şerlər qoşur və bu hadisə dastanlaşır.

Şamil Dəlidağ uzun müddət və gərgin axtarışlar və tədqiqatlar aparır və nəticədə o, «Aşıq Hüseyn Bozarqanlının Kəlbəcər səfəri» dastanını yazır. Bu kitabları toplayan, onları tərtib edən, ön söz yazan və redaktoru Şamil müəllimdir.

Adı çəkilən bu dastan maraqla oxunur və rəğbətlə qarşılanır.

«TÖRƏMƏ SÖZLƏR LÜĞƏTİ»

Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2004. 116 səhifə.

Şamil Dəlidağ 1983-cü ildən başlayaraq «törəmə» adlandırdığı şerləri çap etdirirdi. O hər dəfə hər sözün ilk hərflərini bir-bir pozaraq, yaxud hər dəfə bir kəlmənin əvvəlinə bir-bir hərfləri artıraraq yeni sözlər törətməklə yeni qafiyələr yaradır. Məsələn, «çəkərem» sözündən hər dəfə bir hərfi silməklə «əkərem», «kərem», «ərəm», «rəm» və «əm» qafiyələrini törədir. Digər misal: «xına» sözünün əvvəlinə «a», sonra «y» hərflərini yazmaqla yeni «axına», «yaxına» qafiyələri törənir.

Şamil müəllim müxtəlif şəkildə törəmə şerlər yazmışdır. İndi onun xeyli miqdarda törəmə şerlər yazan ardıcılıqları vardır. Bütün bunları nəzərə alaraq Şamil Dəlidağ «Törəmə sözlər lüğəti» hazırlayıb çap etdirmişdir. Kitabın sonunda onun törəmə şəklində yazdığı şerlərdən nümunələr verilmişdir.

**ŞAMİL DƏLİDAĞIN KÜRD DİLİNDƏN
AZƏRBAYCAN DİLİNƏ TƏRCÜMƏ ETDİYİ
KİTABLAR**

ƏHMƏD XANİ «MƏM VƏ ZİN»

Bakı, «Gənclik» nəşriyyatı, 1976, 144 səhifə.

Böyük kürd şairi Əhməd Xaninin(1652-1706) «Məm və Zin» poemasını Şamil kürd dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Poemanın giriş hissələrində (bu kitabda səh.16) Şamil aşağıdakı misraları tərcümə etdikdə işi dayandırır:

Sözlərim ürəkdən çıxmayıb ahsız,
Hərəsi ismətli, bakirə bir qız.
Xudaya, rəhm eylə sən bu gözələ;
Onu qıyıb vermə hər naşı ələ.

Şamil Dəlidağ bu məsuliyyətdən qorxub üç ay daha poemanı tərcümə etmir. Rəyada bir nurani qoca ona deyir: - Niyə «Məm və Zin»in tərcüməsini dayandırmısan? Şamil ona belə cavab verir: - Əhməd Xani poemasını nəzərdə tutub deyir ki, Xudaya, onu hər naşı ələ vermə. Bu məsuliyyətdən qorxub işi dayandırdım. Nurani qoca sözünü belə davam etdirir: - Kürd dilini səndən yaxşı bilənlər var, lakin onların şairliyi yoxdur. Səndən yaxşı şairlər var, onlar kürd dilini bilmir. Tale bu yükü sənə boynuna qoymuşdur. Qorxma, mən Əhməd Xaniyəm, işə başla tərcümən bəyəniləcəkdir.

Şamil müəllim yuxudan oyanıb on-on beş dəqiqə elə bilir ki, Əhməd Xanini yenə də görür. O, poemanın tərcüməsinin ağır iş olduğunu nəzərdə tutub gecə «Gündəliyi»inə aşağıdakıları yazır:

Heç çəkməz bu işi yeddi boyun kəl,
Sən indi, Şamilin işinə bax, gəl.
Özünü qoşubdu bu ağır yükə,
Dartına-dartına istəyir çəkə.

Bundan sonra Şamil müəllim işə həvəslə girişir və onun tərcümə etdiyi «Məm və Zin» poeması 1976-cı ildə on min tirajla çap olunur, bir həftə ərzində mağazalarda bir kitab da qalmır, hamısı satılır.

Maraqlıdır ki, Əhməd Xani bu poemanı 44 yaşında yazmışdır. Şamil də onu 44 yaşında tərcümə etmişdir. Kitabın qiyməti 44 qəpik, səhifələri isə 144-dür.

Təsadüfü deyildir ki, Bağdadda çıxan «İraq» qəzetində(21/X-1977, №8. kürd dilində) məşhur ədəbiyyatşünas Şükrü Mustafa Şamil Əsgərovun «Məm və Zin» poemasını tərcümə etməsi barəsində öz ürək sözlərini belə ifa etmişdir: – Mən arzu edirdi ki, kaş «Məm və Zin» poeması «...dünya xalqlarının dillərinə, xüsusən kürdlərin qonşularının dillərinə tərcümə ediləydi...

...Allahım bunu etdi ki, bu əsnada professor Kanat Kurdo bu arzumu Leninqraddan mənə hədiyyə göndərdi. Baxdım azərbaycancaya tərcümə olunub. Beləliklə arzu və diləklərimin bir hissəsi yerinə yetdi. Qürurlandım və sevincimdən ayağım yerə dəymədi.

Ey Xalq! «Məm və Zin» Əhməd Xaninin arzusu olub və şair Şamil Əsgərov onu və dərin məzmunu ilə şerlə tərcümə edib. Ay oğullar, özünüz deyın bu nədir? İşdir, iş! Zarafat deyil!

Kitaba qısa ön sözü Qasım Qasımzadə yazıb. Orada deyilir: - Kürd xalqı qoçaqlığı və igidləri ilə mədəniyyətin keçmiş şəkərinin varisidir. Həmçinin o yazıb: - Kürd yazılı ədəbi mirası XI yüzillikdə baş qaldırıp dünyanın məşhur klasikləri sırasında özünə yer tapıb. Bir başqa yerdə... deyir: - Əhməd Xani İranlı Firdovsi və gürcü Rustaveli səviyyəsində dayanır».

«Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti», I cild,
Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2003. 284 səhifə.

Şamil Dəlidağın «Mənzum cinaslar» adlı 640 səhifəlik kitabı əslində «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti» kril əlifbası ilə nəşr olunmuşdur. 2003-cü ildə bu kitab daha da təkmilləşdirilərək və buraya «Dodaqdəyməz cinaslar lüğəti» də əlavə edilərək latın əlifbası ilə iki cildə çapdan çıxdı.

Şamil müəllimin kitabları sırasında adını çəkdiyimiz «Mənzum cinaslar»dan verdiyimiz qısa məlumatda bu lüğətdən bəhs etmişik. Ona görə də burada yalnız onu qeyd edirik ki, bu iki cildlik lüğət tarixdə ilk dəfə yazılan mənzum cinas lüğətidir.

I cildə ön söz əvəzi xalq şairi Nəbi Xəzrinin Şamilin üç kitabı – «Azərbaycan dilinin qafiyə lüğəti», «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti» və «Dodaqdəyməzlər» kitabı haqqında yazdığı «Dilimizə və ədəbiyyatımıza böyük xidmət nümunəsi» adlı altı səhifəlik məqaləsi və Şamilin «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti» adlı yazısı verilmişdir.

Xalq şairi Nəbi Xəzri yazır: - «...Şamil Əsgərov özünü bu çətinliklərə salmaqla möcüzəli şerlər yazmışdır... Adlarını çəkdiyimiz üç kitab haqqında neçə-neçə dissertasiyalar, elmi məqalələr yazmaq olar və yazılmalıdır... Gərgin axtarışlar nəticəsində meydana çıxan bu bədii və elmi kitablar dilimizə, ədəbiyyatımıza böyük xidmət nümunəsidir. Belə əvəzsiz əməyinə görə Şamil müəllim hər cür mükafata layıqdır».

«Azərbaycan dilinin mənzum cinaslar lüğəti»nin I cildində iki, üç və dörd mənəli cinaslar özünə yer tutmuşdur.

«Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti» II cild,
Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2003. 304 səhifə.

Bu lüğətdə 5-100 mənəli mənzum cinaslar işıq üzü görmüşdür. Həmçinin burada «Dodaqdəyməz cinaslar lüğəti» də mənzum şəkildə yazılmışdır.

Lüğətin əvvəlində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademiki Budaq Budaqovun «Filologiya elminə yeni addım» adlı dörd səhifəlik məqaləsi verilmişdir. «Nərgiz» nəşriyyatının direktoru Hidayət Musayevin isə «Ön söz» adlı yazısı çap olunmuşdur.

Akademik Budaq Budaqov yazır:

- «Biz burada Şamil Dəlidağın poeziyamıza, eləcə də elmimizə gətirdiyi yeniliklərdən qısaca söhbət açdıq.

Şamil müəllim filologiya elmlər namizədi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Respublikanın Əməkdar Mədəniyyət işçisidir. Fikrimcə, onun tərtib etdiyi, yazdığı lüğətlər öz elmi məzmununa görə filologiya elmlər doktoru alimlik dərəcəsinə tam cavab verir. Həmin əsərlərin müvafiq müdafiə elmi şuarlarında müdafiə təqdim edilməsi yerinə düşərdi.

Ədəbiyyatımızın və dilimizin inkişafındakı uğurlu xidmətlərinə görə Şamil Dəlidağa öz razılığını bildirir, son dərəcə işgüzar və məhsuldar şairə yaşının 80 illik mərtəbəsində uzun ömür, cəsağılığı və yeni-yeni yaradıcılıq uğurları diləyirəm».

Hidayət Musayevin «Ön söz» də yazdıqlarından aydın olur ki, Şamil «Mənzum cinas lüğəti»nə hələ 1980-ci illərdən başlamışdır. O, Yusif İsmayılovun 11/VIII-1988-ci ildə «Azərbaycan gəncləri» qəzetinin 95-ci nömrəsində Şamilin yazmaqda olduğu bu lüğət haqqında yazdıqlarını nəzərə çatdırır: «Yoldaşlardan birinə bu lüğət haqda söhbət açdım. O da mənim kimi heyrləndi. Dedi ki, belə bir lüğəti hazırlamaq bir institutun işidir. «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti dilimizin zənginləşməsində böyük xidmət sayılmalıdır».

Hidayət Musayev bildirir ki, şair Cavad Cavadlı da Kəlbəcərdə Şamilin yazmaqda olduğu bu lüğətdən xəbər tutur. O, «Azərbaycan müəllimi» qəzetinin 30 yanvar 1991-ci il tarixli, 7-ci nömrəsində «Sirli, sehirli dilimiz» rubrikası altında «Mənzum Cinas lüğəti» adlı məqalə çap etdirir. Cavad Cavadlı yazır: «...Gəlin etiraf edək ki, Şamil Dəlidağ öz xeyirxah əməli ilə «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti»ni yazmaqla çox böyük iş görmüş, dilimizi zənginləşdirmiş və sübut etmişdir ki, cinas yaratmaq imkanlarına görə Azərbaycan dilinin misli-bərabəri yoxdur».

göst
Dəli
maq
«77
«Şar
dağ
lığı
kitab

duq
Şim
qəz
yazr

çeki
üç q
«Az

lər
mü
xati
olur

bitk
rın

«Ön söz» müəllifi daha bir maraqlı məlumat verir. O, göstərir ki, şair-jurnalist Sədaqət Kərimovanın da yolu Şamil Dəlidağın Kəlbəcərdəki kitabxanasına düşür. Burada yazılmaqda olan «Mənzum cinas lüğəti» ilə maraqlanır və az sonra «777»-ci qəzetin 13 fevral, 1993-cü il tarixli, 6-cı nömrəsində «Şamil Dəlidağın cinas köhləni» adlı məqalə nəşr etdirir. Sədaqət Kərimova yazır: «Bəli, Şamil Dəlidağın cinas yaradıcılığı Azərbaycan dilinə əvəzsiz xidmətdir... arzumuz budur ki, kitab nəfis şikildə və kütləvi tirajla çıxsın».

Lüğət «Azərnəşr»in xeyirxahlığı nəticəsində çap olunduqdan sonra Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvləri Firudin Şimşək və Mürvət Qədimoglu 5 aprel 1998-ci ildə «Naxçıvan» qəzetində «Üç töhvə» adlı yazı dərc etdirdilər. Müəlliflər yazmışdır:

«Biz çox böyük cəsarətlə və inamla Şamil müəllimin adı çəkilən kitablarını Azərbaycan xalqına, ədəbiyyatına və dilinə üç qiymətli və əvəzsiz töhvə hesab edirik». Bu yazıda Şamilin «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti»ndən də söhbət açılır.

«KÖRPƏNİN MÜNƏCCİMİ»

Bakı, «Təfəkkür» nəşriyyatı, 2003. 196 səhifə.

Şamil müəllim bu kitabı tanınmış uşaq həkimi, tibb elmləri namizədi Mehdi Qurbanova həsr etmişdir. Kitabda Mehdi müəllimin fəaliyyətindən geniş söhbət açılmış, onun haqqında xatirələrə yer verilmiş, şərəfinə həsr olunmuş şeirlər çap olunmuşdur.

Şamil Dəlidağ bu kitabda, o çümlədən, bir çox dərman bitkilərinin hansı dərddin əlacı olduqlarını şərləşdirib oxucuların diqqətinə çatdırmışdır.

«MİN SUALA MİN CAVAB»

Bakı, «Nərgiz» nəşriyyatı, 2004. 152 səhifə.

Bu kitabın yazılmasının köklü səbəbi vardır. Azərbaycanın dahi müğənnisi Bülbül rəhmətə gedəndə Şamilin ağdamlı dostu Zeynal Məmmədli ona kədərli bir məktub yazır və üç suala («İnsan nədir?», «Həyat nədir?», «Ölüm nədir?») tezliklə cavab verməyi xahiş edir. Bülbülün vəfatından həyacan keçirən Şamil müəllim əvvəlcə Zeynalın suallarına uzun-uzadı bir məktub yazmağa başlayır. Lakin bu yazısı Şamilin özünü qane etmir. O, Bülbülün Azərbaycan üçün böyük və ağır bir itki olduğunu bildirib dostunun suallarına aşağıdakı cavabları verir:

Bəli, ölməz olan Bülbül də getdi,
Əbədi, solmayan bir gül də getdi,

İNSAN NƏDİR?

İnsanın həyatı bax, budur ancaq:
Bir müddət torpaqdan fərqlənən torpaq.

HƏYAT NƏDİR?

Həyat dəyirmandır, biz onun dəni,
Geriyə qaytarmır gəlib-gedəni,

ÖLÜM NƏDİR?

Ölüm canlılarla hey çarpışandır,
Sonra qalib gələn bir pəhləvandır.

Zeynal Məmmədli bu cavabdan min surət çıxarıb əhali arasında yayır.

Əhməd Xaninin «Məm və Zin» poemasının 300 illiyi dünyanın bir çox ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda geniş qeyd edildi. Azərbaycanda bu tədbir Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Ədəbiyyat institutu, Azərbaycan Yazıçılar birliyi və «Ronahi» Kürd Mədəniyyət Mərkəzi birlikdə keçirdi. Akademiyanın min nəfər iştirak edən iclas salonunda bu mərasimi Yazıçılar Birliyinin sədri Anar dərin məzmunlu giriş sözü ilə açdı. Şairlərdən Şamil Əsgərov (əsas məruzəçi), Hüseyn Kürdoğlu, yazıçı Əhməd Həpiyev, ədəbiyyatşünas Sasami məruzə etdilər. Xalq şairi Balas Azəroğlu, yazıçı, alim Şamir Arif, şairlərdən Bariye Bala, şair Usifə Fəki, Əgide Qadiri və başqaları çıxış etdilər. Akademiyanın Ədəbiyyat institutunun direktoru, professor Yaşar Qarayev «Məm və Zin» poemasını çox yüksək qiymətləndirərək, onun ölməz bir abidə olduğunu bildirdi, dəyərli yekun sözü söylədi.

Qüdrətli şair Əhməd Xani poemanın giriş hissəsinin birində «Kitabın kürdcə yazılmasının səbəbləri» bölməsində belə yazır:

Xani kamal alıb dolanda yaşa,
Kamalsız meydana etdi tamaşa.
Hünər olmasa da əgər nəsibi,
Əsirət təsibi, elin təsibi,
Çarəsizlik onu inada saldı,
Adətin tərsini qələmə aldı.
İçdi xam şərbətdən dürdü, cövhəri,
Doğma kürd dilini – incini, zəri.
Nizam – intizamla sıraya düzdü,
Şair xalq yolunda cəfaya dözdü –
Deməsinlər: «hanı kürdün qüdrəti,
Əsli, nəcabəti, mədəniyyəti?!
Var elmi, kitabı özgə millətin,
Kürdə nəsib olar bu hünər çətin.

Görənlər deməsin: binadan bəri,
Kürdün məhəbbətdən yoxdur xəbəri.
Onda nə arzu var, nə şirin dilək,
Onda nə sevmək var, nə də sevlmək.
Yazıq tamarzıdır eşqin dadına,
Məcəzi sevgi də düşməz yadına.
Xeyir! Dayaz deyil Kürdün kamalı,
Nə fayda sitəmdən pozulub halı.
Kürd özü biliksiz, kamalsız deyil,
Amma, sahibi yox, səfildir, səfil.
Səmum əsməsəydi əgər ruzigar,
Bir adil olsaydı bizə hökmdar,
Bilik, zəka, kitab, hekayə, divan,
İncənəsət, qəzəl, mənzumə, dastan,
Layiq görülsəydi böyük hörmətə,
Qiyət verilsəydi şərə-sənətə,
Nəzmin bayrağını uca tutub mən,
Asardım dünyanın damının üstən!

Bu misralar da sübut edir ki, Əhməd Xani çox böyük xəlqi bir şair olmuşdur.

«Məm və Zin» sonu nakamlıqla bitən çox maraqlı sevgi-məhəbbət dastanıdır.

«EHTİRAM»

Bakı, «Azərbaycan», 1975. 74 səhifə.

Əli Əbdürrəhman 1920-ci ildə Türkiyənin Van qəzasının Bayram kəndində dünyaya gəlmişdir. Sonra Ermənistanda yaşamağa başlamışdır. O, burada bacarığı nəticəsində bir çox vəzifələrdə işləmiş, Quşçuluq komitəsinin sədri olmuş, «Rya təzə» («Yeni yol») qəzetində çalışmışdır. Ermənistan yazıçıları birliyinin üzvü olan Əlinin hekayə, povest, roman və şeir kitabları kürd dilində dərc edilmişdir.

Erməni xəyanətkarları azərbaycanlılarla birlikdə kürdləri də yurd-yuvalarından qovduqda Əli Əbdürrəhman və onun qohum-əqrabaları Bakı şəhərində sığınacaq tapdılar. Ali təhsilini vaxtı ilə Bakıda alan tanınmış yazıçı Əli Bakı torpağına da qismət oldu.

Onun «Ehtiram» adlı kitabını Şamil Dəlidağ kürd dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir. Əlinin bir şəri ilə tanış olaq.

AZƏRBAYCAN

Qarabağın yer üzündə
Muğamatın ocağıdır.
Şair oğlun Səməd Vurğun
Milyon qəlbin qonağıdır.
Üzeyir bəy, Fikrət, Qara
Musiğinin Şahdağıdır.
Bülbül olan qocalarmı?!-
Qəlbi mahnı bulacağıdır.

Dəlidağın, Qoşqarının
Yay günündə qarı gözəl.
Abşeronda «qaraşanı»,
Göyçayının narı gözəl.
Kəlbəcərin yağı, balı,
İstisuyun – varı gözəl.

Bəzən şirtək zəncirlənib
Dinməmişən, kirmişən.
Qəlbin yanıb – tüstülənib,
Dağı-daşı bürümüşən.
Düşmənlə xəyal edib
Yox olmusan, çürümüşən...
Bu gün gülün göyçəyisən,
Çiçəklərin tərmişən?

ŞAMİL DƏLİDAĞ HAQQINDA YAZILAN KİTABLAR

«ŞAMİL DƏLİDAĞ DASTANI»

Bakı, «Azərnəşr», 1996. 55 səhifə.

1978-ci ildə Şamil Dəlidağı haram süd əmmişlər maya qoyub böhtan toruna saldılar. Buna səbəb gözügötürməzlik oldu. 1976-1977-ci illərdə iki il dalbadal respublikanın ən yüksək Qırmızı keçici bayrağı Şamilin rəhbərlik etdiyi Kəlbəcər maarifinə verildi. Şamili böyük təltifatlar gözlədiyi bir vaxtda onu namərdliklə şərə saldılar. Müxtəlif orqanlara 20 mindən çox etiraz teleqramları göndərildi. Azərbaycanın adlı-sanlı yazıçıları Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyev, Bayram Bayramov, Bəxtiyar Vahabzadə, Qasım Qasımzadə, Qulu Xəlilov və başqaları Şamil uğrunda mübarizəyə qalxdılar, onların döymədikləri qapı qalmadı. Lakin haramzadaların bəlkə də Şamilin özü ağırlığında qoyduqları haram maya onu tordan çıxarmağa imkan vermədi.

Şamil müəllimin başına açılan haqsız oyun nəinki onun hörmətini azaltdı, əksinə onun adını dastanlaşdırdı və şöhrətini qat-qat artırdı. Onun haqqında altı dastan yazıldı. Bunların üçüncüsü «Şamil Dəlidağ və Firudin Şimşək» adlandırıldı. Bu dastanı məşhur Aşıq Sakit Köçəri qələmə aldı, çaldı, oxudu.

Riyaziyyatçı, alim, şair Firudin Şimşək Şamili üzdən tanımadığı halda, onu müdafiə etmək üçün mübarizə apardı.

Şimşək, Şamil Dəlidağın haqsız tora salındığı haqqında yuxarılara yazdığı bir şerində deyilirdi:

BİLMİR O

Tora salıbdılar bir tər lan quşu,
Qanadı sınıbdı, uça bilmir o.
İftira əlindən yox qurtuluşu,
Əməyi gedibdi puça, bilmir o.

Onu eyləyiqlər böhtanın ovu,
Qəlbi xatırladır alışan qovu.
Gözə görünməyən paslı buxovu,
Necə vurubdular qıça, bilmir o.

Alışa-alışa qəlbi yanıbdı,
Əqidəli qalib, mərd dayanıbdı.
Bəxtinin qapısı qifillanıbdı,
Açarı itibdi, açə bilmir o.

Dərdini söyləyim bil, onu tanı,
Tanı el vurğunu sadə insanı.
Qarşısında olan qanlı dəryanı,
Gəmissi batıbdı, keçə bilmir o.

Solub bağçasının açılan gülü,
Oxumur qəlbinin şeyda bülbülü.
Boldur zəmisinin dolu sünbülü,
Oraqı alınıb biçə bilmir o.

Yenə də ürəyi elə zarında,
El-oba dərdində, el azarında.
Mötəbər şairi, şər bazarında,
Satqın satıb, alıb necə bilmir o.

Bu dərdi bacarıb fil çəkə bilməz,
Aylar təngə gəlib, il çəkə bilməz.
Ürək çəkə bilməz, dil çəkə bilməz,
Böhtan alovundan qaça bilmir o.

Firudinəm, nahaq bir qan əkilib,
Mən onu biləndən belim bükülüb.
Haqqın üstə şərdən pərdə çəkilib,
Hələlik nurunu saçə bilmir o.

Lakin başına açılan görünməz müsibətlər Şamilin xalqa və vətənə olan sevgisinə xələl gətirə bilmədi. O, tordan xilas olduqdan sonra adı dillərdə dastanlara çevrilən «Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyi»ni yaratdı. Bu ağır və böyük zəhmətinə görə ona 1992-ci ildə «Respublikanın Əməkdar Mədəniyyət işçisi» adını verdilər.

Haşiyə: Gözlənilməz bir tapıntı meydana çıxdı. Əmiraslan Camal oğlu Rüstəmov adlı bir nəfər 16 Aprel 2004-cü il tarixdə Gəncədən Bakıya Şamil müəllimi görməyə gəldi. Məlum oldu ki, o, Gəncə zindanında Şamil Dəlidağla bir kameralda olmuş Camal kişinin oğludur. O, atasının öz əli ilə yazdığı (1978-1979-cu illərdə) 4 böyük dəftəri Şamil müəllimə təqdim etdi. 25 ildən sonra üzə çıxan bu dəftərlərdə Şamil müəllimin 6 min misra şeirləri vardır. Sən demə, 1979-cu ildə rəhmətə getmiş Camal kişi bu dəftərlərə Şamilin və özünün şeirlərini yazıbmuş. Bu qiymətli tapıntı da sübut edir ki, heç bir məhrumiyyət böhtan toruna salınmış Şamil Dəlidağın vətənə və xalqa məhəbbət hisslərini heç bir zaman azalda bilməz.

«ŞAMİL ƏSGƏROV - 70»

Bakı, «Araz» nəşriyyatı, 2000. 400 səhifə.

Kitab Şamil Dəlidağın 70 illiyinə həsr edilmişdir. Bu kitabda Şamilə həsr edilmiş şeirlər, onun haqqıda xatirələr, yaratdığı muzey barədə rəylər, onun müxtəlif şeirləri öz əksini tapmışdır.

Şeirlər, xatirələr və rəyləri oxuduqca respublikanın görkəmli şəxsiyyətlərinin Şamilin həyat və yaradıcılığına, insani keyfiyyətlərinə, xüsusən də, elsevərliyinə və işgüzarlığına verdikləri yüksək qiymətin şahidi oluruq.

**KİTAB, JURNAL VƏ QƏZETLƏRDƏ ÇAP
OLUNAN ŞƏR, MƏQALƏ, XATİRƏ, AVTOQRAF,
İTHAF VƏ MÜSAHİBƏLƏR .**

(Şamil müəllimin 70 illiyinə həsr olunmuş kitaba daxil edilməyən bəzi yazıların mənbəyi də burada göstərilir)

«Ədəbiyyat» qəzeti 07/6-1985, N 23, səh. 9

Bu qəzetdə Şamilin «Yeddi hünər» adlı qədim xalq oyununu barədə məqaləsi çap olunmuşdur. Bu oyunu ilk dəfə Şamil meydana çıxarmışdır.

«Qobustan» jurnalı, 1985, N 2

Bu topluda Şamil müəllimin «Gəlməli, görməli muzey» adlı məqaləsi çap olunmuşdur. Məqalədə Kəlbəcər tarix-di-yarşünaslıq muzeyi barədə geniş məlumat verilir. Burada muzey binasının, daşdan qəbirüstü at fiqurunun, daşdan yonulmuş insan cəsədinin, kotan qayşının və dörd qədim qaya təsvirinin fotosurətləri öz əksini tapmışdır.

«Yenilik» qəzeti 23/X-1986

«Şairli günlərimiz» (Xalq şairi Səməd Vurğun haqqında məqalə).

«Yenilik» qəzeti 5/III-1987

«Xalq təbəətində» (beş xəstəliyin müalicəsi barədə məqalə)

«Yenilik» qəzeti 15/IX-1988

«Daş xəzinələr» (Kəlbəcərin daş yataqları haqqında M.Sadiqovla müsahibəsi).

«Yenilik» qəzeti 13/XII-1988

«İmkanları gerçəkliyə çevirək» (Kəlbəcərin inkişafı üçün imkanlar və onların gerçəkliyə çevrilməsi yolları barədə məqaləsi).

«Yenilik» qəzeti 14/I-1989

«Qədim adət və ənənələrimiz». (Bir neçə xalq oyunları barədə məqaləsi).

«Yenilik» qəzeti 26/I-1989

«Deyilənlər söz olaraq qalmasın» «Açıq söz məclisi»ndə rayonun inkişafı yolları barədə təkliflər haqda məruzəsi. Komissiyanın sədri də Şamil olmuşdur.

«Yenilik» qəzeti 11/II-1989

«Kaftar kosa» adlı xalq oyunu barədə məqaləsi.

«Yenilik» qəzeti 9/III-1989

«İnam, təklif və təşəbbüs» – rayonun inkişafı üçün təklifləri öyrənən və tövsiyə hazırlayan komissiyanın sədri kimi məruzəsi.

«Yenilik» qəzeti 29/XII-1989

«Bazalt kooperativi» sədri olduğu bu daşyonan karxana haqda Adil Alxanovla müsahibəsi.

«Yenilik» qəzeti 22/X-1989

«Şair, nasir, jurnalist» Məmməd Aslanın 50 illiyi barədə məqaləsi.

«Torpaq dərddli insan»

(Qulu Xəlilli xatirələrdə), «Şuşa» nəşriyyatı, 2000-ci il.

Bu kitabın 193-203-cü səhifələrində Şamilin «Sənətdə ulu, müqəddəs Qulu» adlı xatirəsi dərc olunub. O, görkəmli tənqidçi alim, dostu Qulu Xəlilli haqqında maraqlı xatirələr dilə gətirib. Qulu müəllimin cəsarətliyiindən, obyektivliyindən, gözəl insan, kamil alim olmasından söz açıb.

Kitabda Şamilin Qulu Xəlilliyə həsr etdiyi «Qulu», «Ey-lədi», «Yaşamaq istəyirdi», «Getdi» adlı şerləri və «Gündə-liy»ində onun barəsində şerlə yazdığı xatirələri də dərc olu-nub. Bu şerlərin bəzilərinin yaranma tarixi ilə tanış olmaq olardı. Şamil müəllim xatirəsində yazır ki, Laçında xalq yazı-çısı Əli Vəliyevin 70 illiyini keçirirdik. Qulu Xəlilli də burada idi. İş heyətində oturmuşduq. Əli əmi əyilib mənə dedi ki, elə buradaca Qulunu tənqid edən bir şer yaz. Mən «yox» desəm də o, təkid etdi ki, Quluyla zarafatım var, yaz. Qaldım odla, su arasında. Qulu Xəlillinin Ağcabədidəki kəndlərinin adı Polad-lıdır. Mən iki şer yazdım birini qısa, birini geniş. Qısa şeri Əli əmiyə verdim.

Çiçək düzüb saçına,
Əli gəlib Laçına.
Poladlıya getməz o,
Yolu salar Xaçına.

- Elə bu? – deyə Əli əmi üzümə baxdı. Dedim ki, geniş şer yazmışam onu qonaqlıqda oxuyacam. Qonaqlıqda Əli əmi ona verdiyim misraları oxudu. Qulu üzümə baxdı, bildi ki, onu mən yazmışam. Əli əmi, gülüb dedi:

- Hələ bu harasıdır, həngamə geridədir, onu Şamil oxuyacaq. Mən mərasimdə yazdığım aşağıdakı şeri qonaqlıqda oxudum.

QULU

Adını yazmağa yoxdur ehtiyac,
Pak vicdanla xalqa əyandı Qulu.
Qələmi olubdu el xışına mac,
Yer şumlayan «qara kotandı» Qulu.

Yersiz, acı sözü o, nə yeyəndi,
Həyatda üzünə nə üz geyəndi.
Haqqı, həqiqəti üzə deyəndi,
Tanıyın, bax belə insandı Qulu.

Kürəklərdən atan «nişançıları»,
Xalqa kələk gələn yalançıları,
El malını yeyən talançıları,
Püskürüb yandıran vulkandı Qulu.

Hörməti böyükdür Əli əmiyə,
Nə yazsa, bənzədir barlı zəmiyə.
Kapitan seçibdi onu gəmiyə,
Saflığına qəlbən heyrandı Qulu.

Şamiləm, vurğunam elin mərdinə,
Olsa da qəlblərə batan dərd iynə,
Vətənin dərdinə, xalqın dərdinə,
Loğman sözləriylə məlhəmdi Qulu.

«Əli əmi eyni səmimiyyətlə qoşmanı gülə-gülə dinləyirdi. Söz tamama yetişəndə: - Sənin belə işlərin də varmış, - deyə o, sözünə davam etdi: - Nə yazmısan hamısı doğrudur. Sağ ol, daha bundan sonra Poladlıya da gedəsi olacağın». (səh. 194-195)

«Qara Bəhmən» xatirələr kitabı, «Azərnəşr», 2000.

Bu kitabın 78-85-ci səhifələrində Şamil Dəlidağın vaxtilə orta məktəbdə müəllimi olmuş Qara Bəhmən haqqında «Yenə ürəklərdədir» adlı geniş xatirəsi çap olunmuşdur. İş elə gətirmişdir ki, Şamil sonralar Bəhmən müəllimin ona dərs dediyi məktəbdə direktor və Kəlbəcər rayon Xalq Maarif şöbəsinin müdiri işləmişdir. Buna görə də Şamil Bəhmən müəllimlə uzun müddət bir sistemdə işləmiş və onların arasında möhkəm dostluq əlaqələri yaranmışdır. O, Bəhmən müəllim haqqında bir çox maraqlı xatirələri qələmə almışdır.

Bəhmən müəllim dünyasını dəyişdikdə Şamil müəllimin onun məzarı başında vida mitinqi təşkil etmiş və çıxışında aşağıdakı şəri oxumuşdur:

Obalar, ağlayın, ellər, ağlayın,
Ölüb Kəlbəcərin Qara Bəhməni.
Analar, bacılar, qara bağlayın,
Ölüb Kəlbəcərin Qara Bəhməni.

Yamaclar, ağlayın, tillər, ağlayın,
Çiçəklər ağlayın, güllər ağlayın,
Dərələr, ağlayın, sellər, ağlayın,
Ölüb Kəlbəcərin Qara Bəhməni.

Cəmi qələm tutan əllər, ağlayın,
Bəmlər sızıldayın, zillər, ağlayın,
Aylar, fəğan edin, illər, ağlayın,
Ölüb Kəlbəcərin Qara Bəhməni.

Qartallar, ağlayın, çillər, ağlayın,
Nərlər, nəyə çəkin, fillər, ağlayın.
Şamiləm, ürəklər, dillər, ağlayın,
Ölüb Kəlbəcərin Qara Bəhməni.

Füzuli Ramazanov, «Dəyanət» kitabı, Bakı-2000.

Bu kitabın 147-148-ci səhifələrində Kəlbəcərin Mingəçevirdə yaşayan adlı-sanlı oğlu İsmayıl Hacıyevin vəfatı münasibətilə Şamil Dəlidağın onun ailəsinə 19/XII-1984-cü ildə yazdığı baş sağlığı məktubu və mərhumə həsr etdiyi «Yaman» adlı şəri çap olunmuşdur.

«İmplus» qəzeti. 31/III-2000

Bu qəzetdə Şamilin «Kəlbəcərin işğalından 7 il keçir» adlı yazısı çap olunmuşdur. Məqalədə Kəlbəcər işğalının səbəbləri, bu rayonun müdafiəsinin təşkil edilməməsi, onun xəyanətlə düşməyə verilməsi konkret faktlar əsasında nəzərə çatdırılır.

«Respublika» qəzeti 6/IV-2000, №75

Burada qəzetin əməkdaşı Musa Axundovun Şamil Dəlidağla «Kəlbəcər niyə işğal olundu?» adlı müsahibəsi dərc olunmuşdur. Şamil suallara konkret cavab vermiş və bildirmişdir ki, Kəlbəcər başda oturanların laqeydliyi nəticəsində düşməyə təslim edilmişdir.

«Azərbaycanda kim kimdir» kitabı

Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının nəşriyyatı, Bakı, 2001, səh. 313

Bu kitabda görkəmli dövlət xadimlərinin, elm adamlarının, tanınmış şair və yazıların, müxtəlif sahələrdə çalışan qabaqcıl kadrların şəkilləri və onların haqqında məlumatlar verilmişdir.

Adı çəkilən kitabda Şamil Əsgər Dəlidağın da həyat yolu qısa şəkildə işıqlandırılmışdır.

«İmplus» qəzeti. 23-30/III-2001

Bu qəzetdə Şamil müəllimin «Qarabağda kürd dövləti» haqda məqaləsi dərc olunmuşdur. Bu məqalə daha geniş şəkildə 14/IV-2001-ci il tarixdə «Respublika» qəzetinin 83-cü nömrəsində «Rojə nu erməni fitnəkarlığını ifşa edir» adı altında oxuculara çatdırılmışdır. Həmin məqaləni bütövlüklə bu kitabda daxil etməyi lazım bildik.

«Respublika» qəzeti. 4/IV-2001, № 74

Bu qəzetdə Şamilin «Bu dağlar kimə qaldı?» adlı məqaləsi dərc olunmuşdur. Yazı Kəlbəcər rayonu işğalının 8-ci il dönümünə həsr edilmişdir.

«Respublika» qəzeti, 14 Aprel, 2001-ci il, 5-6 səhifə

Uzun illərdən bəridir ki, erməni mətbuatı dünya ictimaiyyətinə belə bir yalan fikri aşılamağa çalışır ki, guya kürdlər ermənilərlə birləşib Laçında «Kürd dövləti» yaratmaq istəyirlər. Onlar iddia edir ki, 7 iyul 1923-ci ildə Kürdüstan muxtariyyət verilmişdir. Bizimkilər isə yazır ki, burada kürdlər cəmi 2 faiz olduqlarına görə 1929-cu ildə Qırmızı Kürdüstan muxtariyyəti ləğv edilmişdir.

Faktlar inkaredilməz şəkildə sübut edir ki, bu ağ yalanı mənfur erməni təbliğatı çirkin məqsədlərlə ortalığa atmışdır. Lakin təəccüblüdür ki, erməni fitnəkarları yalanın baş tutmasını görüb əl çəkdiqləri halda, bəzi üzdənirəq tarixdən xəbərsiz siyasətçilər zəhərli «saqqızı» çeynəməkdə davam etdirirlər.

İsveçin Stokolm şəhərində kürd dilində çap olunan «Rojana» («Yeni gün») jurnalında bu məsələlərə tam aydınlıq gətirən bir məqalə çap olunmuşdur. Azərbaycanda «Kürdüstan muxtariyyəti» haqqında həqiqəti sənədlər əsasında oxuculara çatdırmaqla yanaşı, adı çəkilən məqalə barəsində geniş ictimaiyyətə məlumat verməyi faydalı hesab edirik.

Qondarma Dağlıq Qarabağ problemi ortalığa atıldıqda erməni şovinistləri gələcək çirkin məqsədləri üçün planlar hazırlayıb həyata keçirməyə başladılar. Onlar Dağlıq Qarabağla əlaqə yaratmaqdan ötrü Laçın rayonunu ələ keçirtməyə cəhd göstərdilər. Onlar dünya dövlətlərindən çəkinərək belə bir kələk qurdular: Laçın işğal edildikdə belə bir təsəvvür yaransın ki, buranı ermənilər deyil, kürdlər alıb. Guya kürdlər burada 1923-cü ildə yaradılan «Muxtar Kürdüstan» qurumunu bərpa etmək istəyirlər.

Bəs Azərbaycanda «Muxtar Qırmızı Kürdüstan» doğrudanmı yaradılmışdı? Məsələ belə olmuşdur: 7 iyul 1923-cü il tarixdə Əliheydər Qarayevin başçılığı ilə Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi belə bir qərar çıxarmışdır ki, Kürdüstana muxtariyyət hüququ verilsin. Lakin bu qərarın 9 gün ömrü olmuşdur. Bəli, cəmi doqquz gün! Doqquz gündən sonra Sergey Mironoviç Kirovun rəhbərliyi ilə Azərbaycan K(b)P Mərkəzi Komitəsinin iclası keçirilmişdir. İclasda Dağlıq Qarabağın muxtar vilayət olması qərara alınmışdır. Şuşa da bu iclasda Dağlıq Qarabağın tərkibinə qatılmışdır. Kürdüstana isə muxtariyyət hüququ verilməsi lazım bilinməmişdir. Respublikanın qalan yerlərində muxtar hüququ olmayan qəzalar, o cümlədən Kürdüstan qəzası yaradılmışdır. 1929-cu ildə idarəçiliyi asanlaşdırmaq üçün qəzalar dairələrə, az sonra isə rayonlara çevrilmişdir. Kürdüstan qəzasının ərazilərində Laçın, Qubadlı, Zəngilan və Kəlbəcər rayonları təşkil olunmuş, qəzanın bir sıra kürd kəndləri isə Cəbrayıl rayonuna qatılmışdır.

Həqiqətdən bixəbər olanlar cəmi doqquz gün kağız üstə qalan qərarı erməni təbliğatından əxz edib ucundan tutub ucalayırlar ki, guya Azərbaycanda Muxtar Kürdüstan qurumu mövcud olmuşdur. Belə bir qurum olmadığına görə Azərbaycanda heç bir kürdün yuxusuna da girməmişdir ki, mövcud olmayan bir qurumun bərpasını tələb etsin. Onların belə bir təşəbbüs göstərdiyini iddia edənlər ermənilərin xalqlar arasına nifaq salmaq cəhdini - təbliğatını davam etdirənlərdir.

Həqiqət belə olduğuna baxmayaraq, iddia edirlər ki, 1929-cu ildə əhalinin siyahıya alınmasında kürdlərin sayı cəmi 2 faiz olduğuna görə Kürdüstan muxtar qurumu ləğv olunub. Yenə də ermənilərin dəyirmanına su tökənlər, əllərində əhalinin siyahıya alınması sənədləri olmasına baxmayaraq, erməni kəmfürsətləri uydurma 2 faiz məsələsini gündəmə gətirənlərə dəstəvüz edib hay-küyə başladılar ki, görürsünüz, Azərbaycanda kürdlərin başına nə oyun açırlar, onların sayını necə azaldırlar?

Baş açmaq olmur ki, dövlətimiz, bütövlükdə Azərbaycan xalqı kürdlərlə sarsılmaz dostluq və qardaşlıq münasibətində olduğu halda, «yazarlarımız» nəyə görə tarixi həqiqətlərə məhəl qoymayan erməni cəlladlarının əlinə saxta «kozır» verirlər. Axı, rəsmi statistik məlumatlara görə 1921-ci ildə bütün Azərbaycan əhalisinin 2 faizini kürdlər təşkil etmişdir. 1926-cı ildə Kürdüstan qəzasında isə kürdlərin miqdarı 2 faiz yox, buradakı əhalinin 72,3 faizindən ibarət olmuşdur. Bəs onda nəyə görə qəzetlərimiz yalan məlumatlar yayan erməni başkəsənlərinin əleyhimizə çığır-bağır salmasına səbəb olurlar?

Bizcə bütün bunların bir səbəbi vardır: Kürsü davası! Belə olmasaydı gah Azərbaycanda rəhbər vəzifələrdə olanların, gah Milli Məclis iştirakçılarının əsasən kürdlərdən ibarət olduğu barədə quyruqlu yalanlar qələmə alınmazdı. Yəni camaat, qalxın kürdləri yıxıb, özümüz hakimyyəti ələ alaql! Belə cəfəngiyyat fikirlərə xalq inanmır və inanmaz. Mən cəsarətlə deyirəm ki, Milli Məclisdə bir neçə nəfər kürdəsilli deputat olsa da, onların heç biri kürd olduqlarına görə Milli Məclisə üzv seçilməmişlər. Bu heç kəsin ağına da gəlməmişdir. Heç Milli Məclisə üzv seçilən kürdəsillilər də kürd olduqlarını yadlarına salmamışlar. Digər tərəfdən, oxu atıb yayı niyə gizlədirlər? Kimdir o kürd Milli Məclis üzvləri? Niyə rəhbər işlərdə, Milli Məclisdə olan kürdlərin adını çəkmirlər? Məgər kürdlər Azərbaycanın bərabərhüquqlu vətəndaşları deyillərmi? Milli Məclisin üzvü ola bilməzlərmi? Əgər doğrudan da adamları kürdlüyünə görə deputat seçilsə, onda nəyə görə respublika Kürd Mədəniyyət Mərkəzinin sədri Kamil Həsənov öz namizədliyini verdiyi halda, son iki seçkidə Milli Məclisə üzv seçilmədi?

Haşiyə: Şamil müəllim özü barəsində gedən yalan fikirlərə belə münasibət bildirir: Mənim haqqımda yazırlar ki, inzibati orqanlarda çoxlu adamım var. Bildirirəm ki, yeddi arxa dönənimdən nə inzibati orqanlarda, nə də məmurlar içərisində bircə nəfər də müdir qohumum yoxdur. Bu da sübut edir ki, kürd adları ancaq çirkin məqsədlərlə hallandırılır. Bu isə istər-istəməz səpilən zərərli toxumlardır. Nə yaxşı xalq bu toxumların faydasız və zərərli olduğunu yaxşı bilir və onların cücərməsinə imkan vermir.

Əvvəla, erməni qəsbkarlarının ortaya atdığı bu oyuna gərək qol götürüb oynamayaydılar. Erməni zurnasının çaldığı bu hava onların sümüyünə yeriməyəydi. Belə «yazarlarımız» gərək biləydilər ki, Laçın işğal olandan sonra orada bircə nəfər də olsun kürd qalmadığı halda kürdlər orada özlərinə necə dövlət yarada bilərdilər? Əgər onların belə fikri vardısıa niyə bəs Laçından çıxarıldılar, yurd-yuvaları viran edilirdi. Təkcə verməyimizə baxmayaraq qəzetlərdə bəzi iftiraçılar mənim də adıma hallandırılıb yazırdılar ki, guya mən də Laçında «Kürd dövlətinin» təşkilində iştirak etmişəm. Bəs onda mənim haqqımda niyə qəti tədbirlər görülmədi? Məgər təhlükəsizlik orqanları mənim orada iştirak etdiyimi bilməzdilərmidi? Bir kürd kimi tanıdığımıza görə mənim adımın ortalığa atılması da erməni hoqqabazlarının kələyi idi. «Bizimkilər» isə ağına-bozuna baxmayaraq erməniləri üfunətli təbliğatına aludə olub hətərən-pətərən danışmağı özlərinə hünər sayırlar. Beləliklə də xalqlar arasında ziddiyyət salmağa xidmət edirlər. Lakin belə fitnələr indiyə kimi baş tutmadığı kimi, bundan sonra da baş tutmaz.

Bəs Laçında «Kürd dövləti» söhbəti necə meydana gəlmişdir? Bu sualların cavabını yuxarıda adını çəkdiyimiz «Roja nu» («Yeni gün») jurnalında öz düzgün əksini tapmışdır. Məqalənin müəllifi elmlər namizədi Tosine Rəşiddir. Onun yazısı adı çəkilən jurnalın 1999-cu ilin üçüncü nömrəsinin 13-15-ci səhifələrində dərc olunmuşdur. Məqalənin adı belədir: «Dereweke dirəki» («Tarixi bir yalan»).

Tosine Rəşid yazır: «1992-ci ilin may ayında Əlixane Məmə mənə zəng vurub dedi ki, Ermənistanın bir parlament üzvü səni görmək istəyir. Əlixanla onun yanına getdik. Bu məmur uzun söz-söhbətdən sonra Azərbaycan kürdlərindən söz açıb dedi ki, Azərbayacan ərazisində bir radio hökumətin əleyhinə çıxış edir, onları dinləyirsənmi? Mən məlumatsız olduğumu bildirməklə yanaşı, inanmadığıma görə soruşdum ki, bu radio hansı dalğada yayımlanır, onun səsini lentə yazmısanız? Suallarım cavabsız qaldı. Həmin axşam mən Azərbaycanda tanıdığım bir kürdə zəng vurub bu radio barədə məlumat almaq istədim. O, mənə bildirdi ki, belə bir şey yoxdur, uydurma və yalandır.»

Tosine Rəşid yazır: «Bir axşam Yazıçılar evində ermənilərin məşhur yazıçısı Sero Xanzadyan bizə dedi ki, Laçın kürdlərini yaxşı tanıyır, onlara zülm edirlər, ola bilsin ki, onlar bu barədə məsələ qaldırınsınlar. Bu söhbətdən bir neçə gün sonra Ermənistan hökumətinin orqanı olan «Hayastan Hanrapetutyun» qəzetində qısa bir yazı dərc olundu: «Azərbaycan kürdləri ilə hökumət qoşunları arasında müharibə başlayıb. Biz bu yalanları eşitdikcə başa düşürdük ki, Azərbaycan kürdləri barədə nə isə törətmək istəyirlər».

Tosine Rəşid sözünə davam edir: «Nəhayət Dağlıq Qarabağla əlaqə yaratmaq üçün erməni qüvvələri Laçını işğal etdilər. Onlar güman edirdilər ki, dünya ictimaiyyəti bu hadisəni pis qarşılayar, ona görə də bir kələk qurmaq lazımdır. Onlar Vəkil Mustafayevi Yerevana çağırıdılar. Biz ona bura nəhaq yerə gəldiyini, səhv iş gördüyünü bildirdik... Biz yaxşı bilirdik ki, ermənilərin kürdlərlə dostluğu yoxdur. Onlar qanlarını töküüb kürdlərə muxtar qurum yaratmazlar. Dərindən anlayırdıq ki, Aşot Manuçaryan kürdlərin dostu deyil.

Mərkəzi meydanda keçirilən mitinqlərə yarım milyon adam toplanırdı. Biz bir dəstə kürd mitinqə başçılıq edən Aşot Manuçaryana yaxınlaşıb ona bildirdik ki, kürdlər Ermənistan-dan çıxırlar, bu barədə nə fikirdəsiniz? O, 500 min adamın qarşısında dedi: - Kürdlər heç vaxt bizimlə dost olmayıb, gedirlər getsinlər, daha yaxşı! Biz düşündükdük ki, yarım milyon adamın qarşısında bu sözləri deyən adamın ürəyində gör kürdlərə qarşı nələr var?!

Məqalədə deyilir: Yerevanda Aleksan Hakopyanın başçılığı ilə «Qarabağ komitəsi» yaradılmışdı. O və onun həmfikir-ləri bizə deyirdilər ki, biz istəyirik ki, kürdləri Laçına qay-taraq, ermənilərlə kürdlərin dostluğunu bərpa edək və sizə dövlət yara-daq.

Bizim aramızda çox az adam bu deyilənlərə inanırdı. Çoxları birdəfəlik bu yalanlardan uzaq dayandılar və belə yığıncaqlara gəlmədilər. Nümunə üçün belələrindən professor Şəkroye Xudonu göstərə bilərəm. Yerdə qalanlar, məndə on-ların içərisində yaxşı bilirdik ki, ermənilərin dedikləri «Kürd dövləti» yalandır. Biz buna əsla inanmırdıq. Amma biz güman edirdik ki, bu hay-küydən kürd məsələsi gündəliyə çıxar, Azərbaycan özü burada yaşayan kürdlərin mədəniyyətinə qay-ğını artırar.

«Qarabağ komitəsi» Vəkil Mustafayevin rəhbərliyi ilə vərəqlər hazırlayıb təyyarəylə Azərbaycanda kürdlər yaşayan ərazilərə səpələyirdilər. Bu vərəqlərdəki yazılar «Rya tezə» («Yeni yol») qəzetində çap olunurdu.

Qərara aldılar ki, 1992-ci ilin iyul ayının 9-da Yerevan-dan Laçına gedib «Kürdüstanın» yaradılması barədə mitinq keçirək. Ermənistanda kürdlər yaşayan yerlərə adam göndərdi-lər. Laçına gedəcəyəmiz günü bildirdilər.

Haşiyə: 1992-ci ildə dekabr ayında Azərbaycan hökuməti bir dəstəimizi Moskvada keçirilən beynəlxalq kürd konfransına göndərmişdi. Akademiyanın müxbir üzvü (indi artıq həqiqi üzvü) Teymur Bünyadov da bizimlə idi. O, orada şahid oldu ki, biz konfransda Azərbaycan mənafeyini necə müdafiə etdik. Mənim sualları necə cavablandırıldığını Teymur Bünyadov özü eşidirdi.

Konfransa Yerevanda çıxan «Yeni yol» qəzetinin redaktoru Əmərikə Sərdar da gəlmişdi. Biz ondan soruşduq: - Laçında saxta «Kürd dövləti» oyununa niyə getmişdiniz? O bildirdi ki, mən Laçına getmək istəmirdim. Mənim qızlarımı ermənilər tutub saxlamışdılar. Mənə bildirdilər ki, Laçına getməsəniz qızlarının başına oyun açacağıq. Biz bildirdik ki, dünya ictimaiyyətinə aldatmaq üçün ermənilər yalançı «Kürd dövləti» oyununda bizi zorla oynadırdılar.

Tosine Rəşid yazısında bildirir: «Laçının işğalına görə dünyanın böyük dövlətlərindən qorxan erməni rəhbərləri əvvəlcədən hazırladıqları planları həyata keçirməyə başladılar. İki avtobusa Yerevan kürdlərini doldurub 9 iyun 1992-ci il tarixdə Laçında «Kürd dövləti qurmağa» apardılar. Axşamüstü Laçına çatdıq. Gözlərimizə inanmadıq. Laçın şəhəri od tutub yanırdı. Biz onun səbəbini hərbcilərdən soruşduqda bildirdilər ki, bu yuxarıların göstərişidir. Daldalanmağa yer tapmayıb avtobuslarda gecələməli olduq.

Tosine Rəşid hadisələrin sonrakı gedişini belə təsvir edir: «Səhər, yəni 10 iyun 1992-ci il tarixdə, gündüz saat 11-də mitinq başladı. Ermənilər kürd bayrağını uca bir yerə sancmışdılar. Gətirdikləri müxbirlər videokameraları işə saldılar. Rus və kürd dilində şüarlar gözə dəyirdi. Mitinqdə Vəkil Mustafayev, Şərəfə Əşir, Karlane Çaçani, Əlixane Məmə və başqaları çıxış etdilər. Mən onlara kənardan mağmun-mağmun baxıb belə düşünürdüm: «Gör biz necə bədbəxt bəndəlik. «Yaşasın, yaşasın!» deyib çıxış edənlər özləri də yaxşı bilirdilər ki, yalan danışılar. Ermənilərin çaldığı hava ilə oynayırlar».

Tosine Rəşid sözünü belə yekunlaşdırır: « Həmin günün axşamı biz Yerevana qayıtdıq. Sonralar ermənilər Azərbaycan kürdləri yaşayan başqa rayonları da zəbt etdilər. Lakin heç kim onlara gözün üstə qaşın var demədi. Beləliklə, «Kürd dövləti» yaratmaq da, kürdlərə «qayğı da» yaddan çıxdı. İndi kürdlər yaşayan və Azərbaycanın digər torpaqları erməni işğalı altındadır. Azərbaycan diplomatik yolla Qarabağın Ermənistan tərəfindən işğal olunduğunu sübut etməli, zəlalətdən qurtarıb öz yurd-yuvalarına qaytarmalıdır. Azərbaycan ermənilərin kürdlərin də başına açdıqları oyunları dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır».

Bəli, bunları yazdı kürdələrinin tanınmış ziyalıları Tosine Rəşid yazır. Biz isə erməni quldurlarına qarşı polad kimi birləşmək əvəzinə, ölkədə milli birlik yaratmaq yerinə «kürsü davası»na qurşanmışıq, Azərbaycana tarixlər boyu sədaqətli olan, onunla çəkici bir zindana vuran kürdləri futbol topu kimi ortalığa qoyub hərəməz bir təpik vurmaqdan, onlara iftira atmaqdan zövq alırıq. Bax, bu milli bədbəxtlikdir.

Məsələ yuxarıda yazılanlar kimi olduğu halda qəzətlərdə kürdlərin haqqında dəlinin yuxusuna girə bilməyən böhtanlar çap olunur. Guya azərbaycanlıların hər birinə 200 dollar verib onları kürd yazdırırlar. Bununla da kürdlərin sayını artırıb Azərbaycanda «Kürd dövləti» yaratmaq istəyirlər. «Adım» qəzeti isə lap ağılını itirib, yazır ki, Kamil Həsənov və Şamil Əsgərovun başçılığı ilə kürdlərin silahlı üsyanı hazırlanır. Belə quyruqlu yalanlardan istənilən qədər misal gətirə bilərik. Lakin nəyə görə belə araqatanlara, xalqlar arasında nifaq törətmək üçün dəridən-qabıqdan çıxanlara «gözün üstə qaşın var» deyilmir, bu, təəccüb doğurur.

Tarixin ibrət dərslərinə məhəl qoymayan bu cızma-qaraçılar kürdləri ermənilərin dostu kimi qələmə verirlər. Məsələn, görədim ki, belə şaiyələri yayanlar ermənilərin böyük yazıçısı hesab etdikləri Melik Akopyanın (Raffinin) «Xent» və «İskra» romanlarını oxusunlar. Raffi «Xent» romanında kürdləri qəddar kimi qələmə verib yazır ki, Türkiyədə kürdlər bir milyon erməniyə qətlə yetirdilər. Ermənilər kürdlərin qorxusundan öz qızlarına oğlan paltarları geyindirirdilər. O, bu qisasları, kürdlərdən almağı tövsiyə edir.

M.Akopyan «İskra» romanında kürdlərlə erməniləri müqayisə edib deyir: «Kürd uzaqdan görünəndə erməni qorxusundan evə girib qapını bağlayır, kürd gəlib onun var-yoxunu yığışdırıb aparandan və gözdən itəndən sonra qapını açıb çölə çıxır».

Bəli, bunu Melik Akopyan (Raffi) etiraf edir. O yazır: «Düzünü söyləsək, kürdlər, hətta onların kor toyuqları ermənilərdən igiddir.»

Biz isə bu yazılardan nəticə çıxarmaq, kürdləri ruhlandırıb erməni quldurlarına qarşı vuruşa qaldırmaq əvəzinə, onlardan düşmən obrazı yaratmağa cəhd edirik, varlıqlarını danırıq. Beləliklə, özümüz özümüə qənim çıxırıq. Bir daha təkrar edirəm ki, belə yanlış mövqe nə dövlətimizin, nə də bütünlüklə Azərbaycan xalqının mövqeyidir. Bu isə düşmənin zərərli təbliğatına havadar çıxmağa bərabərdir. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, azərbaycanlılarla kürdlər elə qaynayıb-qarışmış, elə dostlaşıb-qardaşlaşmışlar ki, heç bir qüvvə onların arasına nifaq sala bilməz. Buna qəti əminəm.

İşğal edilmiş torpaqlarımıza xarici kürdlərin köçürülməsindən dəm vurulur. Mən buna qəti surətdə inanmıram. Qəzetlərdə Əhməd Həpiyevin yazdığı və başqalarının dediyi kimi, ola bilsin ki, ermənilərin Laçındakı «Kürd dövləti» kimi qonardırma bir oyun oynanılsın.

Suriyada kürdlər yaşayan yerlərdə ermənilərdən bir çoxu öz dilini bilmir. Yalnız kürd dilində danışirlər. Ola bilər ki, belə ermənilərdən işğal olunmuş ərazilərə gətirib onları kürd kimi qələmə versinlər. Belə kələklərin də üstü açılıb ifşa olunar.

Mən bütünlükdə erməni xalqının əleyhinə deyiləm. Nifrətim başqalarının torpaqlarına göz dikənlərədir, xəyanətkarlıq və kəmfürsətlik edib bizi yurd-yuvamızdan qaçqın edənlərədir. Bu da ola bilərdi ki, başqa dövlətlərdə, məsələn, Suriyada kürdlər onlarla yaşayan ermənilərlə dostluq etsinlər. Bu da təbii bir haldır. Vəziyyəti nəzərə almaq lazımdır. Təki arada məkrli yox, sədaqətli dostluq olsun.

Dəfələrlə yazdığımı bir daha təkrar edirəm ki, biz əvvəlcə çalışıb erməni cəlladlarından işğal altında olan torpaqlarımızı «Allahın əmri» ilə, yəni sülh yolu ilə almalıyıq, yox, əgər onlar ipə-sapa yatmaq istəməsələr, onda «yan dəmiri» ilə, yəni müharibə yolu ilə azad etməliyik. Nə güzəştə getsək də, torpqlarımızın bir qarışını da Ermənistana verməməliyik. Tarixən çox torpaqlarımız onlara verilib. Daha bəsdir!

Qəribədir, bir tərəfdən erməni təbliğatı məni top atəşinə tutur, digər tərəfdən aramızda olan boşboğazlar adımları hallandırmaqdan yorulmurlar. Bax, bu yer-göyə sığmayan bir ədalətsizlik, insafsızlıqdır. Konkret bir misal: Amerikada rus dilində çıxan «Qolos Armeniyi» qəzeti özünün 1 may 1997-ci il tarixli sayında fizika-riyaziyyat elmləri namizədi Vladimir Artunyan adlı birisi görün nələr yazır: «Hadrut muzeyinin bir işçisi ilə 1986 və 1987-ci illərin yayında Kəlbəcərə ekspedisiyaya getdik. Onun «həmkarı» Şamil müəllim öz başının dəstəsi ilə hər yeri gəzib ermənilərin daşlar üzərindəki tarixi yadigarlarını partlayıcı maddə olmadığına görə kumpullarla, kustar alətlərlə, lomlarla dağıdıb, silib yox etmişdir».

Mən, Əhməd Həpiyevin «Baweri» («İnam») romanı haqqında bir məqalə dərc etdirdim. Burada Mikoyanın fitvası ilə Ermənistandan kürdlərin Orta Asiyaya sürgün edilməsinə nifrətimi bildirdim. Bundan sonra bir həftə erməni radiosu, erməni, rus və Azərbaycan dillərində mənim əleyhimə olmanın böhtanlar yaydı.

Bakının küçələrində «kürsü davası» naminə boğazdan yuxarı «Vətən! Vətən!» deyib qışqıranlar indi mənim ünvanıma şər-şəmədə söyləyirlər. Onlar qışqırdıqları zaman mən bu yaşında əynimdə əsgər paltarı, çiynimdə avtomat orduya Fövqəladə Yardım Komitəsinin sədri olmaqla hər gün döyüş bölgələrində olurdum. Əsgərlər qarşısında onları ruhlandırmaq məqsədilə vaxtaşırı erməni quldurlarını ifşa edən şerlər oxuyurdum, kitablarımı paylayırdım. Bu dediklərimin yüzlərlə şahidləri vardır.

rim
hinə
lərdə
qaba
dəfə
dərə
mily
düşn
ların
ki, ö
verə

qaçq
düny
vard
lində
xəya

nin c
əsas
bəcə
çap
mıza
tabla
ayrıc

mirle
tin d

yini
olaq.
işğal
yada

Mən gündəliklərimi şerlə yazıram. Əgər bu gündəliklərim nəzərdən keçirilsə, görülər ki, erməni işğalçılarının əleyhinə yüzlərlə şer yazmışam. Bunların bir çoxu kitab və qəzetlərdə çap olunmuşdur. Hələ Kəlbəcər düşməninə satılmamışdan qabaq respublika qəzetlərində çoxlu məqalələr çap etdirib dəfələrlə hay-haray qopartdım ki, Kəlbəcərin müdafiəsi yox dərəcəsidir, əgər Allah eləməmiş, biz onu əldən versək bir milyon ilə də geri qaytara bilmərik. Kəlbəcər kimi polad qala düşmən əlinə keçsə Azərbaycanın belə qırılar və başqa rayonlarımız da daşnak caynağına keçər. Min-min təəssüflər olsun ki, özümüz deyib, özümüz eşitdik. Hay-harayımıza əhəmiyyət verən tapılmadı.

Haşiyə: Mənim unudulmaz anam Gülgəz Xəlil qızı bir qaçqın kimi Bakı şəhərində «Kəlbəcər, Dəlidağ» deyə-deyə dünyasını dəyişdi. Onun özünün qoşduğu mindən çox bayatısı vardır. Biz onun bayatılarından 700-dən artığını bir kitab halında bu yaxınlarda çap etdirdik. Bu bayatıdan 150-dən çoxu xəyanətkar ermənilərin ifşası barədədir.

Qaçqınlıq dövründə analoqu olmayan «Azərbaycan dilinin qafiyə lüğəti», «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti», əsasən yeniliklərdən ibarət olan «Dodaqdəyməzlər», «Kəlbəcərin qəm dastanı, viran olan gülüstanı» və başqa kitablar çap etdirdim. Bu kitablar mətbuatda «dilimizə və ədəbiyyatımıza böyük xidmət nümunəsi» kimi qiymətləndirildi. Bu kitablarda da erməni işğalçılarının bəd əməllərinə həsr olunmuş ayrıca bölmə var idi.

Belə işlərdən çox danışa bilərəm.

Nədənsə böhtan və iftira yazanlar bunları görmək istəmirlər. Mən onlardan soruşuram: - Bəs siz Azərbaycana bu çətin dövrdə hansı xidməti etmisiniz?

Gəlin, Azərbaycanda yaşayan bütün vətəndaşların birliyini daha da möhkəmləndirək, dost olaq, sirdaş olaq, qardaş olaq. Gəlin, erməni cəlladlarına qarşı yekdil mübarizə aparaq, işğal olunan torpaqlarımızı geri qaytarınca «kürsü davalarını» yada salmayaq.

Mən, Azərbaycan kürdlərinin fikrini hələ 1982-ci ildə görkəmli şair Xəlil Rza Ulutürkə yazdığım bir məktubda belə təsvir etmişəm:

Deyirlər ki, bir oğlu,
Doğa bilməz iki ana.
Çox uzağa getməyin heç,
Mən timsalam bu gün ona.
Bir anam Kürd, bir anam Od –
Odlar yurdu Azərbaycan,
İkisinin yolunda da
Göz qırpmadan verərəm can.
Od anama sataşanı
Diri-diri soyaram mən.
Kürd anama daş atanın
Gözlərini oyaram mən.

Bir agsaqqal, bir ziyalı kimi bunları yazmağı və deməyi özümə borc bildim.

Şamil Dəlidağ.

«İdeal» qəzeti. 31/VIII-2001

Bu qəzetdə Şamilin «Hardasan Bozatlım, hardasan harda?» adlı torpaqlarımızı erməni quldurlarının tapdağından xilas etməyə çağıran şeri çap olunmuşdur. «Boz atlı» deyəndə məşhur qəhrəman Qaçaq Nəbi nəzərdə tutulmuşdur.

«Samur» qəzeti, 30/XI-2001, №15

Şamil Əsgərov qəzetdə bir səhifəlik «Tükənməz xatirələr» adlı məqaləsində əvvəllər bir çox vəzifələrdə işləmiş, Azərbaycan respublikası Maarif nazirinin müavini olmuş, «Respublika təhsil muzeyinin» direktoru kimi fəaliyyət göstərən Əlimirzə Əhmədov haqqında yazmışdır.

Məqalədə baş vermiş bir sıra məsələlər qələmə alınmış, Əlimirzə müəllimin obyektiv bir insan olmasından, Kəlbəcər maarifinə göstərdiyi konkret köməkliklərdən və onun başqa insani xüsusiyyətlərindən söhbət açılır.

1976-1977-ci illərdə Şamil müəllimin rəhbərlik etdiyi maarif şöbəsi dalbadal respublikanın ən yüksək keçici Qırmızı bayrağına layiq görülür. Kəlbəcərdə bayrağın təqdimatı mərasimində Əlimirzə Əhmədov da iştirak edir (O zaman Əlimirzə müəllim Azərbaycan KM MK-da işləyirdi). Şamil müəllim çox tənqidi bir məruzə edir. Ona deyirlər belə təntənəli mərasimdə tənqid lazım deyil. Şamil belə cavab verir: - Belə tənqidlər olmasaydı biz bu bayrağı ala bilməzdik. Əlimirzə müəllim gülə-gülə deyir: - Mən sizin bu fikrinizlə və çıxışınızla tamamilə razıyam.

Məqalənin sonunda Şamil müəllim Əlimirzə müəllimə həsr etdiyi aşağıdakı şəri dərc olunmuşdur.

ƏLİMİRZƏNİN

Arzum budur yaşı yetəndə yüzə,
Qəlbi gülzar ola Əlimirzənin.
Yüz əllidə əli əsasız gəzə,
Qışı bahar ola Əlimirzənin.

Həmişə eyləyə Vətənə xidmət,
Qazanıb, yenə də qazana hörmət.
Tale xoş gün edə ömrünə qismət,
Ruhu kübar ola Əlimirzənin.

Qəlbinin paklığı – haqqın vergisi,
Ürəklərdə açıb dostluq sərgisi.
Gündən-günə arta xalqa sevgisi,
Adı şüar ola Əlimirzənin.

Ona el rəğbəti dərin, dərin,
Şamil qədrini bil o mötəbər.
Paslanmış qılıfa bənzər qəlblərin,
Əzmi açar ola Əlimirzənin.

«DƏDƏ SÜLEYMAN DÜNYASI» kitabı

«Maarif» nəşriyyatı, 2002-ci il.

Görkəmli xalq yazıçısı Süleyman Rəhimov haqqında olan bu kitabın 185-191-ci səhifələrində Şamil Əsgər Dəlidağın «Zirvə üstündə zirvə» adlı xatirəsi çap olunub. Şamil adlı-sanlı ədiblə dostluğundan, onun Kəlbəcərə göstərdiyi qayğı-keşliyindən, onunla kəndlərə, dağlara səfər etməsindən, yazıçının 70 illik yubleyində Bakıda, Kəlbəcərdə, Şuşada, Laçında, Qubadlıda iştirak və çıxış etməsindən söz salır.

Şamil xatirələrində həmişə Süleyman əmi – deyə müraciət etdiyi ədibə həsr etdiyi «Zirvə üstündə zirvə», onun 70 illiyində söylədiyi 330 misralıq şerdən bir parça, «Süleyman əmi» adlı şerləri çap olunub. Həmçinin burada Süleyman Rəhimovun istəkli, görkəmli alim və şair oğlu Şamonun məzarı başında oxuduğu «Yatıbdı» adlı şeri də dərc edilib.

YATIBDI

Bu nə evdi nə qapı var, nə baca,
İçində zirvəli bir dağ yatıbdı.
Oyanmaz, əl atsaq hansı əlaca,
Olubdu əbədi qonaq, yatıbdı.

Elmi, insanlığı eylədi peşə,
Yoxluğu qəlbimi salıb təşvişə.
Aramız bir addım, baxın bu işə,
Bizdən göylər qədər uzaq yatıbdı.

Atanın köksünə əyilib başı,
Qurumur atanın gözünün yaşı.
Şamiləm, Şamonun dostu, qardaşı,
Çəkib sinəmizə bir dağ, yatıbdı.

******Bir ömürdən səhifələr******

Şamillə Süleyman Rəhimovun «Keyti» dağının zirvəsi-
nə səfəri zamanı burada əfsanəvi «Keyti» və «Mehdi» qardaş-
larının məzarını ziyarət edirlər. Elə oradaca Şamilin ədibə
həsr edib ona verdiyi şer xatirə kitabında işıq üzü görmüşdür.

ZİRVƏ ÜSTÜNDƏ, ZİRVƏ

Keyti bu gün hədsiz əzəmətlidir,
Zirvəsi üstündə zirvə dayanıb.
Bu zirvə pəhləvan qiyafətlidir,
Qələmi yenilməz qüvvə, dayanıb.

«Keyti»ni, «Mehti»ni ziyarət etdi,
Tarixi oxudu Süleyman əmi.
Sanki çox böyük bir arzuya yetdi,
Bu gün zirvə oldu zirvə həmdəmi.

Nazla yırğalanır güllər, çiçəklər,
Qələm ustasına «xoş gəldin» – deyir.
Mənə elə gəlir daha göyçəklər,
Qarşısında tez-tez başını əyir.

Zirvə ətrafında dolanır qartal,
Nəyə görə belə alçaqdan uçar?
Qoy deyim, cavabsız qalmasın sual:
Ustada hörmətlə keçirir qürur.

Bu gün unutdurdu bizə dərd, qəmi,
Xoş xatirə kimi yadda qalacaq.
Min illər keçsə də, Süleyman əmi,
Zirvələr üstündə zirvə olacaq.

Kitabda Süleyman Rəhimovla Şamilin Sarı Aşığın məzarını ziyarət etdikləri vaxt çəkilmiş fotoları verilmişdir.

«Dədə Süleyman dünyası» kitabında xalq şairi Nəbi Xəzrinin də dərin mənalı xatirəsi verilmişdir. O, bu xatirəsində Şamil Dəlidağın haqqında da fikir söyləyir.

Şair bildirir ki, Kəlbəcər İstisuyunda xalq yazıçıları Süleyman Rəhimov, Əli Vəliyevlə bir məclisdə idik. «Bu vaxt məclisə Kəlbəcər rayon komsomol komitəsinin katibi Şamil Əsgərov gəldi. Cavan şumal oğlan idi. Üzündə utancaq bir ifadə vardı.

Bir az hadisələri qabaqlayıb deyim ki, illər keçdikcə biz Şamillə dost olacağıq, Şamil gözəl bir şairə çevriləcək, Şamil Dəlidağ kimi poetik ənənələrimizi daha da dərinləşdirəcək, misilsiz dodaqdəyməzlər, təcnislər, qoşmalar yazıb bu xalq sənətinə təzə nəfəs verəcəkdir.

Onun Kəlbəcərdə açdığı diyarşünaslıq muzeyi bütün ölkədə məşhur olacaq, erməni quldurları bu yerləri qəsb edəndə mən «Kəlbəcər harayı» şer silsiləsini Şamil Dəlidağa həsr edəcəyəm... (səh.131).

...Yeganə təsəlli budur ki, dağlar dağ vüqarını qoruyub saxlayır. Dədə Süleyman! Mən «Kəlbəcər harayı» şerini sizinlə birgə tanış olduğum Şamil Əsgərova – Şamil Dəlidağa müraciətlə yazmışam. Şer bu misralarla bitir:

Sabah dönəcəyik o yerə hökmən,
Dağları dağlartək görəcəyik biz.
Al-əlvan Kəlbəcər çiçəklərindən,
Zəfər çələngini hörəcəyik biz».

«Azərbaycan» jurnalı, 2002, № 7

Bu jurnalın 147-157-ci səhifələrində Şamil Dəlidağın xalq yazıçısı Əli Vəliyev haqqında «Zəngəzur qartalı» adlı xatirələri çap olunmuşdur.

Əli Vəliyev hər il İstisu kurortuna gedərdi, azı bir ay yarım orada dincələrdi. Bu suyu o, özünə loğman sanırdı. Hər dəfə kurorta gedəndə yüksəkliyə birdən birə qalxmasın deyə 2-3 gün Şamilgildə qalardı, qayıdanda da o, bir neçə gün bu evin qonağı olardı. Şamilə onun arasında ata-oğul münasibəti yaranmışdı. O, xalq yazıçısına həmişə «Əli əmi» deyə müraciət edirdi.

Şamil müəllimin xatirələrində bir çox maraqlı əhvalatlardan söhbət açılır. Əli kişinin bir üzlü, el təpərli, haqq-ədalət tərəfdarı olmasından faktlarla danışılır. Əli Vəliyevin Səməd Vurğunu M.C.Bağırovun vaxtında necə müdafiə etməsindən, gənc yazıçı İlyas Əfəndiyevə arxa durmasından, onu kəndə aparıb Aşıq Alının toyunu etdiyi İmaməli kişi, Aşıq Ələsgərin söz qoşduğu Avtab, Güllü ilə söhbət edib onlarla foto-şekilləri çəkdirməsi, maraqlı əhvalatlar baş verən Göyçə səfəri, yazıçının Şamilin atası Səlim kişi ilə görüşmək üçün Ağcakənd kəndinə getməsi və başqa əhvalatlar barədə xatirədə məlumatlara rast gəlirik.

Əli Vəliyev İstisu kurortunda olanda Şamilə deyir ki, bir ürək həkimini tap məni yoxlasın. Şamil ona deyir ki, həkim lazım deyil, əgər dəniz səviyyəsindən 3 min metr yüksəkliyə qalxsan, ürəyin normal döyünsə bil ki, o sağlamdır. Əli Vəliyev təkid edir ki, onu bu yüksəkliyə aparsın. Şamil onu maşınla, bir az da piyada aparıb dəniz səviyyəsindən 3 min metrdən aşağı olan bir yerdə saxlayıb deyir ki, bura 3 min metrdən yuxarıdır. O, kişini daha yüksəkliyə qaldırmaqdan qorxub belə deyir. Əli Vəliyev həkimdə olan hündürlük ölçən cihazı özüy-lə götürübmüş. Şamilə deyir məni aldada bilməzsən, hələ 400 metr dağa qalxmalıyıq. Əli Vəliyev gecə saat 23-ə qədər orada qalır, burada bir hekayə yazır və özünü çox gümrə hesab edir.

Şamil müəllimin Əli Vəliyevi başqa qonaqlarla birlikdə «Göyçə gölü»nü görməyə aparmasından, burada dostları Tapdıq Əmiraslanov, Mikayıl Bayramov, Yunis Abdullayev, Cəmişid Hənifəyev onlara böyük hörmət göstərilməsindən, gecə Tapdıq Əmiraslanovun evlərində qalmalarından, Göyçədə baş verən maraqlı əhvalatlardan xatirələr dilə gətirir.

Şamil, Əli Vəliyevi apardığı 3 min metrdən yuxarı «Sərçəlidağ»dakı «Qonaqqörməz» adlanan yerdə ona qoşduğu şeri də xatırlayır.

SEVİNDİ

Bir mərd kişi dağa mehman gəlibdi,
Ürək də sevindi, dil də sevindi.
Zirvənin üstündə o yüksəlibdi,
Oba da sevindi, el də sevinrdi.

Qartal dövrə vurub qondu bir sala,
Yazıçı dalıbdı dərin xəyala.
Elə bil ki, baxır qartal, qartala,
Kəklik də sevindi, çil də sevindi.

Sanki «Sərçəlidağ» ucalandı, bax,
Göy otlar şadlanıb yırgalandı, bax.
Lalə bayraq kimi dalğalandı, bax,
Çiçək də sevindi, gül də sevindi.

Hər bir yan öyündü öz qonağıyla,
Yazıçı hikmətli söz qonağıyla.
Yaylaq fəxr eylədi belə çağıyla,
Gədik də sevindi, til də sevindi.

Şamiləm, görünür bir tala qar da,
«Qonaqqörməz» adlı bir yer var burda.
Əli əmi gəlib bu gözəl yurda,
Dedi bəxtəvərəm, il də sevindi.

Əli Vəliyevin 70 illiyində Şamil müəllim çıxış edib ona həsr etdiyi «Zəngəzur qartalı» şeri də xatirələrin içində yer almışdır.

Şamil Dəlidağın xalq yazıçısına həsr etdiyi «Gəl indi», «Döndü», ədibin vaxtsız dünyadan köçən alim oğluna yazdığı «Məsud» şeri də dilə gətirilir. Xatirələr çoxdu və zəngindi.

«Sər-
ğu şəri

Xalq yazıçısının ölüm xəbərini eşidən Şamil müəllim dərhal Bakıya yola düşür və yolda aşağıdakı şəri yazır.

DÖNDÜ

Eşitdim qaradan qara bir xəbər,
Sandım qəlbim saysız paraya döndü.
Sinəmin altında sel oldu kədər,
Dərdim bir sağalmaz yaraya döndü.

Köçüb Əli əmim fani dünyadan,
Mən necə olmayım, deyin, bağıran?
O böyük yazıçı, bir üzlü insan,
Getdi, bəxtim zildən qaraya döndü.

Şamiləm, ölümü söyləsəm kimə,
Dilim parçalanar əlli dilimə.
Mənə elə gəldi köçdü qəlbimə,
Evi ürəyimdə saraya döndü.

«Hər şey sizin üçün» qəzetinin əlavəsi
«Gəncliyin səsi» jurnalı 2/IV-2002.

Bu jurnalda Şamil Dəlidağın «Yer üzünün cənnəti, gülzarıdır Kəlbəcər» adlı poemasının bir hissəsi çap olunmuşdur. Poemada Kəlbəcərin ecazkar gözəlliyə malik olan bir cənnət olması, onun təbii zənginlikləri, adamlarının mərdliyi və qonaqpərvərliyi qələmə alınmışdır.

Poemada Azərbaycanın zümrüd tacı olan Kəlbəcərin düşmənlər tapdağında olması və onun azad edilməsi üçün çağırış səsi də ucaldılmışdır.

Jurnalda poemanın 264 misrası oxuculara çatdırılmışdır.

«Azərbaycan harayı»

Şerlər və poemalar toplusu. Bakı Respublika Xatirə kitabı redaksiyası. 2002-ci il.

Bu kitabın 406-421-ci səhifələrində Şamil Əsgər Dəlidağın «Qarabağın harayı» adlı cinaslarla yazılmış poeması çap olunmuşdur. Bəlkə də bu tarixdə cinaslarla yazılmış ilk poemadır.

Poemada Qarabağ respublikanın bütün rayonlarının adını çəkib onları özünü erməni quldurlarının işğalından xilas etməyə çağırır.

Kitabın müqəddiməsində (səh-6) xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə yazır: - «Azadlıq fədaisi Xəlil Rza Ulutürkün «Qanımız bayrağımızdır», Cabir Novruzun «İxtiyarım olsa idi», Zəlimxan Yaqubun «Şair harayı», Şamil Dəlidağın «Qarabağın harayı» öz tutumu, ilə seçilir».

«Dəngə kurd» («Kürdün səsi») qəzeti,

15 oktyabr 2002-ci il.

Bu qəzetdə Şamil Dəlidağın «Mənbələr Azərbaycan kürdləri haqqında» bir səhifəlik məlumatları dərc olunmuşdur. Bu yazıda «Şəddadi kürdləri Azərbaycanda», «Qarabağa göndərilən 24 kürd tayfası», «VI əsrdə Azərbaycanda kürdlər», «Təcicarlar tacidarı olan Həsən Calalın anası», «Yenə də Qarabağ kürdləri haqqında», «1926-cı ildə əhalinin siyahıya alınması», «Səyahətnameyi İbrahim bəy», «Kürd suvari divizyonu və atıcı batalyonu», «Tərtər çayının əvvəlki adı», «Qarabağda kürdlər», «Əhalisi 500 nəfərdən çox olan kürd kəndləri», «Zəngəzur hadisələri», «Mənbələr» adlı yazı başlıqları vardır.

Bu qəzetdə Şamil Dəlidağın Yunis Abdullayevin «Göyçənin ağlayan günləri», Rəfayıl Mayılovun «Vətən haraylayır çağırır bizi» adlı kitabları barədə rəyləri çap edilmişdir. Həmçinin bu qəzetdə «Qarabağnamələr kürdlər haqqında» və «Böyük Qafqazın cənub-şərq hissəsinin toponomiyası» kitabında kürdlər barəsində məlumatları nəşr olunmuşdur.

kita-

«Dəlidağ» qəzeti 18/X-2002, № 1

Dəli-

Bu qəzetdə Şamilin «Dəlidağ qəzetinə Dəlidağ şöhrəti arzulayıram» adlı məqaləsi və «Dəlidağ» şeri çap olunmuşdur.

1 çap

poe-

«Denge kurd» («Kürdün səsi») qəzeti

Dekabr 2002. № 2

adını

s et-

Qəzetin bu nömrəsində Şamil Dəlidağın iki səhifədə «Bir daha Azərbaycan kürdləri haqqında» geniş məlumat xarakterli məqaləsi çap olunmuşdur.

tiyar

«Qa-

idi»,

aba-

Bu qəzetdə həmçinin Şamil Dəlidağın bir səhifə kürd dilində yazdığı 10 şeri və 32 bayatısı işıq üzü görmüşdür.

«Azərbaycan XXI əsr» qəzeti

06-12/XI-2002, № 38

ycan

dur.

gön-

lər»,

Qa-

alın-

zyo-

lara-

dlə-

qları

Bu qəzetdə Azərbaycan operasında Ərəbzəngi rolu oynamış məşhur müğənni Səhibə Əhmədovaya Şamilin həsr etdiyi «Gördüm» adlı şeri çap olunmuşdur.

«Şuşa nəğmələri», 2 cildə kitab,

Bakı, «Şuşa» nəşriyyatı, 2003-cü il

föy-

ayır

əm-

və

ita-

Kitabın I cildinin 419-433-cü səhifələrində Şamil Əsgərin Şuşaya həsr etdiyi 450 misraya yaxın 19 şeri verilmişdir. Bu şerlərdə Şuşanın gözəllikləri, onun nankor qonşuların tapdağına çevrilməsi, Azərbaycanın bu dağlar tacının mütləq düşməni pəncəsindən xilas edilib qaytaracağı ümidi öz əksini tapmışdır.

Şamilin bu kitabda çap olunan Şuşanın xilasına çağırış şerləri qoşmalardan, rubayilərdən, qəzəllərdən və bir çox başqa şəkili şerlərdən ibarətdir. O, «Şuşa» şerində yazır:

Həsərinin qəmi çaylardan boldur,
Şamiləm, dözmədim rəng-ruhum soldu.
Kədəri od tutub qəlbimə doldu,
Yanıb külə dönüb, sovruldum, Şuşa.

O, «Gözəl Şuşa» şerində bu dərdlərə dözməməyə, Şuşanı vəhşilərdən xilas etmək üçün xalqı ayağa qalxmağa çağırır:

Çoxdan bəri aləm bilir hardasan,
Gözəl Şuşa, çəkilmisən, dardasan.
Açılmayan bir zəncirli tordasan,
Qırmalıyıq məhnus darı qüvvətlə,
Açmalılıq tilsim toru cürətlə.

Xalqın bu qüvvət və cürətinə inanan şair Azərbaycanı Şuşasız təsəvvür etmir:

Qalmasın tək bir cə an
Şuşasız Azərbaycan...
Sarsılar, buna inan,
Şuşasız Azərbaycan...
Sayılmaz tülək tərlən,
Şuşasız Azərbaycan, -
deyən şair digər işğal olunmuş rayonları da unutmur:
Xocalı – qəm dastanı,
Laçındı – qəlb tufanı,
Kəlbəcər - qəlb vulkanı,
Ağdamdı – dərd leysanı,
Füzuli – el üsyanı,
Cəbrayıl – qəm ümmanı,
Qubadlı – xalq fəğanı,
Zəngilan – yurd nalanı,
Onlarsız ağlayır qan,
Şuşasız Azərbaycan.

Şamil müəllim törəmə şəklində yazdığı qəzəldə də el-obanı Şuşanı yağılardan xilas etməyə çağırır.

ÇƏKƏRƏM (Törəmə qəzəl)

Şuşa, işğal dərdini gecə-gündüz çəkərəm,
Ürəyimin evində qəm zəmisini əkərəm.

Uzun illərdən bəri göyə tutub üzümü,
Şəriksiz bir Allahdan sənə dilədim kərəm.

Səni geri alınca quzğunların əlindən,
Gərək heç kim deməsin mən bir basılmaz ərəm.

Mərdə, çıxsin meydana, bir kimsə əbəş yerə
Şuşa, xilasın üçün nə fal atsin, nə də rəm.

Vətən oğlu, düşməndən geri alaq Şuşanı,
Get orda hər çeşmədən ana südü bilib əm.

Kitabda bu şerin altında belə bir qeyd vardır. «Törəmə» sözünü ədəbiyyata Şamil gətirmişdir. O, bir sözdən bir neçə qəfiyə törədib, müxtəlif şəkilli çoxlu şeirlər yazmışdır. Məsələn, yuxarıdakı qəzəldə «çəkərəm» sözündən hər dəfə bir ilk hərfi pozmaqla aşağıdakı qəfiyələr törətmişdir: «əkərəm», «kərəm», «ərəm», «rəm» və «əm».

Beləliklə qəzəlin bütün qəfiyələri «çəkərəm» kəlməsindən törəmişdir.

«Təhmasibli günlərimiz» kitabı

Bakı «Mars-Print nəşriyyatı. 2003-cü il

Bu kitaba görkəmli kimyaçı alim, bir çox ixtiralar müəllifi Təhmasib İsmayıl oğlu İsmayilovun vaxtsız dünyasını dəyişməsindən sonra onun haqqında xatirələr toplanmışdır. Kitabın 78-84-ci səhifəsində Şamil Dəlidağın «Yenə də mümkünür təsəlli tapmaq» adlı şeirlə yazdığı xatirə çap olunmuşdur.

Təhmasib müəllim məşhur kimyaçı alim Şamxal İsmayılovun qardaşı, adlı-sanlı skripka çalan, «Maestro» adını alan Ceyhun İsmayılovun atasıdır.

«Kredo» qəzeti, 4/I-2003, №2

Bu qəzetdə Şamil Dəlidağın söz ustası Xankişi Məmmədov haqqında «Yeniliklər yolçusu» adlı məqaləsi çap olunub. Məqalədə tanınmış şair Mürvət Qədimoglundan sonra, Xankişi müəllimin də Şamil getdiyi yolla gedib «törəmə» şəkilli şerlər yazdığından bəhs edilir.

Bu məqalədə «Azərbaycan XXI əsr» qəzetinin 11-17/XII-2002-ci il tarixli, 43-cü nömrəsində də dərc edilmişdir.

Bu nömrədə Şamil Dəlidağın «Qarabağın harayı» cinaslarla yazılmış poemasının bir hissəsi də işıq üzü görmüşdür.

«Dəngə kurd» («Kürdün səsi») qəzeti 2 0/II-2003, № 3-4

Qəzetin bu nömrəsində Şamil Dəlidağın «Azərbaycan torpağına sipər eylə sinəni» adlı kürdlərə müraciətlə yazdığı şeri və kürd yazıçısı Əli Əbdülrəhməndən Azərbaycan dilinə tərcümə etdiyi «Oğluma nəsihət» şeri çap edilmişdir.

«Dəngə kurd» («Kürdün səsi») qəzeti 20/III-2003, №5

Qəzetin bu nömrəsinin üç səhifəsi bütövlüklə Şamil Dəlidağın «Novruz bayramı haqqında kürdlərin bir adəti haqqında» böyük kürd şairi Əhməd Xaninin «Məm və Zin» poemasından tərcümə etdiyi müvafiq hissələr və «Novruz bayramı və yeddi hünər» adlı məqaləsi dərc olunmuşdur.

«Samur» qəzeti, 31/III-2003, № 3

Burada Şamil Əsgərovun «Talanın Xəzinə» adlı məqaləsi dərc olunmuşdur. Müəllif faktlarla Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyinin bir tarixi-etnoqrafik xəzinə olduğundan və onun düşmən girovuna keçməsindən yana-yana danışır.

Şamilin 1993-cü ildə yazdığı bir şerinin son bəndi qəzetdə verilmişdir:

Ümidim Allahdır, andım duz-çörək,
Şamil Dəlidağam, hökm edir ürək:
Bir də əllərimlə dirildəm gərək,
Kəlbəcərdə şəhid olan mezeyi.

Şamil müəllim andına sadıq qaldı. Bakıda yeni Kəlbəcər tarix-diyarşunaslıq muzeyi» yaratdı. İndi bu muzeydə 5 minə yaxın eksponat var. Bu əşyaların hamısı dövlətin bir qəpiyi də xərclənməmiş əldə edilmiş və ya hazırlanmışdır.

«Dəngə kurd» («Kürdün səsi») qəzeti.

30/IV-2003, № 6

Qəzetin bu nömrəsində Şamil Dəlidağın Daniel Müllərin yazdıqları əsasında «1920-1991-ci illərdə Sovet Azərbaycanında kürdlər» məqaləsinin bir hissəsi bütöv bir səhifədə çap edilmişdir.

Bu qəzetdə Şamilin kürd dilində şerlə yazdığı tapmacalara da yer verilmişdir.

«Dəngə kurd» («Kürdün səsi») qəzeti.

Oktyabr 2003-cü il

Bu qəzetdə Şamil Dəlidağın «Kürd şairləri» haqqında qısa məlumatı verilmişdir. Burada keçən min illiyin VI əsrinə aid tapılmış bir poemadan bir neçə sətirini, kürd şairlərindən Baba Raxi Həməzaninin (IX əsr) «Ey gənclər», Fəki Təyranın (1302-1375) «Gələcək haqqında» adlı şerlərinin Azərbaycan dilinə poetik tərcüməsi öz əksini tapmışdır.

«Azad Azərbaycan» qəzeti 8/X-2003, № 149

Bu qəzetdə Şamilin əziz dostu, əməkdar elm xadimi Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Səfərəli Babayevin dünyasını dəyişməsi münasibəti ilə yazdığı, «Vətənə qıyardın can, Səfərəli» adlı şeri nəşr olunmuşdur.

«Dənge kurd» («Kürdün səsi») qəzeti,

Yanvar 2004-cü il.

Bu qəzetdə Şamil Dəlidağın «Azərbaycanda kürdlər» haqqında iki səhifəlik tarixi məlumatlarına yer verilmişdir.

Qəzetin bir səhifəsində isə Şamilin Nizami Gəncəvidən, Əfzələddin Xəqanidən, Məhəmməd Füzulidən, Mirzə Ələkbər Sabirdən, Səməd Vurgundan və Rəsul Rzadan kürd dilinə tərcümə etdikləri şeirlər öz əksini tapmışdır.

Həmçinin bu qəzetdə Şamil Dəlidağla Zərdablı şəhid atası Zabit Hacıyevlə (Şamil onun şəhid oğlunun erməni mühasirəsindən çıxarılmasına köməkdarlıq göstərmişdi) Şamil Əsgərovun maraqlı görüşü, general Zaur Rzayevin bu görüşdə iştirak etməsi barədə Firudin Şimşəyin məqaləsi çap olunmuşdur.

«Dənge kurd» («Kürdün səsi») qəzeti 20/II-2004, №2

Bu qəzetin bir səhifəsində Şamil Dəlidağın Şah İsmayıl Xətaidən, Nizami Təbrizidən, Bədrəddin Qadiridən, Şəms Təbrizidən, Mirağalı Əbhədidən, Fələki Şirvanidən, Cahanşah Həqiqidən, Əssar Təbrizidən, Fədaidən, Mirzə Şəfi Vazehdən, Molla Vəli Vidadidən, Abbasqulu Ağə Bakıxanovdan, Seyid Əzim Şirvanidən, Aşıq Alıdan, Qasimbəy Zakirdən, Abbas Səhhətdən, Aşıq Ələsgərdən kürd dilinə tərcümə etdiyi şeir parçaları və şeirlər çap olunmuşdur.

Qəzetin iki səhifəsində isə Şamilin «Azərbaycan kürdləri» adlı tarixi məlumatlara əsaslanan yazısı getmişdir. Burada Danel Müllərin «1920-1991-ci illərdə Sovet Azərbaycanında kürdlər» haqqında geniş tədqiqatından, X.D.Xəlilovun «Qarabağın etnik dünyası» kitabındakı kürdlər barədə məlumatdan, «Azərbaycan SSR Dağlıq Qarabağ Vilayətinin yaranması tarixindən» adlı kitabdakı Azərbaycanda «Kürdüstan qəzası»nın yaranmasından və başqa faktlardan söhbət açılır.

«Dənge kurd» («Kürdün səsi») qəzeti

20 mart 2004, № 3

Bu qəzetin bir səhifəsində Şamil Dəlidağın Cəfər Cabbarlıdan, Məmməd Hüseyin Şəhriyardan, Bəxtiyar Vahabzadədən, Qasım Qasımsadədən, Xəlil Rza Ulutürkdən, Nəsim Nəbioglundan və Dəmirçi Abbasdan kürd dilinə tərcümə etdiyi şeirlər nəşr olunmuşdur.

«Dənge kurd» («Kürdün səsi») qəzeti,

28 may 2004, № 5

Bu qəzetin bir səhifəsində Şamil Əsgər Dəlidağın kürd dilində «Kürd və Kürdüstan» adlı poemasının bir hissəsi çap olunmuşdur.

«Dənge kurd» («Kürdün səsi») qəzeti,

İyun, 2004, № 6

Bu qəzetin bir səhifəsində Şamilin Azərbaycan şairlərindən kürd dilinə etdiyi tərcümələri və digər səhifəsində, Azərbaycan kürdləri» adlı məqaləsi çap olunmuşdur.

«Dənge kurd» («Kürdün səsi») qəzeti ,

İyul, 2004, № 7

Qəzetin bu sayının bir səhifəsində Şamil Əsgərovun özünün kürd dilində yazdığı şeirləri, bir səhifəsində Azərbaycan şairlərindən kürd dilinə etdiyi tərcümələri və bir səhifəsində Azərbaycan kürdlərin tarixi haqqında məqaləsi dərc edilmişdir.

Akademiyanın müxbir üzvi Səfəralı Babayev, tanınmış şair Hüseyin Kürdoğlu, partiya və dövlət işlərində uzun müddət çalışmış Səfər Verdiyev və hazırda təqaüddə olan İncilab Nadirov haqqında xatirə kitabları yaxın günlərdə işıq üzü görəcəkdir. Bu kitabların dördündə də Şamil Əsgərovun xatirələri öz əksini tapacaqdır.

«Həkəri» qəzeti, sentyabr 2004-cü il

Bu qəzetdə Şamilin baş redaktor Əli Xankişiyevin 70 il-
liyinə həsr edilmiş «Çox-çox mübarək!» adlı şeri çap olun-
muşdur.

Camal Huşuyar, «Gözlənilməz tapıntı» kitabı,

«Nərgiz» nəşriyyatı, 2004

Bu adda kitabın meydana çıxmasının xüsusi səbəbi var-
dır. Respublika ictimaiyyətinə məlum olduğu kimi 1978-ci il-
də Şamil Dəlidağ amansız böhtan toruna salındı, o, bir müddət
Gəncə təcridxanasında saxlanıldı. Şamil burada Azərbaycan
dilində cinas yaratmaq üsulu tapdı, yeddi yüzdən çox cinaslı
bayatı, təcnislər və başqa şerlər yazıb, təcridxanayı özünün
«yaradıcılıq evi»nə çevirdi.

Onunla burada bir otaqda qalan Camal Huşuyar da şerlər
yazmış. O, Şamilin yazdıqlarını dəftərlərinə köçürürmüş və
bunların çoxundan Şamilin xəbəri olmurmuş.

Çox vicdanlı bir adam olan Camal kişi hər bir şer də Şa-
milin adını və yazılma tarixini göstərməklə dəftərlərinə yaz-
mışdır.

Camal kişinin dəftərlərində qeyd etdiyi kimi Şamili on-
dan 11 yanvar 1979-cu ildə ayıraraq harasa aparırlar. Az sonra Ca-
mal kişi ağır xəstəliyə tutulur və 1979-cu ildə dünyasını dəyişir.

Aradan 25 il keçəndən sonra 16 iyun 2004-cü tarixdə
Camal kişinin oğlu Əmiraslan Bakı şəhərində yaşayan Şamil
müəllimi axtarıb tapır və ona 4 yazılı ümumi dəftər təqdim
edir. Şamil bu dəftərlərə baxanda gözlərinə inanmır. Burada
özünün 700-ə yaxın cinaslı bayatılarına, çoxlu təcnislərinə,
qoşma və gəraylılarına rast gəlir. Dəftərlərdəki şerlərin 80 fa-
izi Şamilin, qalanları Camal kişinin özünün qoşduqlarıdır. Bu-
rada Camal kişinin Şamilə, Şamilin ona yazdığı şerlər, deyiş-
mələr də özünə yer tapmışdır.

Şamil müəllim Camal kişinin və onunla aralarında olan
şerləri latın əlifbasına çevirib, redaktə edib kitab şəklinə salıb.
O, Camal kişinin bu kitabına «Gözlənilməz tapıntı» adını verib
və ön söz yazıb. Kitab nəşriyyatda çapını gözləyir.

GÜNDƏLİK, KİTAB VƏ QƏZETLƏRDƏ ŞAMİL DƏLİDAĞ HAQQINDA YAZILANLARDAN

Böyük və mübariz, haqq-ədalət tərəfdarı olan Xəlil Rza Ulutürkün Gündəliyindən, Dördüncü gün, 20 oktyabr 1983

Xəlil Rza o vaxt «Glavlit» deyilən idarənin rəisi Cahan-gir İldırımzadənin yanına gəlir. Riyaziyaatçı alim, şair Firudin Şimşək də (Abdullayev Firudin Səfərəli oğlu) burada olur.

Xəlil Rza ev məsələsinə görə kömək etmək üçün Ca-hangir İldırımzadəyə ağız açır. Ona kömək olunur. Burada söhbət Şamil Əsgərovdan da gedir. Xəlil Rza həmin «Gündə-liy»ində yazır: - «Şamil Əsgər xoşbəxt sənətkardır – deyirəm – həm ruhən sağlamdır, həm də cismən. Ona atılan böhtanlar günəşdə ləkə kimidir. Xalq məbədinə çevrilən ülvî bir oğul-dur. Mən Mərkəzi Komitəyə, Həsən Həsənovun ünvanına yazdığım xüsusi məktubda açıq bildirmişəm ki, Azərbaycanda «kürd problemi» yoxdur, bu problemi uyduranların çoxu baş-lica təhlükə ilə mübarizədən çəkinən, ancaq vətənsəvrlik, millətsevərlik iddiasından əl çəkə bilməyən, xəstə, yarıcan, vətənbaz ziyalıdır...

Mənşəcə kürd olan Süleyman Rəhimov boyda sənətkarı çağdaş ədəbiyyatımızdan sərf-nəzər etsək, görün nə boyda boşluq yaranar...

Şamil Əsgər... mənə xitabən yazdığı poemadakı ildı-rım misraları xatırlayıram:

Bir anam kürd, bir anam da Odlar yurdu Azərbaycan,
İkisinin də uğrunda göz qırpmadan verərəm can.
Kürd anama kəm baxanın gözlərini oyaram mən,
Od anama sataşanın dərisini soyaram mən.

... Buynuzları çöldə olan bir gün insanın quludur,
Buynuzunu öz qarnında gizlədənələr qorxuludur.

Dörd ayaqlı canavarlar qoyun sökür, quzu udur,
Cüt ayaqlı yırtıcılar ondan yüz qat qorxuludur.

BƏLKƏ MİN QAT QORXULUDUR!

Şair sözgirliyi cəmiyyətimizdəki təhlükəni düzgün nişan verir, eşşəyi qoyub palanı döyənlərin barı eşşək qədər qanacağa malik olmadıqlarını açıqca bildirir. Şamilə yardım etməliyik. Ən azı onun bu yaxınlarda mətbuat girəvəsi qazanmasına nail olmalıyıq. Kitabı yığılmış halda «Gənclik» yayım evində yatır, əlyazmaları «Yazıçı» nəşriyyatında. Burnunun ucundan uzağı görməyən dargöz ziyalıqlar Aşıq Ali irsini görün necə tarmar edirlər. 12 çap yarpağı həcmində kitabını vur-tut üç çap yarpağı həcminə endirirlər. Baltanı qaldırıb kimə vurdular? Azərbaycan poeziyasına, deməli Azərbaycan xalqının ayağına! Halbuki bu kor hücum Aşıq Ali kitabının tərtibatçısı Şamilə qarşı tuşlanmışdı.

Dahi insan Xəlil Rzanın bu ədalətli sözlərinə onu da əlavə edirik ki, Aşıq Alının azı min şəri hələ də çapını gözləyir.

«Akademik M.Mehdizadə ömrünün işığı» kitabı. Tərtib edənlər: V.Xəlilov, H.Musayev. Bakı. Şərq-Qərb nəşriyyatı. 1997.

Məqalələr toplusu olan bu kitabda coğrafiya elmlər namizədi Malik Mirzəyevin «Mehdizadə özü boyda məktəb idi» adlı məqaləsində (səhifə 190) yazır: - «Bir dəfə Kəlbəcərdən dostum Şamil Əsgərov Bakıya gəlmişdi. Çox həyəcanlı idi. Qışın çiləsində bir nömrəli orta məktəbin istilik sistemi xarab olmuşdu, uşaqlar dərsə gedə bilmirdilər. Onunla birgə Maarif nazirliyinin, Təchizat bazasına yollandıq. Öyrəndik ki, həmin sistem üçün yarayan qurğu-cihaz var, amma nazirin sərəncamındadır. Onun icazəsi olmadan verə bilməzlər. Ş.Əsgərov çox dil tökdü, onları əmin etdi ki, nazirdən icazə ala biləcək. Lakin razılıq vermədilər.

Nazirliyə – nazirin yanına yollandıq. Qəbulda çoxlu adam vardı. Şamil müəllim nazirin qəbul işlərinə baxan qıza yaxınlaşdı: - Kəlbəcərdən gəldiyimi nazirə deynən, sonrasıyla işin yoxdur, - dedi. Qız, çətin olsa da içəri girdi. Çox keçmədən qayıdaraq, Şamil müəllim, içəri keçin, nazir sizi gözləyir – dedi: Şamil Əsgərov içəridən gülə-gülə çıxdı. Əlində balaca bir kağızda Mehdişadən qolu vardı. Hər şey qaydasına düşdü.

Bir dəfə Mehdişadən anasının dəfn mərasiminə getmişdik. Orada Azərbaycan Pedaqoji institutunun bir müəllimi institutda texniki-təlim vasitələrinin çatışmamasından giley-ləndi. Mehdi müəllim diqqətlə müəllimi dinlədikdən sonra dedi:

- «Kəlbəcərdə elə məktəbləriniz var ki, orada 6 kino-qurğusu var, bütün müəllimlər kinoqurğudan sərbəst istifadə etməyi bacarırlar». (O vaxt Şamil Əsgərov Kəlbəcər xalq maarif şöbəsinin müdiri idi. Red.) səh.191.

Mehdi Mehdişadə kimi böyük bir obyektiv şəxsiyyətin Şamil müəllimi növbədən kənar qəbul edib işini yerinə yetirməsi, anasının yas mərasimində də Şamilin rəhbərlik etdiyi məktəblərdən fərəh hissi ilə danışması bizə çox şeydən – Şamilin necə bir işgüzar kadr olmasından, onun işinə görə dərin hörmət qazanmasından xəbər verir. Onun barəsində belə hadisələrdən istənilən qədər danışmaq olar.

**Firudin Şimşək, «Ürəyimdən keçənlər»,
«Azərnəşr», 1992**

Riyaziyyatçı alim, şair Firudin Şimşəyin bu kitabında Şamil Dəlidağa həsr etdiyi «Araz ağlayır» (səh. 129-130), «Bilmir o» (səh.131-132), «Görüşür» (səh.138), «Qoşa böhtan, qoşa şər»(138-139) adlı şeirləri və onunla «Fil ağlar» adlı deyişməsi(səh.91-92) dərc olunmuşdur. Bütün bunların hamısı Şamilin nahaqdan haqsızlıq toruna salınmasına Şimşəyin etiraz səsidir. Bu yazıların ikisi ilə tanış olaq.

ARAZ AĞLAYIR

Şamil Dəlidağa.

Şami

Şamil «Heydər baba»n axtarır səni,
Qalıb ürəyində muraz ağlayır.
Tulumba doldurub son nəfəsini,
Bayatı səsləyir, avaz ağlayır.

Hanı o qoç Nəbim, hanı nəbəsi,
Necoldu Həcərin qeyrət gülləsi?
Dəlidağın niyə uçdu zirvəsi,
Deyib başa çırpır, qapaz ağlayır.

Dəlidağ sədası yayılır bu dəm,
Kürdün bayatısı səpələyir qəm.
Murovun ahından qalxır duman-çən,
Bürüyür Göygölü, Kəpəz ağlayır.

Kürün suyu dönüb qəmə-kədərə,
Böhtan səni salan gündən çəpərə.
Bilmir necə desin o Kəlbəcərə,
Dərdini danışır, Araz ağlayır.

Savalan heyrdədən çatıb qaşını,
Şahdağı qüssədən əyib başını.
Min illik cəfanı, əlli yaşını,
Aşıqlar car çəkir, söz-saz ağlayır.

Sənin dərdin aran dağa danışır,
Kədər-qəmə, qəm-qüssəyə qarışır.
Qıylı qartal şahpəridən alışı, r
Zirvəni seyr edib Qafqaz ağlayır.

Danışirlar Hatəm səxavətindən,
El-obaya olan sədaqətindən.
Ədalət gizlənilib xəcalətindən,
Firudin olubdu nasaz, ağlayır.

ağa.

Həsiyə. *Firudin Şimşək bu şeri 3/IV-1978-ci ildə hələ Şamili üzdən tanımadığı vaxt yazmışdır.*

DEYİSMƏ

AĞLAR

Şamil Dəlidağ:

Qəlbimin vulkanı tüğyan eyləsə,
Dağlar yanar, Muğan donar, Mil ağlar.
Bacarıb dərdimi dilim söyləsə,
Nər sıxılar, şir yıxılar, fil ağlar.

Şimşək:

Hər kəsə ilişsə şərin qarmağı,
Qol sarınar, bilək sınar, əl ağlar.
Kimin qəmdən olsa könlünün bağı,
Qönçə açmaz, bülbül uçmaz, gül ağlar.

Şamil Dəlidağ:

Şər əyninə geyib sehirlə kürkü,
Qış günü yolumda yaradıb bürkü.
Çiyinə qoyulub cəhalət yükü,
Şələ əzər, kürək bezər, dil ağlar.

Şimşək:

Qəzanın torunu iblis hörəndə,
Onu pak insana rəva görəndə,
Buna dağ dözməyib, od püskürəndə,
Alov saçar, zirvə uçar, til ağlar.

Şamil Dəlidağ:

Yazda yarpaq olub payız xəzəli,
Viranəyə dönüb fəslin gözəli.
Kədərlə yoğrulub bəxtin qəzəli,
Mizrab çaşar, bəm alışar, zil ağlar.

Şimşək:

Günəş pərvazlanıb göydən baxanda,
Qəlbin buludundan şimşək çaxanda,
Gözdən yaş yerinə leysan axanda,
Çaylar coşar, dərə daşar, sel ağlar.

Şamil Dəlidağ:

İftira sancıbdı kor ilan kimi,
Kopernikə tonqal qurulan kimi.
Yox yara, Şamilə vurulan kimi,
Tale dönər, ocaq sönər, kül ağlar.

Şimşək:

Şimşək, qalxan tufan bir gün ötüşər,
Batan haqq cücərib, barı yetişər.
Mərdlər haya yetər, yara bitişər,
Vaxtı çatar, fitnə yatar, fel ağlar.

**Tomas Qolts, «Azərbaycan gündəliyi» kitabı, 1998,
London, M.E. Sharpe, Inc. Nəşriyyatı, səh. 322-325**

Amerikalı jurnalist Tomas Qolts 1993-cü ildə erməni quldurları tərəfindən Kəlbəcərin işğalı zamanı mart ayının 31-dən aprel ayının 1-nə keçən gecə bir neçə müxbirlə Şamil Əsgərovun evində qalıbmış. O, Şamilin evinin və zəngin kitabxanasının «QRAD»la dağıdılmasının şahidi olub.

Tomas bundan sonra Azərbaycanın 90-cı illərin əvvəllərini əhatə edən qanlı-qadalı günlərindən bəhs edən «Azərbaycan gündəliyi» kitabında Şamilin evinin və 30 min kitabı olan kitabxanasının viran edildiyindən də geniş söhbət açmışdır. Aşağıda onun Şamilin barəsində yazısının tərcüməsini bir qədər ixtisarla oxuculara təqdim edirik.

Yeganə bir şey məni buradan qaçıb getməyə qoymurdu ki, o da hava nəqliyyatından başqa digər yolun olmamasıydı. Ancaq çıxış yolu vertolyota minib getmək idi. Mən özümü bu «siçan yuvasına» - Kəlbəcər adlı ölüm zonasına düşdüyüm üçün lənətləyirdim. Çox-çox arzulayırdım ki, tez buradan baş götürüm qaçım.

Bir gün əvvəl QRAD mən gecələdiyim evi vurub dağıtmışdı. Yanan stullar və döşəklərin üstündən aşıb canlarını qurtaranların hamısı sevinirdi ki, evə düşən daha dəhşətli bomba yox, QRAD idi. Bu, ev sahibinin, əlbəttə, yeganə təsəllisi idi. Onun adı Şamil Əsgərov idi. O, yerli muzeyə başçılıq edirdi, Kəlbəcər və Azərbaycan kürdlərinin avtoriteti idi, çünki, o böyük hərf ilə yazılan bir KÜRD idi. Kəlbəcər ətrafında yaşayan insanların çoxu belə idi. O, doğma şəhərinin başına gələnlərdən elə sarsılmışdı ki, hönkürtüsü dayanmırdı.

«Qırx erməni Kəlbəcəri aldı», - deyərək, o inildəyirdi. O, qırx rəqəmini ritorik olaraq işlədirdi, necə ki, «qırx gündüz, qırx gecə», «Əlibaba və qırx quldur», yaxud Şiyə islamında tutulan qırx günlük matəm və s. Qərribəsi o idi ki, sonralar aydın olduğu kimi real hücum edən ermənilərin sayı o qədər də çox deyilmiş. Şamilin oğlu, «Reyter» agentliyinin reportyoru Xalidin atasını sakitləşdirmək cəhdi heç bir nəticə vermirdi. Şamili sarsıdan tar-mar olmuş evin soyuducusu, televizoru, hətta ailə şəkilləri, Molla Mustafa Bərzaninin portreti deyildi. O öz kitabları üçün inildəyirdi. Otuz min idi onların sayı. Ola bilərdi, onların hamısı yüksək poliqrafiya ilə çap olunmamışdı və hətta çox güman ki, hamı üçün maraqlı deyildi, lakin onlar Şamilin fəxri və sevinci idi. O hətta öz kitab kolleksiyasını kənar oxuculara təqdim etmək üçün kataloq da düzəltmişdi. O, səliqə-sahmanla yaradılmış, Qədim tarix, Yeni tarix, Yerli sənətsünaşlıq, Coğrafiya, Geologiya, Bədii Ədəbiyyat və Siyasət kimi tematik şöbələrə bölünmüşdü. Burada Sovet incəsənətinə aid xeyli kütləvi nəşrlər var idi. Onların arasında xeyli yeri milli azlıqların poeziyasına və ədəbiyyatına həsr olunmuş və dövlət subsidiyasına ehtiyacı olan Rus-Kürd-Azəri və digər lüğətlərin əlyazmaları gözümdən qaçmadı.

Hamı siqaret çəkmək üçün bayıra çıxanda mən qeyri-ixtiyarı olaraq Şamildən bir neçə kitab götürmək üçün icazə istədim. Ancaq özündə deyildi və mənim istədiyim çox qeyri-səmimi görünürdü: sabah burada heç şeyin ola bilməyəcəyi müqabilində bu gün kitab borc istəmək nə qədər məntiqli idi? Lakin kitabları xilas etmək şansının yox dərəcəsinə olduğunu bildiyimiz halda belə, heç nə soruşmamaq ev yiyəsinin ümidlərini qırmaq olardı. Dilə gətirilməyən ümid ondan ibarət idi ki, Kəlbəcər alınanda evi qarət olunan şəxs adı insan yox, kitabsevər olacaqdı. Mən təsəvvürümə gətirmək istəyirdim ki, bu kitabxananı qarət edən şəxs necə onu özünün mülkiyyəti kimi müdafiə edə-cək, necə ki, soyuducuya, stullara, xalçalara, banka və qazanlara sahib olacaq bir qarətçi kimi öz qənimətlərini qoruyacaqdı.

Bütün bunlar dilə gətirilməyən fikirlər idi, ancaq nə olur olsun biz stol arxasında oturub elektrik olmadığından onsuz da işləməyən soyuducudan götürdüyümüz sonuncu araq şüşəsini icir, anbardan tapdığımız quru meyvə konservlərdən yeyirdik. Bu bizim şam yeməyimiz idi. Anbarda düyü kisələri və digər ərzaqlar vardı, ancaq yemək bişirmək üçün nə su gəlirdi, nə qaz var idi, nədə ki elektrik. Bayırda ocaq qalamaq isə səfehlik olardı, qaranlıqda düşməne bombalanmaq üçün hədəf vermək üçün bu kifayət idi. Odur ki, qaranlıqda oturub araq içir və kitabxananın labüd məhvindən başqa hər şey haqqında söhbət edərdik.

Səhərə yaxın intensiv mərmə axını bizi yatmağa qoymadı və biz evi tərk etməli olduq.

- Hardadır böyük oğlun? – kimsə Şamildən soruşdu.

Bu vaxt Şamilin mərmə düşmüş evi alışıb yanırdı.

- Yəqin kitabxanadadır, - bir digəri dilləndi.

Hamımız Şamilin evinə sarı qaçdıq. Ev sahibini otuz min kitabın içində tapdıq. Kitabların çoxu rəflərdən yerə düşmüş, lüğətlər, poeziya və geologiya, sənətsünaslıq kitabları ilə qarışmış, bütün döşəməyə səpələnmişdi.

- Mən ölmək istəyəirəm! – deyə Şamil hıçqırırdı, - qoyun elə buradaca ölüm qalım.

Kitabların bir neçəsi artıq közərirdi, lakin insan ömrünün bir qisminin tüstülənən vaxtı olsa da belə, bu xidməti təsdiq və ya müzakirə etməyin vaxtı deyildi. Şamil sə kitabları tərək edə bilmirdi.

Növbəti QRAD bağa düşdü və həyət-bacanı tar-mar etdi.

Artıq düşünmək vaxtı deyildi. QRAD daha yaxın və dəqiq düşürdü. Kimlərsə inildəyən kitabsevəri birtəhər evdən kənara, sonra da küçəyə çıxardılar...

Nəsib Nəbioğlu, «Sizə sözüm var»,

Bakı, «Çıraq» nəşriyyatı. 1998

Tanınmış şair Nəsib Nəbioğlu bu kitabına aşağıdakı şəri-ni də daxil etmişdir (səh.126-127)

O DAĞLAR NƏ VAXSA QUCAQLAR BİZİ

*Kəlbəcərin gözəl tədqiqatçısı,
şair dostum Şamil Əsgərova.*

Bağışla, ay ustad kəlmələrimi,
Kədərə-qüssəyə bölənib indi.
Nə günah etmişik dünyanın dərdi,
Bizim başımıza ələnib indi.

Kədərə bölənər kükrəmər daha,
Bizsiz axı necə çağlar bulaqlar?
Doğma el səsinə duymaz, eşitməz,
Hönkürə-hönkürə ağlar bulaqlar.

Dumandan, çiskindən açılmaz başım,
Həsətli gözlərin nəm içindədir,
Amandı dağlardan danışma, Şamil,
Onsuz da ürəyim qəm içindədir.

Dağ oğlu dağlarsız çətin yaşaya,
Amansız ayrılıq bağrımı dəlir.
İndi Kəlbəcərin gül-çiçəyindən,
Ətir əvəzinə dərd iyi gəlir.

Yaxşı oğul olub dadına yetsek,
Unutmaz bilirəm o dağlar bizi!
Mehriban, istəkli balası kimi,
Nə vaxsa, nə vaxtsa qucaqlar bizi.

«Fəxrimiz Ərzuman» adlı kitabında

(«Səda» nəşriyyatı, Bakı 1998, səh.447)

Yazıçı, jurnalist, bir çox kitablar müəllifi, polis polkovniki Elbrus Şahmar yazır ki, Qusar rayonunun Gican kəndində dostum Aslan Yəhyayevlə aramızda belə bir söhbət oldu.

«Bir dəfə Aslan sözarası məndən soruşdu: qardaş, o şair var ey Şamil Dəlidağ, onu yaxından tanıyırsanmı? O, mənim «bəli» sözümü eşidəndən sonra sözünə davam etdi: - O deyir ki, mənim iki anam var – biri Azərbaycandı, o biri kürd – hər ikisi mənə candan əzizdir, mənə müqəddəsdir. Onlara əl uzadanların əlini kəsər, göz dikənin gözünü oyaram.

Vallah, can qardaş, bunu elə azərbaycanlı ləzgilər üçün də demək olar. Elə bizim də iki anamız var, biri ləzgi, biri Azərbaycan türkü – hər ikisinin dilini də öz ana dilimiz bilir, sevirik, əzizləyirik».

Bu sözlər Şamil müəllimin qiymətli fikrinin təsir gücünün necə böyük olduğunu əyani surətdə nümayiş etdirir. Şamil Dəlidağın dillər əzbəri olan həmin sözləri böyük şair Xəlil Rza Ulutürkə yazdığı şerin bir parçasıdır.

The kurds of Azerbaijan and Armenia» adlı kitab (1998, London)

3,19,50, 51,55, 62 və 66-cı səhifələrində Şamil müəllimin adı çəkilib, onun fəaliyyəti, yüksək qiymətləndirilib. Kitabın 25-ci səhifəsində onun və oğlu Xalidin, 56-cı səhifəsində yenə də Xalidin, 39-cu səhifəsində Şamilin həmkəndlisi ağbırçək Qızbəsti arvadın fotosu verilib.

«Dənqe kurd», qəzeti, 25 Dekabr 1999-cu il, N 8

Yazıçı Əhməd Həbiyev bu qəzetdə dərc etdirdiyi məqaləsində Şamil Dəlidağı ədəbiyyatımızın yallı başçısı adlandırmışdır. O yazır ki, Şamil həm işlədiyi vəzifələrdə, həm də ədəbi yaradıcılığında böyük uğurlar qazanmışdır. O, Azərbaycan və kürd xalqları arasında dostluq körpüsüdür. «Buna şahidəm ki, o necə böyük həvəs və zəhmətlə böyük kürd şairi Əhməd Xaninin «Məm və Zin» poemasını məharətlə tərcümə edib çapına nail oldu. 10 min tirajla çap olunan bu kitabın biri də bir neçə gün ərzində mağazalarda qalmadı».

Aşıq Zeynəddin Borçalı. «Ruhani ruhun dərmanıdır» kitabı. Bakı-2000.

Aşıq Zeynəddin 1950-ci ildə Borçalı mahalının Kürüstü – Keşəli kəndində anadan olub. Şamil Dəlidağın üzünü görməyib. Onun «Biri nə?» şerini kitabından oxuyub və Şamilə cavab yazıb, adı çəkilən kitabının 79-80-ci səhifəsində çap etdirilib.

BİRİ NƏ?

Şamil Dəlidağın şerinə cavab.

Şamil Dəlidağ:

Üç gözəli bir cəməndə görmüşəm,
Biri güldü, biri çiçək, biri nə?
Birisinə üç hədiyyə vermişəm,
Biri candı, biri ürək, biri nə?

Aşıq Zeynəddin:

Cəməndə gördüyün o üç gözəlin,
Biri güldü, biri çiçək, biri yar.
Sevgilindi üç hədiyyə verdiyin,
Biri candı, biri ürək, biri sər!

Şamil Dəlidağ:

Bir talada həm tikan, həm lala var,
Kimdir deyən sökülməmiş qala var?
Yer üzündə üç dağdan bəla var,
Biri seldi, biri külək, biri nə?

Aşıq Zeynəddin:

Tarixdən bəllidir Nuhun tufanı,
Qərq etmişdir sellər, sular hər yanı.
Allah, özün saxla gələn bəlanı,
Biri seldi, biri külək, biri nar².

Şamil Dəlidağ:

Dost zəhrini şərbət kimi içmişəm,
Mən Şamiləm, çoxqun sellər keçmişəm.
Bu dünyada mən üç arxa seçmişəm,
Biri eldi, biri çörək, biri nə?

Aşıq Zeynəddin:

Dost yolunda şirin candan keçmişəm,
Mərd əlindən zəhər olsa içmişəm.
Zeynəddinəm, mən də arxa seçmişəm,
Biri eldi, biri çörək, biri yar³.

1. Sər – baş
2. Nar – od
3. Yar – dorst.

Basil Məmmədov, «Göyçənin fəxri idi o»,
Bakı, 2000.

Bu kitabın 55-61-ci səhifələrində Şamilin dostu Firudin Şimşəklə Göyçənin Zər kəndinə – buradakı sovxozun direktoru Cəmşid Hənifəyevin evinə qonaq getdiklərindən və çox böyük hörmətlə qarşılandıqlarından söhbət açılır. Onların şə-rəfinə məclis qurulur, aşıq Tapdıq çalıb oxuyur. Şiş qayanın sovxoz direktoru Mikayıl Bayramov, «Vardenis» qəzetinin re-daktoru Yunis Abdullayev də burada iştirak edir.

Kitabda Şamilin Firudin Şimşəklə Cəmşidə həsr etdikləri «Dostluğun» şeri, Şamilin «Cəmşidin» adlı şeri və «Göyçə mahalına eylədik səfər» şeri çap olunmuşdur. O vaxt Kəlbəcərin maarif müdiri işləyən Əli Kazımov da Şamilgillə ora getmişdir. Bu hadisə 17/V-1984-cü ildə olmuşdur.

«Bakinskiy raboçiy» qəzeti, 01 Aprel, 2000. №61

Bu qəzetdə professor Şahlar Əsgərov yazır: «–Kəlbəcər-dəki əfsanəvi muzey də qarət edildi. Onun çöl divarlarını 2000 rəng çalarından çox olan daşlar bəzəyirdi. Belə böyük əziyyətlə muzeyin direktoru Şamil Əsgərov burada daş qoçlar qalereyası yaratmışdı.

Şübhəsizdir ki, bu muzeyin eksponatları indi erməni əşyaları kimi gələn qonaqlara göstərilir.

Şamil müəllim qərara aldı ki, doğma muzeyi yenidən Bakıda yaratsın. Artıq o 3000 eksponat toplaya bilirdi.»

Vahid Səfixanov da qəzetin bu nömrəsində Şamilin Kəlbəcər muzeyinin ərsəyə çatmasında zəhmətini yüksək qiymətləndirir.

«Dədə Şəmşir yaddaşlarda» adlı kitabı – «Gənclik» nəşriyyatı-2000, səh.245 (kitabı Qənbər Şəmşiroğlu tərtib etmişdir. Redaktoru Füzuli Ramazanoğludur).

Bu kitabda tanınmış alovlu şair, Milli Məclisin üzvü Zəlimxan Yaqub Aşıq Şəmşirin 1973-cü ildə «Aktyorlar evi»ndə keçirilən 80 illik məclisi haqqında yazır:

- «O məclis indiyə qədər gördüyüm məclislərin bəlkə də ən gözəli, ən şirin idi... O gecədə el ağsaqqalı, şair dostum Şamil Əsgərin həyəcanlı çıxışı heç vaxt yadımdan çıxmaz. Şamil müəllim böyük səxavət və məhəbbət hissi ilə bütün yubiley iştirakçılarını Kəlbəcəre – aşığın saz-söz bayramına dəvət etdi.

İndi Şamil müəllimi Bakının küçələrində, xeyir-şər məclislərində görəndə ürəyim göynəyir, qəlbim sızlayır. Onun Kəlbəcərdəki evi Azərbaycan mədəniyyətinin, tarixinin, poeziyasının beşiyi idi. Rəhbərlik etdiyi Kəlbəcərin tarix-diyarşünaslıq muzeyi dünyanın əvəzsiz incisi idi».

Görkəmli şair Zəlimxan Yaqubun Şamil müəllimin evinin Azərbaycan mədəniyyətinin, tarixinin, poeziyasının beşiyi hesab etməsi Şamil müəllimin necə bir alovlu vətənpərvər olmasından, onun şəxsiyyətinin uralığından xəbər verir.

«7 qitə» qəzeti, 29/VI-2000, №6, Məhəmməd Nərimanoğlu «Tarixə dönmüş incilər».

Müəllif Şamil Dəlidağın Bakıda sıfırdan başlayıb yaratdığı və adını «Şəhid muzey» qoyduğu muzeyin İçərişəhərdə keçirdiyi zəngin sərgidən məlumat verir. M.Nərimanoğlu yazır: - «Şamil müəllimin Vətənə, el-obaya sədaqətli xidmətini bilən kəlbəcərlilər inanırlar ki, o verdiyi vədə əməl edəcək, yeni muzeyi daha da zənginləşdirəcək».

«Mədəniyyət» qəzeti İyun 2000, №6

Qəzet Şamil müəllimin İçərişəhərdə yeni yaratdığı «Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyi»nin açdığı sərgidən, burada edilən və Şamilin əməyinə verilən yüksək qiymətdən bəhs edən çıxışlardan söhbət açır.

Qəzet bildirir ki, amerikalı Tomas Qolts da sərgidə çıxış etdi, ABŞ-da Azərbaycan haqda çap etdirdiyi kitabını muzeyə bağışladı. Bu kitabda Şamil müəllim haqqında da geniş yazı verilmişdir.

«Pres-Fakt» qəzeti, 09-15/VI-2000, №12

Bu qəzetdə Əsmər Teymur qızının «Kəlbəcərdə 7 açar...» adlı məlumatı çap olunmuşdur. Məlumatda Şamil Dəlidağın Bakıda yaratdığı yeni «Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyi»nin İçərişəhərdə keçirdiyi zəngin sərgi şərh edilir.

«Günay» qəzeti, 10/VI-2000, №22

Bu qəzetdə Şamil Dəlidağın Bakıda yaratdığı yeni «Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyi»nin İçərişəhərdə keçirdiyi «Bədii-etnoqrafik sərgi»dən xəbər verir.

«Respublika» qəzeti, 9/VI-2000, №128

Qəzet yazır:- «Mədəniyyət nazirliyinin sərgi salonunda Kəlbəcər Tarix-diyarşünaslıq muzeyinin direktoru Şamil Əsgərovun təşəbbüsü ilə sərgi açılmışdır...

Kəlbəcərin milli adət-ənənələrini əsk etdirən 504 eksponatın nümayiş etdirildiyi sərgidə Kəlbəcər daşları qranit, kvars, alunit və müxtəlif adətlər, uzun ömürlülərin taxta üzərində işlənmiş şəkilləri, rəsmlər öz əksini tapmışdır. Sərgi 10 gün davam edəcək.

«Azərbaycan» qəzeti, 24/VIII-2000, №192, Rəhilə Misirxanlı. «Şəhidlər ölmür»

Məqalə müəllifi Zərdab rayonun Bıçaqçı kəndindən olub Kəlbəcərdə erməni quldurlarına qarşı qəhrəmancasına vuruşan Müşfiq Hacıyev Zabit oğlunun şəhid olmasından söhbət açır. O, Zabit kişinin dediklərini qələmə alır:

- «Kəlbəcərin xeyirxah adamlarından qardaşlıq köməyi gören Zabit kişi onlara minnətdarlıq etdi. Həlak olmuş kəşfiyyatçı oğlu və onun yoldaşlarının düşmən əlinə keçməməsi üçün Şamil müəllim hər dəfə döyüş zonasına gedirmiş. Cəsədlərin tapılıb valideynlərinə çatdırılmasında valideynlərin yaxın köməkçisi olub. Şəhid atası oğlunu itirsə də dost tapdığına sevinir. Şəhid oğlunun ruhunu şad etmək üçün Şamil Əsgərovu axtarır. Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndində gözləyir».

Şamil müəllim bu məlumatı oxuduqdan sonra Zabit kişi ilə əlaqə yaradır, sonra onlar doğma qardaşlar kimi görüşürlər.

«Azadlıq» qəzeti 2/X-2000, Ramiz Nəcəfli.

«Girov muzey»

Müəllif bu məqaləsinin Şamil Dəlidağın Kəlbəcərdə yaratdığı və erməni quldurlarına girov qalan zəngin «tarix-diyarşünaslıq muzeyi»ndən söhbət açır.

Ramiz Nəcəfli muzeyin 9 salonunda olan tarixi əhəmiyyətli əşyalarından geniş danışib yazısını belə yekunlaşdırır: - «Kəlbəcər ermənilərə təslim ediləndən sonra Şamil Dəlidağ «bu muzey şəhid oldu» deyərək Bakıda yeni bir muzey yaratdı. Adını da qoydu «Şahid muzey», «Şahid muzey» zəbt edilən «Şəhid muzey»in şahididir. Bu muzeydə «Şəhid» muzeydən xeyli məlumat öyrənmək olar».

Zimistan Həsənov, Məhəmməd Nərimanoğlu.

«Kəlbəcər-qala qapısı» «Təfəkkür» nəşriyyatı, 2001.

Müəlliflərin özlərinin etiraf etdikləri kimi bu kitabı yazarkən Şamil Dəlidağın «Kəlbəcərin qəm dastanı, viran olan gülüstanı» kitabından geniş istifadə etmişlər.

Kitabın 10-11, 50, 53, 119, 128, 129, 130, 131, 272, 324, 332, 374-cü və başqa səhifələrində Şamil Dəlidağın böyük fəaliyyətindən, onun vətənpərvərliyindən, işgüzarlığından, böyük işlər gördüyündən, zəngin muzey yaratmasından, yaradıcılığından geniş söhbət açılır.

Müəlliflər yazır: -«...Kəlbəcərin yorulmaz təbliğatçısı Şamil Əsgərov həm də bu doğma yurdun fanatiki idi. Rayonun zəngin təbiətinin, tükənməz təbii sərvətlərinin respublika miqyasında təbliğində böyük fəaliyyəti var idi (səh.128)...

...Ş.Əsgərov xalqın etimadını layiqincə doğrultmuş və rayonda maarifçiliyin inkişafında böyük rol oynamışdır. On il (1968-1978) rayon xalq maarif şöbəsinə rəhbərlik etdiyi dövrlərdə Şamil müəllim demək olar ki, bütün kəndlərdə məktəb açılmasına, savadsızlığın ləğv olunmasına nail ola bilmişdi (səh.128-129).

...O da gizli deyildir ki, nəinki Kəlbəcər və respublika əhalisi, eyni zamanda beynəlxalq tədqiqatçılar da yaxşı görürdü, onun gərgin fəaliyyəti nəticəsində SSRİ məkanında çox nadir, təkrarsızlığı ilə seçilən bir tarix-diyarşünaslıq muzeyi yaradıldı. Sözün əsl mənasında Kəlbəcərin simvolu idi muzeyi. (səh.1290).

...Kəlbəcərin tarix-diyarşünaslıq muzeyinin direktoru Şamil Əsgərovun təşəbbüsü ilə rayonun ərazisindən toplanmış bitkilər təxminən 4 min adda olardı ki, onun da 200-ə qədəri dərman bitkiləri kimi qiymətləndirilmişdir». (səh.332).

Kitabda Şamil müəllimin Kəlbəcər ərazisində daş xəzinələri, obsidian (dəvə gözü) yataqları aşkar etməsindən məlumat verilir (səh.325).

Kəlbəcəərə yayda qar yağır. Görkəmli dövlət xadimi Əliş Lənbəranski Kəlbəcəərə gəlir, muzeyə baxır, onun divarlarındakı qara və qonur rəngli pemza daşlarını görüb Şamildən soruşur: - Biz bu qiymətli tikinti daşını başqa respublikalardan alırıq. Siz bunları haradan tapmısınız? Şamil müəllim Kəlbəcər dağlarında pemza yataqlarının olduğunu bildirir və aparıb ona göstərir.

Kitabın 324-cü səhifəsində yazılanlardan aydın olur ki, daşlar barədə SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü Aleksey Marakuşov Şamilə verdiyi suallara aldığı dəqiq cavablardan heyrətə gəlir.

Mürvət Qədimoglu. «Yeniliklər axtarışında». «İdeal» qəzeti, 14/VII-2001 və 28/VII-2001.

Bu məqaləsində müəllif Şamil Dəlidağın ədəbiyyata gətirdiyi yeniliklərdən söz açır. Onun törəmə, dodaqdəyməz törəmə, əvvəl-axır törəmə, bütün kəlmələri eyni hərflə başlanan, şerdən törəyən şerlərindən yazır.

Mürvət Qədimoglu dediklərinə sübut olaraq Şamilin şerlərindən nümunələr misal gətirir, «Belə cəm» (törəmə qoşma), «Şəriyyətimsen» (bütün kəlmələri eyni hərflə başlanan qoşma), «Məndən üzüm əl» (dörd yarpaq qoşma), «Zəli» (dodaqdəyməz, törəmə gəraylı), «törəmə», «dodaqdəyməz, əvvəl-axır, cinaslı rubai», «Çarə göz» (dodaqdəyməz qəzəl) və bu kimi başqa şerlərini tədqiqata cəlb edir.

**Hacı İdris Verdiyev. «Kəlbəcərin alim ziyahları»,
Bakı. «Ağrıdağ» nəşriyyatı 2001**

Bu kitabda 75 kəlbəcərli alim haqqında məlumat verilir. Kitabın 140-143-cü səhifələrində Şamil Dəlidağın keçdiyi həyat yolu qısa, lakin mənalı şəkildə nəzərə çatdırılır. Onun rayon komsomol komitəsinin birinci katibi işlədiyi zaman rəhbərlik etdiyi təşkilatın Ümumittifaq yarışında birinci yeri tutub «Moskviç» markalı minik maşını ilə mükafatlandırılması, məarif şöbəsinin müdiri işlədiyi zaman bu təşkilat təhsildə qazandığı müvəffəqiyyətlərə görə iki il dəfə (1976-1977-ci illər) respublikanın ən yüksək keçici Qırmızı bayrağına layiq görülməsi qələmə alınmışdır.

Şamil Dəlidağın yaratdığı adı dillər əzbərinə çevrilən çox zəngin tarix-diyarşünaslıq muzeyindən və bu işinə görə ona respublikanın «Əməkdar Mədəniyyət işçisi» adı verilməsi nəzərə çatdırılır.

Müəllif Şamilin çap olunan kitablarından, onun ədəbiyyata gətirdiyi yeniliklərdən – «Azərbaycan dilinin qafiyə lüğəti»ndən, «Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti»ndən, «Dodaqdəyməzlər» və başqa kitablarından oxuculara məlumat verir. Hacı İdris Verdiyev Şamil Dəlidağın ədəbi yaradıcılığını yüksək qiymətləndirir.

Hacı İdris özü də bir çox kitablar müəllifidir.

Haşiyə. *Kitabda Azərbaycanın görkəmli Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimov Kəlbəcərdə olarkən çəkilmiş bir fotoşəkildə verilmişdir. Bu fotonun altında yazılmışdır: - «Əsgərov Şamil Səlim oğlu Azərbaycan Respublikasının Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimovla Kəlbəcər xalqının görüşü zamanı.*

Kəlbəcər şəhəri – 1967-ci il.

«Zəngəzur» qəzeti. Fevral 2002, №2

Qəzetin baş redaktoru Səbahəddin Eloğlunun «Muzey yaradan şair – Şamil Dəlidağ» adlı bir səhifəlik məqaləsi bu nömrədə çap olunmuşdur.

Müəllif Şamilin yaratdığı bir muzeyin onun maarif şöbəsi müdiri vəzifəsindən çıxandan sonra dağıldığından, onun yaratdığı adı dillər əzbəri olan «Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyinin» erməni quzğunlarının caynağına keçməsi və Bakı şəhərində üçüncü Kəlbəcər muzeyi qurmasından söhbət açır.

Məqalədə Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyi və onun yaradılmasında Şamilin müstəsna xidmətləri olduğu barədə əlifba sırası ilə Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin, şair Eldar Baxışın, dövlət xadimi Əliş Lənbəranskinin, jurnalist Ələvsət Ağalarovun, şair, alim Firudin Şimşəyin, şair, alim Hikmət Mahmudun, şair Hüseyn Kürdoğlunun, xalq şairi Xəlil Rza Ulutürkün, Akademiyanın müxbir üzvü Xudu Məmmədovun, iqtisadçı alim Kamil Həsənovun, şair, alim Qasım Qasımzadənin, yazıçı Qulu Xəlillinin, şair, jurnalist Məmməd Aslanın, şair Məmməd İsmayılın, şair Məstan Əliyevin, alim Mircəfər Həsənovun, şair Nəsim Nəbioglunun, şair Sabir Rüstəmxanlı-
nın, hüquqşünas Yaqub Əsgərovun, alim Yəhya Kərimovun, şair Zəlimxan Yaqubun, dövlət xadimi Zülfü Hacıyevin rəylərindən maraqlı sətirler verilmişdir.

Əli Mirhəşim. «Ömür karvanı»,

«Qapp-poliqraf» nəşriyyatı, 2002.

Bu kitabda Şamilin Əli Məmişoğlu Xankişiyevə (Əli Mirhəşimə) həsr etdiyi «Mərd insandır Əlimiz» adlı şeri və onun üçün «Hər çeşmədən bir damla» kitabına şerlə yazdığı avtoqraf çap olunmuşdur.

«Professor Vidadi Xəlilov»,

(həyatı və yaradıcılığı), «Nərgiz» nəşriyyatı, 2002.

Bu kitabın 163-164-cü səhifələrində Şamil Dəlidağın professor Vidadi Xəlilova verdiyi «Lal qız» kitabına yazdığı avtoqraf çap olunmuşdur.

Vidadi Xəlilov, ey gözəl insan,
Həyatda qazanın hər vaxt şöhrət-şan.
Bu kitab dil açıb bizə danışır,
İki qardaş xalqın saf dostluğundan.

Mənə hökm eyləyir sinəmdə ürək,
Bu dostluğu möhkəm qoruyaq gərək.
Sizli, bizli, hər kəs olanı danır
Deyək haram olsun yediyi çörək.

Birlik gərəkdir hava, su kimi,
Gərək əlbirliyin olaq həkimi.
Dinləsin həmişə ürəyin sazi,
Bu birlikdən çalsın dinəndə simi.

07/IX-2002

Kərim Kərimov «Ömür yolu» kitabı. Bakı-2002.

Bu kitabın 22-ci səhifəsində İmişlidə yaşayan müəllif yazır: - «Şair və alim dostum kəlbəcərli Şamil Əsgərov vaxtı ilə bayramlar münasibəti ilə mənə təbrik «otkritkaları» göndərirdi».

Aşağıdakı şer parçasını belə təbriklərdən birinə cavab olaraq göndərmişdir.

Şair qardaş! Şəhriyarı tanırsan,
Qəlbində var eşq atəşi yanırısan.
Hərdən-hərdən bizləri də anırısan,
Hava vaxtsız tez soyudu, yağdı qar,
Minnətdarıq, minnətdarıq, minətdar.

1978-ci il.

«Ekspres qəzeti» 21-23/XII-2003

Tanınmış şair Əli Vəkil bu qəzetdə ədəbiyyatşünas alim Həsən Mirzənin «Dərdimi» şerinə cavab olaraq yazdığı

«Vətən dərdi, torpaq dərdi dərdimiz,

Bəsdir çəkdik ummanlarla dərdi biz» adlı şerində Şamil Dəlidağ haqqında aşağıdakı bəndi yazmışdır:

Kəlbəcəri itirib Şamil Dəlidağ,
Yad gəzsə də itirərmə eli dağ?
Bəs ədalət dərdə dözsün nə sayaq?
Donur damarda qağ, ay Həsən qağa.

«Azerros («Azerbaydjanski Rossii» qəzetinin aprel 2003-cü il tarixli, 4-cü nömrəsi)

Qəzetin bu sayında şair Nəsim Nəbioğlunun Azərbaycan dilində Kəlbəcər işğalının 10-cu il dönümü münasibəti ilə «Dəlidağın harayı» adlı məqaləsi dərc olunmuşdur.

Müəllif yazır: - «Kəlbəcərin tarix-diyarşünaslıq muzeyi əvəzi olunmayan bir muzey idi. O, Kəlbəcəri canından çox sevən, bütün həyatını Kəlbəcərin maariflənməsinə, inkişafına həsr edən sevimli ağsaqqalımız Şamil Əsgərovun çox ağır zəhməti hesabına yaranmışdı. Bu muzey möcüzələr muzeyi idi... Muzeydə III-IV minilliklərə aid qurd və keçi totemləri var idi... Kəlbəcərin muzeyindən qəzet edilmiş eksponatlar Fransada, Almaniya da nümayiş etdirilmişdir.

Məqalədə bir şair kimi Şamil Əsgərovun da adı çəkilmişdir.

«Komsomolskaya pravda» qəzetinin 26/IV-2003-cü il tarixli, 17-ci sayı, Lətif Şamxalın «Peredivjnuyu etnoqraficeskoya vıstavka» adlı məqaləsi. Lətif Şamxal Şamil Əsgərovun Kəlbəcərdə maarif şöbəsinin müdiri işlədiyi zaman yaratdığı zəngin ölkəşünaslıq muzeyindən və o işdən çıxandan sonra bu muzeyin dağılmasından söhbət açır. O, sonra Şamilin Kəlbəcərdə yaratdığı tayı-bərabəri olmayan «Tarix-diyarşünaslıq muzeyi»nin ermənilər tərəfindən işğal olunduğunu bildirir.

Müəllif bildirir ki, indi Şamil Əsgərov üçüncü Kəlbəcər muzeyini Bakı şəhərində yaratmışdır. Bu muzey böyük bir səyyari sərgi hazırlamışdır.

«Yeni Azərbaycan» qəzeti,

21/I-2003-cü il tarixli, 21-ci sayı

Məqalədə jurnalist Əjdər Fərzəli Qorqudun «Dədə Qorqud yurdu, Gəmiqaya ilə Qobustanın ortası: Kəlbəcər» adlı yazısında «Şamil Dəlidağın «Qobustan» muzeyindən bir soraq» ifadəsini işlədir və daha sonra deyir: - «Nə yaxşı ki, hörmətli yazıçımız Anar müəllim 1985-ci ildə baş redaktoru olduğu «Qobustan» jurnalında (2-ci, 68-ci sayı) «Kəlbəcər Qobustanı» haqqında bir yazıda Kəlbəcər qayalarındakı piktoqrafik yazılardan da nümunələr çap etdirmişdir. Yazının müəllifi Kəlbəcərin qeyrətli oğlu Şamil Əsgərov (Dəlidağ) o illərdə dağlar diyarında öz əli ilə yaratdığı, eksponatlarının sıldırım qayalardan bir-bir toplayıb başa gətirdiyi Kəlbəcər tarix-diyarşünaslıq muzeyini dünyaya göstərə bilmişdi. Uzaq minilliklərdən xəbər gətirmiş o eksponatlar arasında mənim çoxdan sorağına düşdüyüm piktoqrafik yazılar da əks olunmuşdur.

Xankişi Bəxtiyar. «Dağlar məni qocaltdı»

Bakı «Şirvannəşr», 2004.

Söz ustadı, alim kimi tanınan Xankişi Bəxtiyarın bu şərlər kitabında «Mənim» (ustadım Şamil Dəlidağ səh.66) – «Şamil ata, Mürvət oğul, mən nəvə» (səh.166) adlı iki şərlər də çap olunmuşdur.

Məlum olduğu kimi Şamil müəllim ilk dəfə «törəmə» adlandırdığı şərlər yazmışdır. Bundan sonra Mürvət Qədim-oğlu, daha sonra Xankişi Bəxtiyar belə şərlər qoşmuşdur. O, bunu belə qələmə almışdır:

ŞAMİL ATA, MÜRVƏT OĞUL, MƏN NƏVƏ

Dünyada üç nəfər «törəmə» yazır,
Biri Şamil, biri Mürvət, biri mən.
Sənət yollarında ölməyə hazır –
Biri Şamil, biri Mürvət, biri mən.

Şamil «törəmə»nin atasıdır, bil,
Şamil törəmənin butasıdır, bil.
Üç sair «törəmə» ustasıdır, bil –
Biri Şamil, biri Mürvət, biri mən.

«Törəmə» yazmaqda Mürvət oğludu,
Sözləri elə bil baldı, noğuldu.
Həsərdən üç nəfər belə doğuldu,
Biri Şamil, biri Mürvət, biri mən.

Xankişiyyə, nəvəsiyyə Şamilin,
Əkdiyini becərirəm mən, bilin.
Lap oyuruq bəd gözünü cahilin,
Biri Şamil, biri Mürvət, biri mən.

«Təhsil problemləri» qəzeti, 10-20 Avqust 2004-cü il

Bu qəzetin 8-9-cu qoşa səhifəsində şair Mürvət Qədim oğlunun Şamil Əsgərovun barəsində «Ədəbiyyatımızın və dilimizin inkişafında yeniliklər» elmi xarakterli məqaləsi dərc edilmişdir. Mürvət Qədim oğlu bu yazısında Şamil Dəlidağın poeziyamıza və dilimizə gətirdiyi 12 yenilikdən söhbət açmışdır. O bu yeniliklərin məktəblərin tədris proqramlarına daxil edilməsini zəruri və vacib bir iş hesab etmişdir. Mürvət Qədim oğlu bildirir ki, mütəxəssislərin rəyinə görə bu yeniliklər haqqında namizədlik və doktorluq dissertasiyaları yazılmalıdır.

«Azad Azərbaycan», qəzeti, 5 Sentyabr 2004-cü il, N 133

Bu qəzetin bütöv bir səhifəsində Şamil Əsgərovun poeziyamıza gətirdiyi yeniliklər haqqında şair Mürvət Qədim oğlunun «Dodaqdəyməzlər möcüzəsi» adlı məqaləsi çap olunmuşdur.

«Naxçıvan qəzeti», 10 Sentyabr 2004-cü il, N 32

Bu qəzetdə alim Haqverdi Behbudzadə Şamil Dəlidağ «xalqımızın ustad ədibi, qiymətli şairi və yazıçısı, əvəzsiz ədəbiyyatçısı, peşəkar dilçisi, ensiklopedik zəka sahibi, mahir tərcüməçisi» adlandırmışdır.

«Təhsil problemləri» qəzeti, 20.09.2004, № 43-44.

Bu qəzetdə elmlər namizədi Osman Mirzəyevin «Yeni-likçi şair» adlı bir qısa səhifəlik yazısı dərc olunmuşdur. Müəllif məqaləsində Şamil Dəlidağın qələmə aldığı yeni şəkili qəzəllərindən söhbət açır. Osman müəllim Şamil müəllimin on qəzəlini tədqiqata cəlb etmişdir. Bunlardan «dodaqdəyməz, törəmə», «dodaqdəyməz, cinaslı», «bütün kəlmələri eyni hərflə başlanan qəzəl» və başqa yeni şəkili qəzəlləri misal göstərmək olar.

«Naxçıvan» qəzeti, 01.10.2004.

Bu qəzetdə şair Mürvət Qədimoglunun «Poemada yeniliklər» adlı bir səhifəlik yazısı dərc olunmuşdur. O, diqqəti Şamil Dəlidağın yeni şəkili beş poemasına yönəltmişdir. Bu poemaların ikisi dodaqdəyməz, biri dodaqdəyməz törəmə, biri dodaqdəyməz əvvəl-axır şəklində, biri isə cinaslarla yazılmışdır. Mürvət Qədimoglu haqlı olaraq yazır ki, indiyə qədər heç kim Şamil müəllimin yazdığı şəkillərdə poemalar yazmamışdır. Məsələn, iki fəsildən ibarət olan «Qarabağın harayı» poeması cinaslarla, «İsa-Sədaqət» dastan-hekayət isə dodaqdəyməzlərlə yazılmışdır. Təkcə bu dastan-hekayətdə 3600 misra dodaqdəyməz şerlər vardır. Maraqlıdır ki, burada adi sözlər də dodaqdəyməzlərlə qələmə alınmışdır.

**REDAKTORU, TƏRTİBÇİSİ OLDUĞU,
ÖN SÖZ YAZDIĞI KİTABLAR**

AŞIQ ALI. «Yazıçı» nəşriyyatı. 1982.

Bu kitabı tərtib edənlərdən və ön söz yazanlardan biri də Şamil Əsgərov olmuşdur.

Kitabın 12 çap vərəqi həcmində hazırlanmış və Aşıq Alının bir çox şerlərini harada, nə münasibətlə yazdığı barədə geniş izahat yazmışdı. Şamil müəllim o zaman partiyanın Mərkəzi komitəsində Mədəniyyət şöbəsinin müdiri işləyən Vəfa Quluzadəyə müraciət etmişdi. O, kitabın 12 çap vərəqi həcmində olmasına razılıq və çapına göstəriş vermişdi. Lakin...

Bu lakin barədə böyük və mübariz şair Xəlil Rza Ulutürk özünün «Gündəliyi»nə 23 oktyabr 1983-cü il tarixdə aşağıdakıları yazmışdır: - «Burnunun ucundan uzağı görməyən dargöz ziyalıciqlar Aşıq Alı irsini görün necə tarmar edirlər. 12 çap vərəqi həcmində kitabı vur-tut 4 çap vərəqi həcminə endirirlər. Baltanı qaldırıb kimə vurdular? Azərbaycan poeziyasının, deməli Azərbaycan xalqının ayağına! Halbuki bu kor hücum Aşıq Alı kitabının təbliğcisi Şamilə qarşı tuşlanmışdı.

Bəli, Aşıq Alıya belə xəyanət edildi.

Haşiyə: Hazırda Şamil müəllimdə Aşıq Alının çap olunmamış yüzrlərlə şeri vardır.

Mürvət Qədimoglu. «Mən dünyanın dərd daşıyam»

Bakı, «Şuşa» nəşriyyatı. 1997.

Şamil Dəlidağ bu kitabın redaktoru olmuş və ona «Vətə-nə sədaqət, xalqa məhəbbət» adlı yeddi səhifəlik müqəddimə yazmışdır.

Kitabda tanınmış şair Mürvət Qədimoglundun Şamilə həsr etdiyi «Kürdəm» (səh.41) «Kişinin işidir» (səh.42) şerləri də işıq üzü görmüşdür.

«Gülgəz nənə». Bayatılar

Bakı. «Şirvanəşr», 2001

Gülgəz Xəlilqızı Şamil Dəlidağın anasıdır. O, bir bayatı ustadı kimi eldə məşhur idi. Çətinlik çəkmədən bədahətən bayatı qoşmağı bacarırdı. Şamilin atası Səlim kişi Kəlbəcərin Ağcakənd kəndində torpağa tapşırıldı, anası Gülgəz nənə qaç-qın düşdüyü səbəbdən Bakıda dəfn olundu.

Gülgəz nənənin 2001-ci ildə «Bayatılar» kitabı çap olundu. Bu bayatıların təqribən 85 faizi Azərbaycan dilində, qalanları kürd dilindədir. Kitaba Şamil ön söz yazmış və onun redaktoru olmuşdur. Onun ananısına həsr etdiyi şerləri də bura-da çap olunmuşdur.

Gülgəz nənənin bayatılarından nümunələr:

Qapıbdı azar məni,
Çağırır məzar məni.
Qaçqınlığım eyləyib
Dünyadan bezar məni.

İtibdi elim mənim,
Sınıbdı belim mənəm.
Qəmli bayatı deyir,
Həmişə dilim mənim.

Bu ürək nə ürəkdir,
Elsiz, çöpdən dirəkdir.
Dağsız, çaysız, bulaqsız
Ömür nəyə gərəkdir?!

Belimi bükən mənəm,
Göz yaşı tökən mənəm.
Cavanlar yurdu almır,
Xəcalət çəkən mənəm.

Damın üstə pərdi var,
Elin qaçqın dərdi var.
Qovar yurddan düşməni,
Hələ xalqın mərdi var.

Ağladı, ana qaçdı,
Yığıldı, cana qaçdı.
Kəlbəcərin mərd eli
Hərə bir yana qaçdı.

Mehbalı Quliyev. «Vətənimə tərək etməyə»

Bakı «Kür» nəşriyyatı. 2001

Vətən şəhidi olan Kürd Mehbalının bu şeirlər kitabının redaktoru Şamil Dəlidağ olmuş və ona 12 səhifəlik ön söz yazmışdır.

Mehbalının vaxtı ilə Şamilə yazdığı «Nərgiz» adlı şeri kitabda çap edilmişdir. Bundan başqa kitabda Mehbalının itkin düşən zaman Şamilin ona həsr etdiyi «Halalın olsun» adlı şeri də nəşr olunmuşdur.

Həmçinin kitabda Mehbalının Şamilə həsr etdiyi «Ağlayır» (səh.57), «Şamil» (səh.60), «Yenə» (səh.66), şair Hüseyn Kürdoğlu ilə Şamilin Laçına gəlməsi münasibəti ilə yazdığı «Xoş gəlmisiniz», Şamilə şeirlər göndərdiyi «Təbrik məktubu» (səh.103) yenə də ona həsr etdiyi «Xoş gəldin» şeri (səh.10) kitabda getmişdir.

Şamilin Mehbalının övladlarına onun böyük oğlu Aşıq Şakirin şəxsində yazdığı «Dönəsiz» şeri də kitabın 85-86-cı səhifələrindədir.

Mehbalının Şamilə həsr etdiyi şeirlər onun oğlanlarının ciddi təkidi ilə kitaba daxil edilmişdir

Dəmirçi Abbas «Mən necə gülüm»

«Elm» nəşriyyatı. 2002-ci il

Bu şer kitabının redaktoru Şamil Dəlidağ olmuş və ona 19 səhifəlik müqəddimə yazmışdır.

Kitabın müqəddiməsində qaçqınlıq dərdlərinə aid Dəmirçi Abbasla Şamil Dəlidağın deyişmələri də özünə yet tapmışdır. Həmçinin kitabda (səh.277) onların başqa bir deyişmələri də çap olunmuşdur.

Əhməd Bayramoğlu. «Həyatdan gələn səslər»

«Nərgiz» nəşriyyatı, 2002-ci il.

Bu kitabın redaktoru Şamil Dəlidağ olmuş və ona «Həyatdan gələn səslər» adlı 13 səhifəlik ön söz yazmışdır. Ön sözdə Şamilin «Şamiləm» «Kaş mən olaydım», habelə «Hər çeşmədən bir damla» kitabına şerlə yazdığı avtoqraf Əhməd Bayramoğluna göndərdiyi məktub və «Əhməd» adlı şeri çap olunmuşdur.

Bunlardan başqa Əhmədin doğma kəndi Salmanbəylidə öz pulu ilə Məscid tikdirənə onun «Heydər kişi» adlı şeri də getmişdir.

Rəfayıl Mayılov. «Vətən haraylayıb çağırır bizi»

«Nərgiz» nəşriyyatı. 2002-ci il.

Şamil Dəlidağ bu kitabın redaktoru olmuş və ona «Vətən haraylayır çağırır bizi» adlı doqquz səhifəlik müqəddimə yazmışdır.

Kitabda Rəfayılın Şamilə həsr etdiyi «Qanadım olsaydı» (səh.16) «Ustad» (səh.50) şerləri də çap olunmuşdur.

Yunis Abdullayev. «Göyçənin gülən və ağlayan günləri», «Nərgiz» nəşriyyatı. 2002-ci il.

Bu kitabın redaktoru Şamil Dəlidağ ona «Xalq adamı adlı» müqəddimə yazmışdır (səh.3-5). Kitabda Şamilin ona yazdığı «Göyçə dərdi» adlı 17 cinaslı rubaisi də verilmişdir (səh.74-77).

Kitabda Yunis Abdullayev Şamilə 45 illik dostluğundan söz açmış, onun mərdliyini, insanpərvərliyini, işgüzarlığını və bir çox başqa insani xüsusiyyətlərini qələmə almışdır (səh.74-77).

**ŞAMİL DƏLİDAĞIN YAZIB HAZIRLADIĞI,
LAKİN HƏLƏLİK ÇAPINA İMKAN OLMAYAN
KİTABLARI**

1. «Zindandan har-haray», təqribən 250 səhifə.
2. «Qəlbimin hay-harayı» şerlər kitabı, təqribən 300 səhifə.
3. «Azərbaycanda kürdlər», təqribən 350 səhifə.
4. «Dostluq körpüsü» kürd dilində şerləri və kürd dilinə tərcümə etdiyi şerlər, təqribən 250 səhifə.
5. «Kərbəlayi Fərəcin lətifələri», təqribən 100 səhifə.
6. «Cinaslı bayatılar», təqribən 200 səhifə.
7. «Qezəllər», təqribən 120 səhifə.
8. «Avtoqraflar», təqribən 110 səhifə.
9. «Əziz və unudulmaz dosıllarım», təqribən 170 səhifə.
10. «Poemalar», təqribən 150 səhifə.
11. «Kürd dilinin cinas lüğəti», təqribən 180 səhifə.

**ŞAMİL DƏLİDAĞIN HƏR İLDƏ YAZDIĞI
ŞERLƏRDƏN BİR-İKİ NÜMUNƏ**

Şamil ilk şerini 1941-ci ildə yazmış və məktəbin divar qəzetində çap etdirmişdir.

GƏRƏK

Havaya buraxın o tərən quşu,
Faşistlərin gözü oyulsun gərək.
Çaşıbdı Hitlerin başından huşu,
Cəllad diri-diri soyulsun gərək.

Ar olsun yurduma göz tikənlərə,
Amansız od vuran kəndə, şəhərə!
Əlinə bir kəsər götürsün hərə,
İgidlər Koroğlu sayılsın gərək.

Qan içən düşməyə məzar qazılsın,
İnsan cərgəsindən adı pozulsun.
Şamil, şəhidlərə dastan yazılsın,
Ən uca abidə qoyulsun gərək.

Oktyabr 1941

QIŞDA VƏ YAYDA

Qarlı qışda məktəbdə
Odunyan işlədim.
Dondu əlim-ayağım,
Səhər, toran işlədim.

Balaca çoban kimi
Yayda tanındım eldə.
Əlli axsaq qoyunu
Otarıram mən çöldə.

Kryalinlə, zəy ilə
Dava-dərman edirəm.
Canavardan, oğrudan
Qoyunları güdürəm.

İyul 1942

EVİMİZDƏ

Evimizdə nehrə var,
Yun darağı, cəhrə var.
Sini, bölmə, döyrə var,
Balta, kərki, dəhrə var.
Ağac kötük üstündə,
Doğramağa pöhrə var.

Evimizdə nimçə var,
Qaşıq, kəfkir, çömçə var,
Cecim, palaz, xalça var.
Divarında taxça var,
Paltar, dəsmal asmağa,
İki yerdə mıxça var.

Taxtadan yükəlti var,
Şal yastıq, başaltı var.
Örkən, sicim, çatı var,
Qırxılıq, qamaltı var.
Nənəmizin dilində,
Nağıl var, bayatı var.

Dekabr 1943

QIZ-GƏLİNLƏR

Arvadların ərleri
Göndərilib əsgərə.
Kərənti ilə həərə
Gündə doluşur vərə.
Ərlərinin yerinə
Qeyrətlə ot biçirlər
Ürəkdən and içirlər:
Sizi əvəz edəcək,
Qoyuna da gedəcək,
Qalmayıb işdən geri,
Xışla əkəcək yeri.
Olsa taxıl biçimi,
Çini alacaq ələ,
Bəxtimiz olub belə.
Qız-gəlinlər layiqdi,
Kəndimizdə tərifə,
Layiqdilər təltifə.

İyul 1944.

PENCƏK – ŞALVAR ƏHVALATI

Əziz nənəm Abhəyat,
Dayanmadı bir saat,
Cəhrəsində əyirdi
Əlçəyi saçaq kimi,
Balamı el tanısın,
Söylədi qoçaq kimi.
Dedi, anan Gülgəz də
Yer hansı quracaq.
İp-şal, sonra tikilib
Pencək-şalvar olacaq..
Balam, kənddə geyəcək,
Qızlar onu öyəcək.
İpliği etdi yumaq,
Tərs gətirdi iş ancaq.
Yumalandı o yumaq,
Alovlu oda düşdü.
Mən haya yetişincə,
Yana-yana bürüşdü.
Anam Gülgəz əlini,
Tez-tez çırpdı dizinə,
Amma, nənəm qoymadı
Dəmi versin gözüne.
Yansa da zəhmətinə,
İp əyirdi o yenə.
Qurdu yer hanasını,
Anam şalı toxudu.
Boyanmışdı zil qara,
Bərabəri yox idi.

Ondan Dərzi Süleyman
Tikdi pencək-şalvarı.
Atam Səlim sanadı
Artığıyla pulları.
Geyib pencək-şalvarı,
Yollandım kəndə sarı.
Qayıtdım, nənəm dedi:
-Lap yandırdın qızları.

Oktyabr 1944.

DAHA

*Bu qoşmanı Şamil 1945-ci
ildə komsomol fəallarının rayon
yığıncağında oxumuşdur.*

Qırmızı geyinin ellər, ay ellər!
Hitlerin bostanı sovlub daha.
Şən nəğmə oxusun ürəkdən dillər,
Faşistlərin burnu ovulub daha.

Şəhərlər dağıdıb kənd sökənlərin,
Sitəmin zoruyla diz bükənlərin,
Canavara dönüb qan tökənlərin,
Qulaqları kökdən burulub daha.

Qəhrəman oğullar yetirmişik biz,
Çoxlu nər igidlər itirmişik biz.
Yurda qələbəni gətirmişik biz,
Qanımız bir qədər durulub daha.

Qəlblərin arzusu qızıl gül açıb,
Qorxu ürəklərdən uzağa qaçıb.
Azadlıq günəşi ərşə nur saçıb,
Zülmət yurdumuzdan qovulub daha.

Bəşəri aldadan yalanlar da var,
Misli görünməmiş talanlar da var.
Başı əzilməmiş ilanlar da var,
İnanmayın yanib qovrulub daha.

Ayıq olmalıyıq – gərəkli budu,
Şamiləm, dünyamız alovla, sudu.
Deməyək tam sönüb qan-qırğın odu –
Külü ocağından sovrulub daha.

İyun 1945

GÜLÜR

Abır-həyası yox, arsızın biri,
Pendiri bəyənir, çobana gülür.
Gözündə görməyib ən nəhəng tiri,
Bir gözdə qıl görüb tez ona gülür.

Dananın ətini eyləyir kabab,
Naxırçını görsə, gətirməyib tab,
Deyir əkil burdan, o alçaq, tullab,
Dananı bəsləyən insana gülür.

Gecə-gündüz elin cibini soyur,
Haram mal toplayıb geriyə qoyur.
Nə nəfsi azalır, nə gözü doyur,
İrişib gözü tox olana gülür.

Güvənib həmişə fitnəyə-felə,
Hər zülmü eyləyir obaya-elə.
Şamiləm, qoy bilsin, çox getməz belə,
Biz görərik el o nadana gülür.

1946

KƏLBƏCƏR

Allahın nurundan xəlv olunubdu,
Yerdə yaranıbdı cənnət Kəlbəcər.
Heç bir gözəllikdən, həqiqətdir bu:
Götürməz zərrəcə minnət Kəlbəcər.

Qədərsiz səfalı yaylaqları var,
Sərin, narzan, isti bulaqları var.
Könül açan saysız oylaqları var,
Qazanıbdı qədir-qiymət Kəlbəcər.

Cansıza can verər behişt havası,
Xəstə udsa, yoxa çıxar nəvası.
Gül-çiçəyi min bir dərdin davası,
Sayılır aləmdə hikmət Kəlbəcər.

Desələr də qələm götür bir-bir yaz,
Gözəlliyi heç bir hesaba sığmaz.
Gəzib sanamağa ömür olar az,
Olubdu dillərdə şöhrət Kəlbəcər.

Mərd elinin qəlbi ən saf gövhərdir,
Şamiləm dedikcə qonaqpərvərdir.
Cavanı, qocası sinədəftərdir,
Qüdrətdən yaranıb qüdrət Kəlbəcər.

İyun, 1947

YEYƏR

Artıq tamahlılar quduz dişiyə,
Gəmirib dağ-daşı, qayanı yeyər.
Heç arası olmaz doymaq işiyə,
Füsrət tapa bilsə dünyanı yeyər.

Açgözlər bir dəfə doydum demədi,
Deməyin dəryanı udum demədi.
Namusu atdılar itə, yemədi,
Tamahkar namusu, həyanı yeyər.

Şamiləm, dönəndə dövrənin üzü,
Açgöz tamahkarın tökülər gözü.
Haqdır, həqiqətdir atalar sözü:
«Qazanc quduranda mayanı yeyər».

1948

KEÇƏR

*Ağdamlı tələbə yoldaşım və
dostum Məmmədov Zeynala.*

Dostunun yolunda yaxşı dost olan,
Şöhrətindən keçər, şanıdan keçər.
Elələri var ki, çətin zamanda,
Heç salam verməyib yanından keçər.

Düşmənlərin olsa sağ-solunda,
«Dost» var ki, gizlənər çaqqal kolunda.
Dost da var min yara olsa qolunda,
Qalan bircə damla qanından keçər.

Şamil, sən də Zeynal kimi sev eli,
Qəlbində ucalsın onun heykəli.
Dost yolunda sızqa sanıb o seli,
Əgər lazım gəlsə canından keçər.

Dekabr 1949

MÜƏLLİM

Şamil 1950-ci ildə Ağdam Dövlət müəllimlər institutunu fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdi. Bu münasibətlə və onun institutdakı faydalı fəaliyyəti barədə direktor Əlif Əhmədov Kəlbəcər rayon partiya komitəsinə razılıq məktubu göndərmişdi. Bu məktub rayon fəallar yığıncağında oxunmuşdu.

Şamil isə bir poema yazıb instituta çatdırmışdı. Bu poema da institutun ümumi yığıncağında oxunub hərarətlə qarşılanmışdı. Həmin poemadan bir parçanı burada veririk.

Müəllimdən uca bu yer üzündə,
Mümkün deyil özgə bir ad tapılsın.
Hamıdan uludur elin gözündə,
İnanmır onsuz bir hünər yapılsın.

Müəllim olmasa dahi də olmaz,
Onsuz şah da taxtda otura bilməz.
Bu ad neçə-neçə dastana sığmaz,
Adı ürəklərdə yaşayar, ölməz.

Alim, inşaatçı, bəstəkar, həkim,
Hamı müəllimin yetirməsidir.
Savad alıbdırsa dünyada hər kim,
Onun əməyinin təntənəsidir.

Müəllim verdiyi təlim-tərbiyə,
Sabahı deməkdir ana Vətənin.
Kim ömrünü buna edib hədiyyə,
Hörməti böyükdür ona Vətənin.

Yaddan çıxarmayaq gərək bircə an,
Hədsizdir müəllim məsuliyyəti.
Vidənlə çalışaq hər vaxt, hər zaman,
Heç vaxt itirməyək bu qətiyyəti.

Açardır biliklər xəzinəsinə,
Açıb bəxş eyləyir uşaqlara o.
Dönür öyrətməyin təntənəsinə,
Olmasın Vətəndə üzüqara o.

Bu yükün altına mən də düşmüşəm,
Onu uşaqlara çatdıram gərək.
Həyatda zəhmətlə, işlə bişmişəm,
Verdiyim bu vədə əmindir ürək.

Oktyabr 1950

Haşiyə. Şamil müəllim bu vədi şərəfətlə yerinə yetirdi. Kəlbəcərdə təlim-tərbiyə işlərinin səviyyəsini yüksəklərə qaldırdı, onun rəhbərlik etdiyi Kəlbəcər maarif şöbəsinin işi 1976-1977-ci ildə respublikanın ən yüksək keçici Qırmızı bayrağına layiq görüldü.

İÇİNDƏ

Gəl dağlara, dırman yala, çıx daşa,
Gəz çəməndə, itsin boyun içində.
İlin hər fəslinə eylə tamaşa,
Yaz görüb, qışa bax yayın içində.

Dəlidağda bəs bu haray, hay nədi?
Külək əsib yağış yallı oynadı.
Dərələrə sel-su dolub qaynadı,
Qayalar helləndi çayın içində.

Payız gəldi, hamı birdən ayıldı,
Şamil, yenə saz erkəklər sayıldı.
Zurna səsi dağa-daşa yayıldı,
Obalar sevindi toyun içində.

1951

DƏVƏNİN QIYMƏTİ

Xalq məsəli

Oğlu atasına gəlib söylədi:
-Dəvənin qiyməti birçə qəpikdi.
Pul ver, alım-deyə minnət eylədi,
Tez gözünü onun ağzına dikdi.

Belə cavab verdi ata oğluna:
- Eləsə, qəpiyə yoxdur gümanım.
Vaxtında alarıq, əmin ol buna,
Get, məndən incimə dinim-imanım.

Bir gün oğlu qəmli qayıtdı evə,
Qırıla-qırıla içini yedi.
Söylədi:- Qızıla satılır dəvə,
Ata sayıb verdi, «al gətir», - dedi.

İyul 1952

KÜRD QIZI

Eyləyib dağları özünə məskən,
Maralla gəzirsən qoşa, kürd qızı.
Yuxudan oyanıb hər səhər erkən,
Kəkliklə qonursan daşa, kürd qızı.

Doludur yaşamaq eşqi sinəndə,
İgid olmuş Həcər – ulu nənən də.
Əməyin yaraşıq, şərəfdi kəndə,
Ucalıq da odur başa, kürd qızı.

Deyirsən, kəndimiz şəhərə dönsün,
Qaranlıq gecəsi səhərə dönsün.
Artsın sevincimiz Tərtərə dönsün,
Yetsin bu arzun da başa, kürd qızı.

Sənin qüdrətindən halıyam, halı,
İncə barmaqların toxuyar xalı.
Qalxsan at belinə, tez düşər nalı,
Gəlir bu hünərin xoşa, kürd qızı.

Yurdunun, xalqının çətin günündə,
Ələ silah alıb düşmən önündə,
Hünər göstərmisən səngərdə, öndə,
Qəzəbin gəlibdi coşa, kürd qızı.

Adın dastan olub eldə-obada,
Şamili salmısan alovlu oda.
Quş quşdur, qalammaz təkcə yuvada,
Sən də uç qəlbimdə yaşa, kürd qızı.

İyun 1953

TÖKÜLƏR

Əgər işə düşsə şeytan barmağı,
Bağın dəymişi yox, kalı tökülər.
Düzəndə büdrəyər atın ayağı,
Hamar, yumşaq yerdə nalı tökülər.

Bəlası böyükdür şeytan əlinin,
Həmişə himidir şər təməlinin.
Ağır fəsadından fitnə-felinin,
Uçar, qayaların salı tökülər.

Mən Şamiləm, çəkər gözlərə pərdə,
İnsan düçar olar görünməz dərdə.
Zəhərə qərq olar, durduğu yerdə
Şirini yox olar, balı tökülər.

İyul 1954

GÖRDÜM

Qış təhvil verəndə yaza yerini,
Bağçalar, bostanlar belləndi, gördüm.
Seyr etdim çəməninin mindən birini,
Necə çiçəkləndi, gülləndi, gördüm.

Sonalayıb dərdim gördüklərimdən,
Seçib dəstə-dəstə hördüklərimdən,
Dərib gözaltıma verdiklərimdən,
Gülüb, dodaqaltı dilləndi, gördüm.

Cənnətə dönmüşdü hər yan, bağ-bağat,
Baxıb gözəlliyə mələk qaldı mat.
Arandan dağlara gələndə elat,
Yaylaqlar sevinib elləndi, gördüm.

Bulud nəərə çəkdi, göy guruldadı,
İldırım çaxdıqca şimşək parladı.
Çaxnaşma başlandı, ərş xırıldadı,
Çaylar dərələrdə selləndi, gördüm.

Göründü səmada dəstəbədəstə,
Göydə əvvəl-əvvəl süzdü ahəstə.
Qartal qanad açıb şikarı üstə,
Şığadı, ox kimi milləndi gördüm.

Baxdım çalxalanan yağlı nehrəyə,
Daraqlar əlçimi verdi cəhrəyə.
Fətiri, yuxası yanmasın deyə,
Qara saçın altı külləndi, gördüm.

Sürülər etmişdi dörd yanı məskən,
Çodarlar olanda hədsiz öcəşkən,
Yağlı ot otlayıb yeyib kökələn,
Erkəklərin beli əlləndi, gördüm.

Elə bil oturdum elçi daşında,
Sevdiyim gözəlin, bulaq başında,
Bir dastan oxudum çatma qaşında,
Baxışı gözümə zilləndi, gördüm.

Başlanmışdı gülün, çiçəyin nazı,
Bənövşə baş əyib etdi pişvazı.
Şamil Dəlidağam, qəlbimin sazı,
Ana təbiətlə telləndi, gördüm.

1955

BƏSİMDİ

Özgə yerin nəyi varsa qoy olsun,
Vətənimin şan-şöhrəti bəsimdi.
İstəyirəm hər diyarda toy olsun,
Ürəyimin pak niyyəti bəsimdi.

Dost seçmişəm mən özümə zəhməti,
Yurdumuzun boldur varı-neməti.
İstəmirəm haram malı, dövləti,
El-obanın məhəbbəti bəsimdi.

Var-dövlətim xalqımıza vəfamdı,
Onun bircə təbəssümü şəfamdı.
Mən Şamiləm, dost cəfası səfamdı,
Təmiz qəlbi, xoş ülfəti bəsimdi.

1955

ÇƏKƏR

Gözəl, hüsnündəki o gözəlliyə,
Baxsa gül-çiçək də xəcalət çəkər.
Bəs onda de görüm, bu yazıq canım
Mən sənə baxanda nə halət çəkər?

Qamətin dastandır dildə-ağızda,
Görsə səni Şirin – o pəri qız da,
Gözəllər hesabı olan kağızda,
Öz adı üstündən qara xətt çəkər.

Həsrətin çoxunu eylədi xəstə,
Hər rəssamam deyən düşsə də qəsdə,
Gözəl, camalını ağ kağız üstə,
Rafaeldə olan məharət çəkər.

Səni görsə belə dayanar qoca,
Hüsnündən utanıb ay çıxar gecə.
Günəş də bilməz ki, gizlənsin necə,
Buluddan üzünə o bir sədd çəkər.

Amandı, Şamili eyləmə sayıl,
Gözün can almağa hamıdan qayıl.
Mən də canalanam deyən əzrayıl,
Bircə baxışından xəcalət çəkər.

Oktyabr. 1956

MƏN NƏÇİYƏM Kİ...

Nə desən baş üstə, dilinə qurban,
İxtiyar səndədir, mən nəçiyəm ki...
Deyirsən yaylağa gedək, a ceyran,
O dağlar sənindir, mən nəçiyəm ki...

Eşqin odu kimi köz ola bilməz,
Gözlərinə bənzər göz ola bilməz.
Canım lazımdırsa, söz ola bilməz,
Gəl apar, sənindir, mən nəçiyəm ki...

Bir gözümlə lazımsa, cütünü verrəm,
Paranı istəsən, bütünü verrəm,
Evimiz uçsa da, sütunu verrəm,
Nəyim var sənindir, mən nəçiyəm ki...

Ara bir naz edib Şamildən küsən,
Bizi barışdırsın qoy şirin busən.
Əgər qəsdin varsa, bu qəlbim, bu sən,
Götür yar, sənindir, mən nəçiyəm ki....

Sentyabr 1957

DEYƏR

(qəzəl)

Gözəl, səni görən kimi, çaş-baş qalıb mələk deyər:
- Camalını bizdən gözəl yaradıbdı fələk, - deyər.

Səndən rica eyləyərlər, yalvarırıq icazə ver,
Hüsnünə səcdə qılmağa hüsuruna gələk, - deyər.

Sənin kimi gülcəməllə birisinə rast gəlmərik,
Kainatı eyləsək də tamam ələk-vələk, - deyər.

Minnət edib dönə-dönə, ağız açar: - Gəl razı ol,
Gözəl səni özümüzə baş mələykə bilək, - deyər.

Məcnundan betər etdiyin biçərə Şamil Dəlidağ,
Sənə elçi göndərməyi eyləmişəm dilək, - deyər.

Aprel 1958

YAZILMIŞ

Gözəl, baxışından dastan oxudum,
Dərdlərinə orda çarə yazılmış.
Yalvarıb gözündən aman oxudum,
Gör mənim taleyim hara yazılmış?!

Sən gülümsə, atım qəmi, kədəri,
Qası çatsan, dərdin olmaz qədəri,
Gözlərin bəxtimin ömür dəftəri,
Ora həm ağ, həm də qara yazılmış.

Sənsən mənim arzum bu yer üzündə,
Naz etmə, bilirsən bunu özün də.
Bilmirəm nədənsə ala gözündə
Şamili çəkərəm dara – yazılmış.

Yanvar 1959

GÖZƏLDİR

Yaltaqlıqla çörək qazanmaqdanşa,
Eyləsən ən ağır xata, gözəldir.
Düşmən kölgəsində uzanmaqdanşa,
Boğaza keçirsən xalta, gözəldir.

İlqarsız gözələ uymasın kimsə,
Ondansa qoy versin ilana busə.
Minnətli ocaqla isinməkdənsə,
Səni vursa qışda şaxta, gözəldir.

Şamiləm, zatını, nəslini dansa,
İnsan insan olmaz, əslini dansa.
Başı qoltuqlarda yaşamaqdansa,
Başa endirilsə balta, gözəldir.

Sentyabr 1960

QARŞILAR

Yaz olanda Dəlidağa gəl qonaq,
Qoyun mələr, səni quzu qarşılar.
Yamaca dırmanıb, daşa gəl qonaq;
Kəkliyin söhbəti, sözü qarşılar.

Hansı yanı gəzib dolansan əgər,
Göy ot yırgalanıb «xoş gəldin», - deyər.
Bənövşə qarşında boynunu əyər,
Səni sarı nərgiz özü qarşılar.

Bülbülün nəğməsi, torağay səsi,
Yolların üstündə bitən laləsi,
Dərələrdən axan gur şələləsi,
Hər addımda bulaq gözü qarşılar.

Otların üstündə parıldayan şəh,
Sərin hava, narın yağış, əsən meh,
Şiş təpə üstündə qayadan zireh,
Gədiyi, yamacı, düzü qarşılar.

Bu dağlar fəxrdir Azərbaycanın,
Şamil qurban verər yolunda canın.
Gəlsən qonaqsevər elin-obanın,
Geniş qəlbi, gülər üzü qarşılar.

İyun 1961

CİNASLI RUBAİLƏR

Dərd – qəmdən yüklənib hər b elə yükü,
Yükləyir hər qəlbə, hər belə yükü.
Demək çox çətindi nələr itirdi,
El-oba çəkəndə hər belə yükü.

Düşmənin önündə qırışma lələ,
Ütülə, keçəndə qırış mal ələ.
Min yol ütü çəksən çətin düzələ,
Vəzifəni alsa qırışmal ələ.

Vətən! Göz tikəndə qalana yağı,
Layiqdir tonqala qalana yağı.
Elin dar günündə kəsəsən gərək,
Sürünüb geridə qalan ayağı.

Arı şanı hördü – bala calandı,
Əjdadın kökünə bala calandı.
Yekəpər yurduna xəyanət etdi,
El-oba gözündə balacalandı.

Yanımda çəkirsən od adı niyə?
Gözlərinin meyli odadı niyə?
Bircə baxışının məsti olmuşam,
Əlimdən alırsan o dadı niyə?

Qəlbimdə yaradıb odum ambarı,
Çəkilsin dağlardan o duman barı,
Görünsün gözümə, dodağı qaçsın,
Mənim ürəyimdən od uman, barı.

İyul 1962

EL İÇİNDƏ

Qəlbən inan, sən onu bil,
Dərd kar etməz el içində.
Öz yerində dözüb min il,
Daş ovular sel içində.

Köhlən yeriş açıb süzər,
Ceyran çöldə qaçıb süzər,
Qartal göydə uçub süzər,
Sona üzər göl içində.

Vətəninini quca-quca,
Şamil, dolan başı uca.
Yad ölkədə şah olunca,
«El içində, öl içində».

May 1963

USTAD

*Uşaqılıq vaxtında şeyirdi olduğum
ustad çoban, gözəl insan Mehdiyev Mehdiyə.*

Bu ilk kitabımın ilk nüsxəsini,
İlk dəfə mən sənə yazıram, ustad.
Redaktora vermək ənənəsini,
Özüm bilə-bilə pozuram, ustad.

İlk şeri yazmağa çatmırdı zorum,
O zaman sən oldun baş redaktorum.
Gərək dediyimin üstündə durum,
Sən şahsan, mən sənə vəzirəm, ustad.

Çobanlıq elmində çatdın ad-sana,
Çətin sığa bilər adın dastana.
Şamiləm, yolunda mərdi-mərdana,
Həmişə nə desən hazıram, ustad.

1964

DÖRDLÜKLƏR

Dərdə də atasız, anasız qalmaq,
Bu pozulmaz hökmün nəticəsidir.
Elin rəğbətini yetimi olmaq,
İnsanın ən böyük faciəsidir.

Nə qədər olsa da insan qüdrətli,
Həyat həqiqətlə, şərin bəhsidir.
Qayadan, poladdan ən dəyanətli,
Mərdin dar ayaqda iradəsidir.

Gözəllik yarışı oldu dünyada,
Tovuz, bülbül ilə qıraqda səkti.
Onların heç biri düşmədi yada,
Qarğa balasını ortaya çəkdi.

Sərvətə susamaq qoparıb şivən,
Məhv olub şahın da qızıldan taxtı.
İncidən, gövhərdən – qədrini bilsən
Ən qiymətli nədir? – İnsanın vaxtı.

Tikanlı sözləri yeyə bilməmək,
Həyatda mərdanə olmaq deməkdir.
Ürəkdə olanı deyə bilməmək,
Sözü qazamata salmaq deməkdir.

Hərənin belində olar bir şələ,
Elin təsibidir igidin yükü.
Vətənin yolunda atılar selə,
Bilməz qorxu nədir, nə şeydir ürkü.

Avqust 1965

BİLMƏZ

Yol dağıdan, körpü sökən,
Çaydan özü keçə bilməz.
Vədə günü, qanqal əkən,
Sarı buğda biçə bilməz.

Öyünməsin hələ kovxa,
Oyananda «qara çuxa»,
Çulu cındır, əli yuxa,
Deməsin diz bükə bilməz.

Şamil quyruq bulayanlar,
Şər meydanı sulayanlar,
Kola girib ulayanlar,
El qeyrəti çəkə bilməz.

İyun 1966

BİLƏR

Gözəl, gözlərinin odu-alovu,
İstəsə aləmi yandıra bilər.
Hüsnün hansı qəlbi eyləsə ovu,
Bir anda qanını dondura bilər.

Sevgi, məhəbbətdir könül amalın,
Dinsən dadı qalmaz ən şirin balın.
Leyliyə, Şirinə gülgün camalın,
Gözəl olmaların dandıra bilər.

Gözəlliyin yoxdur heç bir pəridə,
Şamilin, özüsən şah əsəri də.
Naz-qəmzən göydəki mələkləri də,
Səni hüsurunda qondura bilər.

May 1967

YETƏN YERDƏ

Gəzmə nə haqq, nə ədalət,
Qəlbədən insaf itən yerdə.
Olur doğru, düz xəcalət,
Şərin sözü ötən yerdə.

Kəmfürsətə keçsə fürsət,
Nə xeyir gəz, nə bərəkət.
Gözlə bəla, min fəlakət,
Ürəkdə kin bitən yerdə.

Şamil, sanma çarə itər,
Məlhəm qoyar, yara itər.
Ağın üstən qara itər,
El imdada yetən yerdə.

Sentyabr 1968

BİLSƏ

Mən onda şerimə şer deyərəm,
Düşmənin gözünü oxlaya bilsə.
Mən onda şerimə şer deyərəm,
Oxucu ətirtək qoxlaya bilsə.

Mən onda şerimə şer deyərəm,
Elə sevinc olsa, xainə dərd, qəm.
Bir üzlü tanınsa həyatda hər dəm,
Dostu dar günündə yoxlaya bilsə.

Mən onda şerimə şer deyərəm,
Döyünsə qəlbimlə həmişə bahəm.
Olsa həqiqətlə, insafla həmdəm,
Ədaləti, haqqı nur, ziya bilsə.

Mən onda şerimə şer deyərəm,
Onu tərifləyib, onu öyərəm,
Şamiləm, önündə boyun əyərəm,
Vətənə, xalqa nam saxlaya bilsə.

May 1969

TAPA BİLMƏDİM

Mən sənə, dünyaya yetirdim nəzər,
Tay tapa bilmədim, Azərbaycanım.
Arazına bənzər, Kürünə bənzər
Çay tapa bilmədim, Azərbaycanım.

Səninlə fəxr edir bütün el-oba,
Yazsam, sərvətlərin sığmaz kitaba.
İstədim toplayıb alam hesaba,
Say tapa bilmədim, Azərbaycanım.

Sonu var, ömrümüz olsa da ləziz,
Şamiləm, qoynunda bəs nə qoyum iz?
Qurbanın olmağa canımdan əziz,
Pay tapa bilmədim, Azərbaycanım.

Aprel 1970

HƏYAT HƏQİQƏTLƏRİ SINANIB ÇOXDAN BƏRİ

Həyatda dörd işdir başı ucaldan:
Xalqa xidmət, qeyrət, vəfa, pak vicdan,

Dörd şeydir insanı hörmətdən salan:
Həyasızlıq, tamah, tənbəllik, yalan.

Ən vacib dörd işdir: Allaha təzim,
Bir üzlülük, insaf, halalıqdan him,

Beş cürə insandır abıra möhtac:
Zalım, satqın, yaltaq, paxıl, gözü ac.

Dörd şey qoymaz adam qazansın ad-san:
Dönüklük, yamanlıq, xəyanət, böhtan.

Üç işdi qadının şanı-şöhrəti:
Qeyrəti, vəfası, qabliyyəti,

Üç kəs: xəyanətkar, lovğa, ilqarsız,
El-oba içində sayılır arsız.

Üç kəs: mərdiməzar, sırtıq, şəratan,
Utanmaz, nə qədər desən də utan.

Qızda üç əlamət: namus, ilqar, ar,
Olsa, sanmaq olar onu vəfadar.

İyun 1971

NECƏ İNANIM

Qoltuqaltda qalıbdırsa,
Başa necə inanım mən?
Ürəkdə yurd salıbdırsa,
Daşa necə inanım mən?

Var düz işi başa qaxan,
Qəlbdə yoxsa yangı, tufan,
Deyin görüm gözdən axan,
Yaşa necə inanım mən.

Şamil, vicdan satılıbsa,
Güllə koldan atılıbsa,
Qaş kələklə çatılıbsa,
Qaşa necə inanım mən?

İyul 1972

TAMAH YARIŞI

Heç kim ətəyindən tökmür bu daşı –
Dünyanı bürüyüb tamah yarışı.

İnsan çəkə bilsə tamah dişini,
Allah yönə qoyar onun işini.
Hələ az görürük belə kişini,
Heç kim ətəyindən tökmür bu daşı –
Dünyanı bürüyüb tamah yarışı.

Tamah ölkələri talan eyləyir,
Tamah insanlığı yalan eyləyir,
Çoxunu kalandan kalan eyləyir.
Heç kim ətəyindən tökmür bu daşı –
Dünyanı bürüyüb tamah yarışı.

Tamah el-obanın sorur qanını,
Tamah halalların alır canını,
Artırır qəlblərin həyacanını.
Heç kim ətəyindən tökmür bu daşı –
Dünyanı bürüyüb tamah yarışı.

Tamahdı aləmdə ən böyük bəla,
İnsanlar olubdu ona mübtəla.
Min-min evlər yıxır, dağdır qala,
Heç kim ətəyindən tökmür bu daşı –
Dünyanı bürüyüb tamah yarışı.

Tamah insanlığa ləkədir, ləkə,
Bir həkim cahanda yarana bəlkə,
Tamah dişlərini bacarıb çəkə.
Heç kim ətəyindən tökmür bu daşı –
Dünyanı bürüyüb tamah yarışı.

Tamah acgözlüyün səbəbkarıdır,
Nəticəsi qəlbin qəm-qübarıdır.
Bəşərin xərcəngdən bəd azarındır,
Heç kim ətəyindən tökmür bu daşı –
Dünyanı bürüyüb tamah yarışı.

Nə kərgədan, nə də fil çəkə bilər,
Nə vulkan, nə daşan sel çəkə bilər,
Tamah dişlərini el çəkə bilər.
Heç kim ətəyindən tökmür bu daşı –
Dünyanı bürüyüb tamah yarışı.

Sentyabr 1973

ÇƏTİN

Həyat həm şəkərdir, həm də tünd zəhər,
İçməmək də çətin, içmək də çətin.
Həyat həm zülmətdir, həm aydın səhər,
Seçməmək də çətin, seçmək də çətin.

Əkizləşib ömrün sevinci, qəmi,
Azdır dərdə yanan könül həmdəmi.
Həyat – bir sünbüllü, tikanlı zəmi,
Biçməmək də çətin, biçmək də çətin.

Gah sərin, gah şaxta, gah isti-bürkü,
Birəsiz olmayıb əyninin kürkü.
Dağlardan ağırdır dərdinin yükü,
Çəkməmək də çətin, çəkmək də çətin.

Həyatın yolları eniş, yoxuşdu,
Bəzən sevinc, bəzən qəm ona xoşdu.
Dizi hərdən polad, hərdənsə boşdu,
Bükməmək də çətin, bükmək də çətin.

Həyat yaranandan ikibaşlıdır,
Kimi –şad, kimisi – gözü yaşlıdır.
Şamiləm, yolları yaman daşlıdır,
Keçməmək də çətin, keçmək də çətin.

Mart 1974

BİLMİŞƏM

Qurbanı olduğum el-obanın,
Qəlbini özümə yuva bilmişəm.
Ağbirçək nənənin, müdrik babanın,
Sözünü saf çeşmə, hava bilmişəm.

Loğman çıxarmasın deyın səsini,
Dərman da etməsin gərək bəhsini.
Xalqın rəğbətini, el nəfəsini,
Ən ağır dərdimə dava bilmişəm.

Yurdumun şöhrəti göylərə çatsın,
Ona dəyən tikan gözümə batsın.
Şəmiləm, gərəkse sellərə atsin,
Canımı Vətənə rəva bilmişəm.

Fevral 1975

ANA TƏBİƏT

Baltanı götürüb cumub üstünə,
Biz səni yığırıq cana, təbiət.
Baxıb alovuna, baxıb tüstünə,
Yaxanı çəkirik yana, təbiət.

«Drujba» – düşmənlə qırıb meşəni,
Çoxdandır sevirik belə peşəni.
Viranə eyləyib çölü, çəməni,
Üstəlik deyirik can, a təbiət.

Sənə dəyən daşı ətəkdən töksək,
Hərəməz torpağa on ağac əksək,
Qayğıyla becərib, nazını çəksək,
Olarsan mələkə, sona, təbiət.

Sən bizə havasan, sən bizə susan,
Sən bizə həyatsan, bizə ruzusan.
Şamil Dəlidağam, şirin arzusən,
Qoruyaq biz səni, ana təbiət.

Sentyabr 1976

SÖZ

Sözün – açıq, durusu,
Mənasızı, qurusu,
Dəyərlisi, ucuzu,
Bal kimisi, qırduzu,
Zəhərlisi, məlhəmi,
Var həlləmi-qəlləmi.

Söz qaraldır al qanı,
Edə bilir şeytani
Tutqun gözün mələyi.
Baxıb bışmış toyuğun
Ona gəlir gülməyi.
Gah da olur od, çovğun,
Hayı-küyü, kələyi.

Sözün hədsiz xoşu var,
Çərənlisi, boşu var.
Çox itidir kəsəri,
Qədərsizdi hədəri.
Söz olanda hərcayı,
Sayılıbdı havayı.

Sözün hədyan, yavas,
Xeyri, hədsiz nəvası,
Fitnəlisi, fellisi,
Ağızlarda yellisi,
Bişmiş var, çişi var,
Başa sürtən piyi var.

Söz yerində deyilsə,
Baha olar qızıldan.
Söz, həqiqət deyilsə
Asılacaq o qıldan.
Öyüd alsın hər zaman,
Gərək söz də ağıldan.

Oktyabr 1977

HARAY ADİL HAKİM, ƏDALƏT HARAY!

(Bir parça. 400 misralıq olan bu şəri Şamil müəllim son sözündən sonra 1978-ci ilin oktyabr ayının 15-də məhkəmə zalında oxudu.

Bir çox adam tablaya bilməyib özündən getdi. «Təcili yardım» maşınları gəlib onları xəstəxanaya apardı. Məhkəmədən sonra bu şəri min nüsxələrlə üzü çıxarılıb çox yerə yayıldı.)

Qəlbim bir saniyə ayrılırmı qəmədən,
Haray adil hakim, ədalət haray!
Mənə haqsız yerə olan sitəmədən,
Keçdi çox həftələr, keçdi neçə ay,
Haray adil hakim, ədalət haray!

Üstümə sürtdülər bir nahaq qanı,
Dərd qəlbimdə tikdi özünə saray.
İllərə bənzədi ömrün hər anı,
Gözümün leysanı oldu qanlı çay,
Haray adil hakim, ədalət haray!

Sözdə hünər hanı, gəzib hər yanı,
Desin bir günahsız batıbdır yasa.
Halı etsin deyə bütün dünyanı,
Əlinə götürsün bir dəmir əsa,
Desin bir günahsız batıbdır yasa.

Tanıya bilmədim bir fitnəkarı,
Əməlini azıb çıxdı yolundan.
Bu səbəbdən asın mən günahkarı,
Olanımı verib tutdum qolundan,
Əməlini azıb çıxdı yolundan.

Qoyun tərəziyə bütün işimi,
Öyrənin pərsəngəm, yoxsa çəkiyəm?
Dərindən yoxlayın hər yerişimi,
Özüm də bilmirəm indi nəçiyəm,
Öyrənin pərsəngəm, yoxsa çəkiyəm?

Zərrəcə sarsılmaz ona inamım,
Qoy bilsin el-oba, qoy bilsin Vətən.
Ürəyimdə qalıb yüz arzu, kamım,
Günahı olmayan günahkaram mən,
Qoy bilsin el-oba, qoy bilsin Vətən.

Çox məktəb tikdirdim pulsuz-parasız,
Lənət! Mükafatım əgər budursa?!..
Yolumda «maya»nı qoyubdur arsız,
Sifariş verənlər bunu udursa,
Lənət! Mükafatım əgər budursa?!.

Dözməyin qəlbimin acı dağına,
Qoymayın iftira başımı kəssin!
Halımı gətirin göz qabağına,
Hökmümü yazanda əliniz əssin,
Qoymayın iftira başımı kəssin!

17 oktyabr, 1978

BİLMİR O

*Riyaziyyatçı alim Firudin
Şimşəyin mənə ithaf etdiyi
«Bilmir o» şerinə cavab.*

Baxtımın qartalı keçib cələyə,
Çarə tədbirini tökə bilmir o.
Qanadı tərپәнmir, hər bir lələyə,
Zindan asılıbdı, səkə bilmir o,

Ürəyimə dər-d-qəm düzülməkdədir,
Gözümün leysanı süzülməkdədir.
Həqiqət nəzilib üzülməkdədir,
Niyə bənzəyibdi tükə, bilmir o.

Üzümə bağlanıb görünməz qapı,
Necə qırım, itib baltamın sapı.
Çıxıb ulduzundan iynənin sapı,
Haqsız söküləni tikə bilmir o.

Qəlbimin dər-dini yüklədim nə-rə,
Tərپәнmək istədi batdı qan-tərə.
Dizini qatlayıb yıxıldı yerə,
Gördüm çox ağır-dı çəkə bilmir o.

Çoxdan bəri sevinc qəlbimə yaddır,
Qəm mənə yatırdı, kədər oyatdı.
Majgalam, kotanım çox da poladdı,
Torpaqsız qalıbdı əkə bilmir o.

Elə vuruldum, düşdüm qəfəsə,
Od-alov qatıldı yanan nəfəsə.
Qəzəbim az qalır çağları kəsə,
Fitnənin dizini bükə bilmir o.

Ürəyim tər-təmiz, söyləyir dilim:
Bu dərdə dözməsin vətənim, elim.
Əlimdən alınıb külüngüm, belim,
Şərin qalasını sökə bilmir o.

Tufana dönübdü yalan küləyi,
Od tökür üstümə böhtan ələyi.
Şamilin qəlbində qalmaz diləyi,
Özündə zərrəcə ləkə bilmir o.

Oktyabr 1979

OLUR

Söz var, heç gözləmə gec-tezi,
Ürəklərdə qalıb deyilməz olur.
Ver paltar eyləyim mərdin bezini,
Namərdin ipəyi geyilməz olur.

Həqiqət tapdanar – vicdan satılsa,
Qanun heçə dönər – pula qatılsa.
Qaydadır, ar-namus çölə atılsa,
İt də yaxın durmur, yeyilməz olur.

Şamil Dəlidağam, dərdim minsə də,
Alışar çırağım, indi sönsə də.
Polad əridilib suya dönsə də,
Yenə də bərkiyib əyilməz olur.

Aprəl 1980

SAĞALLAM

Bir canandan ötrü canım can verir,
Əhvalımı xəbər alsın , sağallam.
Ya yuxuda görsəm o dərman verir,
Ya da mənə yada salsa, sağallam.

Taleyin ulduzu nurunu saçsa,
Qəlbini gizlicə əksimsə açsa,
Ona oğrun baxıb dodağı qaçsa,
Şirin xəyəllərə dalsın, sağallam.

Yolum düşsə bir vaxt gəzdiyi bağa,
Min səcdə qılaram həmin torpağa.
Əlim dəysə, əli dəyən yarpağa,
Mənə bu bəxt nəşib olsa, sağallam.

Hanı mənim kimi qəlbi yaralı,
Cəsədim qalıbdı candan aralı.
Yönü bəri baxıb o dağ maralı,
Uzaqdan qeydimə qalsın, sağallam.

Bir ot bitərdimi olmasaydı su?
Yarsız bar verərmə qəlbin arzusu?
Şamilin ölməyə çoxdu qorxusu,
Başım üstə kirpik çalsın, sağallam.

İyun 1981

BƏSDİ

Beçənin balına həsrət qalsam da,
Mənə halal şorun dadı da bəsdİ.
Buğda çörəyindən məhrum olsam da,
Minnətsiz darının cadı da bəsdİ.

Kişilik tanınar bircə üzüylə,
Yerindən oynamaz axmaq sözüylə.
Qızınınca bir yad palıd közüylə,
Mənə yurd çöpünün odu da bəsdİ.

Qoltuqlarda kəklik əti yeyincə,
Var naminə ağa qara deyincə,
Yaltaqlanıb baha paltar geyincə,
Mənə öz bezimin codu da bəsdİ.

Ucuz şöhrət başa ağır töhmətdi,
Pak əqidə, qeyrət böyük nemətdi.
Əsil qiymət, xalqdan olan qiymətdi,
Şamilə el verən adı da bəsdİ.

Aprel 1982

«DƏRYALARDAN İNCİLƏR» SİLSİLƏSİNDƏN

Şamil Dəlidağ 100-dən çox xalqın hikmətli sözlərindən şərləşdirib bir kitab hazırlamışdır. Xalqların adını əlifba sırası ilə göstərməklə bu şərlərdən bəzilərini burada misal göstəririk.

Abxaz

Bir əldə bir deyil barmağın beşi,
Hər bığı olan da sayılmaz kişi.

İnsafsız bir günlük hakim qoyuldu,
Ən azı yüzünün gözü oyuldu.

Adıgey

Deyəndə ən gözəl çıxsın qabağa,
Özünü qabağa verdi qurbağa.

Çox da ovçuların vurmaq bəhsidir,
Tülküyə düşməni öz dərisidir.

Axmar

Toyuq tövlədədi, öküz hindədi,
Görəsən, bəs onda el nə günədi?!..

Düşmən öpüşünə gəl olma razı,
Ondansa çox xoşdur dostun qapazı.

Alman

Cəza çox asandır, tərbiyə çətin,
Çalış ikinciye çatsın cürətin.

Abır-həya qalmır yolu azanda,
Ağıl yoxa çıxır beyin qızanda.

Assuri

Ağacı tanıdar budaqda barı,
İnsanı-qəlbinin düz etibarı.

Boş olsa, papağı tapmağa nə var,
Daş olsa, doğrayıb çapmağa nə var.

Aşanti

Üstə göz olmasa qaçıb gedər qul,
Sınanıbdı – onun oxşarındı pul.

Səbəbini bilmir axmaq güləndə,
Xəbərdar edilir bəla gələndə.

Azərbaycan

Xalqın bir evi var – Vətəndir adı,
Çalış ol adına layiq övladı.

İnsanın birinci düşməni puldur,
Var-dövlət hərisi sərvətə quldur.

Dəyirman işləyir suyla, pəriylə,
El-oba tanınır igidləriylə.

Tikilən evin var hini-əsası,
Kişi fəhləsidir, arvad-bənnası.

Yalan danışandı – sözünə düşmən,
Dostu itirəndi – özünə düşmən.

Başqırd

Torpağı tanıdar verdiyi çörək,
İnsanı – bir işi, bir təmiz ürək.

Ağız əyri olsa, qəm eyləmə, döz,
Qoy, təki düz olsun ondan çıxan söz.

Bengal

İşsiz dərzi vaxtı keçirsə hədə,
Öz balalarının ağzını tikər.

Çox iş görən olmaz özündən deyən,
Bərk ayaqda qaçar döşünə döyən.

Büryat

Canavarla dostluq eyləsə qoyun,
Axırda başına açacaq oyun.

Özgənin əliylə tutar ilanı,
Deyir: mənim kimi qəhrəman hanı?

Çeçen

Pislik asan işdir, yaxşılıq çətin,
Həyatda ikinci olsun qismətin.

Duz səpilər ətə – qurd düşsə əgər,
Bəs duza qurd düşsə nə eyləsinlər?!..

Çex

Ürəyi kinlini eyləmə yoldaş,
Qəlbi açıq dostu bil doğma qardaş.

Harda birsə şorla, yağın qiyməti,
Qaç ordan, bircə an dayanma qəti.

Çin

Hanı elə bayram – sonu olmasın,
Hanı elə çiçək bir gün solmasın?

Balıq uzanıqlı inkişaf edər,
İnsan uzanıqlı çürüyüb gedər.

Çuvaş

Asta-asta gedən qələbə çaldı,
Qaç-a-qaça gedən geridə qaldı.

İnsana ağırlıq eyləsə başı,
Şübhəsiz zəhərə dönəcək aşı.

Dargin

Hansı bir diyardan yoxa çıxsə at,
«At mənəm» – deyəcək ulaq o saat.

Çobanı sevir sə hər hansı ürək,
Onun itini də bəyənsin gərək.

Erzya

Heç vaxt olmayıbdı yaxşı, yamansız,
Harda bitib deyın buğda samansız?

Bəli, təbiətin çoxlu görkü var,
Yaxşı ağacda da pis düyün olar.

Əfqan

Böhtandan – zəhərli güllə yaxşıdır,
Fitnədən-tutarlı şillə yaxşıdır.

Qaqqıltısı verər kəkliyi ələ,
Tamahından tutar tülkünü tələ.

Ərəb

Özünü yandırır dönür çırağa,
Amma, işığını verir qırağa.

Şumun yaxşısını – yer əkən bilər,
Dərdin ağırını – dərd çəkən bilər.

Fars

Düşmə nəcabətdən, düşsən də atdan,
Tez gözdən düşərsən – çıxarma yaddan.

Yaradan insandır, yaradan puldur,
İkinci önündə birinci quldur.

Fin

Yoxsul ağıllanar varlansa əgər,
Varlı kasıblasa sərşəmə döner.

Hər kim arxalansa halal əməyə,
Qalib gələ bilər acı taleyə.

Fransız

Qoy deyim dost nədir, xəzinə nədir,
Xəzinə dost deyil, dost xəzinədir.

Hansı insan olsa zəhmətə düşmən,
Özünə düşməndir – şübhəsiz, hökmən.

Gürcü

Dəmir möhkəmlənər odda hər zaman,
Ehtiyac içində bərkiyər insan.

Düşməne nifrət et, qoyma yaxına,
Dostu üzdə qına, dar gündə sına.

Həbəş

Deyirlər söz bir gün unudulacaq,
Kağıza yazılan yadda qalacaq.

Zər hərisi bir gün başlayar aha,
Ağıldır dünyada qızıldan baha.

Hind

Söz sənə nə deyir, müdriki dindir:
Səbrin özü acı, barı şirindir.

İradən möhkəmsə, eşid bu sözü:
Səni tapacaqdır xoşbəxtlik özü.

Kürd

Hər şey qazanılar ya çox, ya da az,
Atanı-ananı qazanmaq olmaz.

Satqın yox, it olar elin gərəyi,
İtə ver, satqına vermə çörəyi.

Türk

Düşməni bir anda tapmağa nə var,
Bir dostu qırx ilə qazanmaq olar.

Ulağın olsa da qızıldan nalı,
Yenə də olacaq başı bəlalı.

Yanvar 1983

GÜVƏN

Oğluma nəsihət

Özgə əməyində gözün olmasın,
Həyatda çəkdiyın zəhmətə güvən.
Dilində bir yalan sözün olmasın,
Abıra, həyaya, ismətə güvən.

Qəlbin sahib olsun gözəl amaca,
Bacarsan dayaq ol yoxsula, aca.
İştahın olmasın haram qazanca,
Eldən qazandığın hörmətə güvən.

Görsən qarasın da, günün ağın da,
Çalış bara bənzə elin bağında.
Xalqın dar günündə, çətin çağında,
Cəsarətə güvən, cürətə güvən.

Lazımsa can da qıy ana vətənə,
Xalqa xidmət olsun sənə ənənə.
Ciddi tapşırıram dönəbədənə,
Etibara güvən, qeyrətə güvən.

Şamiləm, keçmişəm alovdan, oddan,
Heç nə gözəl deyil bil təmiz addan.
Bir an da çıxarma Allahı yaddan,
Sən onun verdiyi qismətə güvən.

1984

ƏLAMƏTLƏR

Kişilik əlamətləri

Kişiliyin on bir əlaməti var:
Allahı tanımaq, qeyrət, etibar.
Xalqı, yurdu sevmək, səxavət, insaf,
Mərdlik, birüzlülük, sədaqət, ilqar.

Nakişilik əlamətləri

Nakişidə olur on bir əlamət:
Dinsizlik, zalımlıq, tamah, xəyanət,
Xəbislik, yaltaqlıq, yalan, paxıllıq,
Mərdiməzarlıqla, satqınlıq, şəhvət.

İgidilk əlamətləri

İgid sayılarda ondur əlamət:
Vətənə vurulmaq, xalqa sədaqət.
Qorxmazlıq, cəsarət, inam, məharət,
Ehtiyat, qətiyyət, mərdlik, mərhəmət.

Mərdiməzarlıq əlamətləri

Mərdiməzarda var yeddi bəd maraq:
Şeytanlıq, yamanlıq, aranı qatmaq,
Ağa qara yaxmaq, bədzadlıq etmək,
Vicdan satmaq, düzə badalaq atmaq.

Saf dostluğun əlamətləri

Saf dostluğun şərti üçdür, yoxdur şəkk:
Ən çətin dar gündə haraya yetmək.
Sədaqətli olmaq, lazım gələrsə
Dostunun yolunda ölmə də getmək.

Dekabr 1985.

İBRƏT DƏRSİ

Bar gətirən ağaclar başını əyir yerə,
Səcdə edir Allaha, şəksiz bu bara görə.
Qollarını çinar da ərşə doğru uzadır,
Baxıb uca boyuna, dua edir Mehvərə.

Gözlərini zilləyir nərgiz ulu göylərə,
Səcdə qılıb bənövşə, başını əyir yerə.
Onlar Qadir Allaha dua, səcdə eyləyir,
Təbiətin hikməti ibrət olsun bizlərə.

Yaranışı çox gəlir, yaranmışın xoşuna,
Kainatla dolanır Yaradanın başına.
Hamı olur minnətdar Şəriksiz, Bir Allaha,
Yer də şükür eyləyir torpağına, daşına.

Bunlar, inan ey insan, böyük qeyrət dərsidir,
Yaradana itaət, şərəf, şöhrət dərsidir.
Allah hər nə deyibse, ona əməl eyləmək,
Açarıdır cənnətin, bizə ibrət dərsidir.

Noyabr 1986

AD, AD AN

«Dodaqdəyməz, əvvəl-axır, törəmə təcnis». İndiyə qədər heç kim tərəfindən bu şəkildə şer yazılmamışdır. Belə təcnis yazmaq son dərəcə çətin bir işdir.

Nigarana ada izzət, ada şan,
Nicatsız dənizdə dad göz adadan.
Nahaqdan sellənən, yersiz a daşan,
Nəticədə yeyəcəksən a dadan.

Nəslər deyər eldə igid azalsın,
Niyyət edər: a Zal yıxıl, a Zal sın.
Niyə alan hədsiz deyil, az alsın?
Naqqalları yaxşı tanı, ad-ad an.

Nadan deyər: dəni keçir ələkdən,
Naşı deyər: Əl çək dağdan ə, ləkdən.
Naələca insan deyər əl ək dən,
Nahaqları, qeyrət çəkən ada dan.

Nə sən ey Dəlidağ, nə Arazı dan,
Narazı dansa da, nə a razı dan.
Naqis insanları, sən ar azı dan,
Nəslərdən qaç, igid axtar, ad, ad an!

Bu şerdə 9 dodaqlanan hərf olmadığına görə «dodaqdəyməzdir». Bütün misraların əvvəli və sonu «n» hərfi ilə başlanıb qurtardığına görə «əvvəl-axır» sözlərinin əvvəlindən bir hərf azaldıb yeni qafiyələr törədildiyinə görə «törəmədir». Cinaslarla yazıldığına görə «təcnisdir».

Dekabr 1987

GÖR NƏ GÜNƏ DÜŞMÜŞƏM

Gör nə günə düşmüşəm,
Daşlanıram daşımnan.
Əridib yağ tökmüşəm,
Zəhər damır aşımdan.

Od-ocaqsız yansam da,
Tüstü çıxır başımdan.
Buz içində donsam da,
Od yağır göz yaşımdan.

Min bir ağrı, min acı
Sifətimdən oxunur.
Dərd-əriş, qəm-argacı
Ürəyimə toxunur.

Avqust 1988

DOĞUM SƏNƏDİ

Yazılır hər uşağa doğulanda şəhadət,
Gərəklidir dedikcə belə yazı, bu adət.
Hər buzov, hər quzu da, hər küçük, hər cücə də,
Olsa nə cür, necə də
Bircə-bircə alınır doğulanda hesaba,
Düşür dəftər-kitaba.
Vardır elə doğulan nə alınmır hesaba,
Nə yazılır kitaba,
Nə yazılır adına bircə doğum sənədi.
O nədi?
Çox insan var dilindən hər gün doğur ağ yalan,
Amma, yoxdur onları nə hesaba bir alan,
Nə də kitaba salan.

Nə də belə doğuma yazılmır bir şəhadət.
Fəqət,
Yalan bədzat doğulur,
Əməlindən həyatda haqq-ədalət boğulur.
Xalqı salır həmişə həddən artıq bəlaya,
Gücü çatır aləmi od-alova qalaya.
Ala bilməz hesaba min qələm ağ yalanı,
Bunu bilir çoxları, mən deyirəm olanı.
Amma, bəlkə bir çoxu komputerə sığışar,
Xəbər tutar xalq bundan, dillər qorxub yığışar.
Qadaq vurur onlara, o dillər qısırlaşar.
Belə tədbir olmasa, tuğyan edər ağ yalan,
Kompüterə saldıraq biz onları, ay aman!

Dekabr 1989

OD OĞLUYLA ÇƏKİCİMİ BİR ZİNDANA VURAN KÜRDƏM

Şaiyəbازلara cavabım, qısaldılmış

Bilsin hamı, bilsin aləm, qəlb deyəni yazır qələm:
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!
Vicdan satan, araqatan danışsa da həlləm-qəlləm,
Gecə-gündüz Od yurdunun keşiyində duran Kürdəm!
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

Gədə-güdə ətəyindən nahaq yerə tökmür daşı,
Əqidəmi dəyişməyəm cəhd etsə də nadan, naşı.
Azərbaycan torpağına, iftiraya şərə qarşı
Otuz səkkiz izotoplu – nüvə odlu «uran» Kürdəm!
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

Necə danım, kola girib kürəklərdən atan da var,
Ucuz şöhrət arzusuyla marıqlarda yatan da var.
Nə olsa da «... karvan keçər, yel qayadan nə aparar?»
Mən dostluğa sədaqətdə hər kəlməsi «Quran» Kürdəm!
Od oğluyla çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

Axarını dəyişdirib çaylar geri dönə bəlkə,
Kainatdan ayrı düşüb günəş göydə sönə bəlkə.
Dəyişməyəm, ayrılmamam doğransam da tikə-tikə,
Azərbaycan təsibilə polad qala quran Kürdəm!
Od oğluy la çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

Yoxdur alçaq – qəlbədən gülüb üzdə saxta yanan kimi,
Danma, yoxdur haramzada öz əslini danan kimi.
Ey Kürd! Odlar diyarını sev öz doğma anan kimi,
Mən bu xalqa arxalanıb düşmən bağı yaran Kürdəm!
Od oğluy la çəkicimi bir zindana vuran Kürdəm!

Yanvar 1990

YOXDUR

Adam var pul demir yüz min dollara,
Qorxusu, ürksü, qınağı yoxdur.
Adam var geydiyi cındır paltara,
Bir yamaq salmağa saçağı yoxdur.

Adam var kələklə, fellə bələndi,
Başına müftə var, sərvət ələndi.
Özünə qulağı darı dələndi,
Xalqı eşitməyə qulağı yoxdur.

Adam var çoxunu edib zarıncı,
Əlində oynadır novlu qılınıc.
Sorgusuz baş kəsir sovl u qılınıc,
Adam var biçməyə orağı yoxdur.

Adam var sayını itirib pulun,
Mərmərlə döşədir evinin yolun.
Başı daşlı, gözü yaşlı yoxsulun,
Uçuq daxmasının suvağı yoxdur.

Adam var kəklikli düyü aşını,
Şamiləm, bəyənmir, çatır qaşını.
Az sanır qapıda beş-on maşını,
Adam var minməyə ulağı yoxdur.

Dekabr 1991

DAŞI ADIMI

*Böyük oğlum Xalid körpəsinə mənim
adımı qoyub. Nəvə Şamilə ürək sözüüm.*

Əgər el yükünü çəkəcəksənsə,
Bellə yer şumlayıb əkəcəksənsə,
Xalqla əkib, xalqla biçəcəksənsə,
Yaxşını yamandan seçəcəksənsə,
Vətən deyib candan keçəcəksənsə,
Daşı adımı!

Haqsızlığa boyun əyən olmasan,
Əbəs yerə döşə döyən olmasan,
Hay-küylə özünü öyən olmasan,
Nahaqdan qəlblərə dəyən olmasan,
Özgə əməyini yeyən olmasan,
Daşı adımı!

Bacarıb zəhmətə qatlaşa bilsən,
Ellə bir ağlayıb, birgə də gülsən,
Əzminlə qəlblərin qəmini silsən,
Çətin gündə xalqın dərini bölsən,
Vətən, el yolunda – «öl» desə, ölsən,
Daşı adımı!

Nifrət etsən quyruq bulayanlara,
Qənim olsan meydan sulayanlara,
Qılınc çəksən yurdu talayanlara,
Tüpürsən qab dibi yalayanlara.
Yox desən şərə fel calayanlara,
Daşı adımı!

Həyatda olmasan əslini danan,
Kökünü, zatını, nəslini danan,
Tanınsan el-oba dərdinə yanan,
Xalqlar dostluğunu müqəddəs sanan,
Allaha, Qurana, haqqa inanan,
Daşı adımı!

30 May, 1992

DİVİN QULAĞINDA YATIB İQTİDAR

Fəlakət qapının ağzını alıb,
Divin qulağında yatıb iqtidar.
Kəlbəcər büsbütün əlacsız qalıb,
Xalqın əhvalını qatıb iqtidar.

Soruşmur hardayıq, biz hayandayıq,
Ümid yoxa çıxıb, canhacandayıq.
Az qalıb alışıq, yanhayandayıq,
Eli sönməz oda atıb iqtidar.

İşdən, quru hap-gop min dəfə çoxdur,
Heç bir müdafiə tədbiri yoxdur.
Qəlblərə tuşlanan zəhərli oxdur,
Susub, qaşlarını çatıb iqtidar.

Niyə mərd el olsun əsrin ağları?!.
Kim qoymasın görək belə dağları?!.
Açıq hiss olunur ulu dağları,
Qoyub tərəziyə, satıb iqtidar.

Şamiləm, Kəlbəcər verilə «yan»a,
Sahib olacaqdı bir çox rayona.
Hərgah bu baş versə, şübhə yox buna:
Özü də indidən batıb iqtidar.

10 mart, 1993

HAQQIMIZ YOXDU

*Dost-qardaşım, şair Nəsim Nəbioğluna.
Təskinlik verə bilən bir cavab məktubu
almaq ümidi ilə.*

Kəlbəcər də oldu «yan»a satılan,
Nəsim dözülməzdi, dərdimiz çoxdu.
Düşmənin yayıyla bizə atılan,
Qəlbimizə batan zəhərli oxdu.

Bir tədbir görmədi, yatdı iqtidar,
Tərəzi içində satıldı dağlar.
Oğulsan, alınan qalanı qaytar!
Daha ürəyimiz qüssədən toxdu.

Qaçıb el-obamız düşüb çöllərə,
Sığmaz göz yaşımız dərin göllərə.
Qəmimiz dov gələr coşqun sellərə,
Hər an çəkdiyimiz «ax-vay»dı, «ox» du.

Qarabağ olubsa yağı torpağı,
Xalqı göynədirsə Kəlbəcər dağı,
Onda başımıza kişi papağı
Şamiləm, qoymağa haqqımız yoxdu.

Aprel 1993

VERƏ BİLMƏRƏM

Xəsis olmasam da «var-dövlətim»dən,
Heç kimə hədiyyə verə bilmərəm.
Mənə «yaman göydür» deyirlər hərdən,
Qoy söyləyim niyə verə bilmərəm.

Yoxdur varım-pulum, malım-dövlətim,
Qəm, kədər bolluğu olub qismətim.
Belə zənginlikdən umsa da yetim,
Mən ona da rəva görə bilmərəm.

Şamil Dəlidağam, inciyim kimdən,
Yanıb qovruluram hər an içimdən.
Könlümün sarayı sökülüb himdən,
Çətindir, bir daha hörə bilmərəm.

May 1993

SOLANLARDANAM

Kəlbəcər anamdır, Dəlidağ atam,
Atasız-anasız qalanlardanam.
Necə tablayıram bu dərdə, matam,
Yurdundan didərgin olanlardanam.

Dərd-qəmdən huşum da çaşqın olubdu,
Qəm seli qəlbimdə daşqın olubdu.
Əziz elim-obam qaçqın olubdu,
Qara bulud kimi dolanlardanam.

Şamiləm, tapılmaz dərdin təhəri,
Düşmənin böyükdür fitnə-felləri.
Yurda qayıtmağa, arzu gülləri
Qönçəsində qalıb solanlardanam.

15 Aprel, 1994

BELƏ «HÖRMƏTİ»...

Rüşvətin adını «hörmət» qoyublar,
Hörmətin adını nə qoyaq onda?
Bu sözün yerinə, qalıb çar-naçar,
«Rüşvətlimi» yazaq məktub yazanda?!..

Yazaq mı «rüşvəti» əziz filankəs,
Yaxşıyam, bəs sənın halın necədir?
Razı olmaz belə bir sözə heç kəs,
Çünki hörmət-gündüz, rüşvət-gecədir.

Hətta bir adına «şapka» deyirlər,
Başa keçiriblər indı rüşvəti.
Xalqın əməyini basıb yeyirlər,
Qadir Allah kəssin belə «hörməti».

May 1994

İSTƏMİRƏM

Minnətsiz zəhəri qorxmaram içsəm,
Əgər minnətliyə bal istəmirəm.
Bəsindir zəhmətin bezini biçsəm,
Əgər minnətliyə şal istəmirəm.

Bəsindir quru cad, gözüm toxdursa,
Ümidim itməsin dərdim çoxdursa.
Minməyə bir köhlən atım yoxdursa,
Yəhər istəmirəm, nal istəmirəm.

Bacaranlar işə girişsin gərək,
Deməmiş ağızda söz bişsin gərək.
Hər şeyin vaxtı var, yetişsin gərək,
Heç nəyi həyatda kal istəmirəm.

Dəlidağ dərddlidir vətən dağından,
Qurtarmayıb vəhşi yad tapdağından.
Yurdum bəsdir mənə, özgədən inan,
Bircə qarış yamac, yal istəmirəm.

İyul 1994

GƏZİRƏM

Elsizəm, yurdsuzam, dərindir yaram,
Qanını kəsməyə sarıq gəzirəm.
Qaçqınlıq əlindən çoxdan bezaram,
Gəzsəm də ürəyi sınıq gəzirəm.

Yanıb yurd-yuvamız işğal közündən,
Qanlı çaylar axıb elin gözündən.
Məni yaxalayan qəm dənizindən,
Üzüb keçim deyə qayıq gəzirəm.

Tablamaq çətindir bu ağır zülmə,
Matam dərd-qəm adlı gəlhagəlimə.
Şamil Dəlidağam, qaçqın elimə,
Zülmətin içində işıq gəzirəm.

02 Aprel 1995.

Şamil Dəlidağ Həzrəti Məhəmməd peyğəmbərin Həzrəti Əliyə etdiyi vəsiyyətlərdən bir qədərini şərləşdirmişdir.

YA ƏLİ!

Gözəl əlamətdir üç əməl yəqin:
Səninlə kimdirsə əlaqə kəsən,
Onunla əlaqə yaradarsan, əhsən!
Səni qoruyana eylə əhliyyət,
Bağışla kim sənə verib əziyyət.

YA ƏLİ!

Əməllərin əsli üçdür, ona yet:
Bütün ömrün boyu xalqa xtdmət et.
Qardaşla da bir ol, çək əziyyət də,
Allahı yada sal hər vəziyyətdə.

YA ƏLİ!

Üç əməl Allahın işlərindəndir,
Allahın əzizi onu edəndir:
Kim mömin qardaşla görüşə gedib,
Elə bil Allahı ziyarət edib.
Allah əziz tutar belə adamı,
Başa yetər onun arzu, inamı.
Namaz qılan, gələn namaza qədər,
Tanrıya dualar eyləsə əgər,
Allahın qonağı hesab olunar,
Allah qonağını çox əziz sanar.
Həccə gedən, gedər Allaha sarı,
Allah əziz tutar o bəxtiyarı.

YA ƏLİ!

Üç iş yaxşılığın qapılarıdır:
Biri səxavətdir – ürək karıdır.
Birisi xoş sözdür, söyləsin hərə,
Birisi dözməkdir əziyyətlərə.

YA ƏLİ!

Qiyamətdə bütün gözlər ağlayar,
Üç göz heç ağlamaz, bax, budur onlar:
Allahın yolunda yuxusuz qalan,
Harama baxmayıb uzaqda olan,
Həyatda Allahdan qorxub ağlayan.

1995

SİNƏ, SİNƏDƏN

dodaqdəyməz təcnis

Xəliq xəlp eylədi dağı, aranı,
Yarandı dağların sinəsi nədən?
Sərin, isti yeli kəsdi aranı,
Seçildi hər qəşəng sinə, sinədən.

Dağın insanları qara zirəkdi,
Yerişiyə yardı, qara zir əkdi.
Xış da əsrlərə qara zir əkdi,
Yaradı dağların sinəsinə dən.

Yağı əlindədir sinə, göz indi,
Niyə diyarında «yan»lar gəzindi?
Dəlidağ, dərdlərə çarə göz indi,
Niyə qalsın yada sinə, sinə dən?!

İyun 1996

NƏ LAZIMDIR

Sevinc əldən verib, qəm almışıqsa,
Daha bizə özgə nəf nə lazımdı?
Növbə tutmuşuqsa qul bazarında,
Düzülməyə başqa səf nə lazımdı?

Dərddən gözü müzə gəlmirsə yuxu,
Vecinə almırsa ölkənin toxu,
Acından qarnına döyürsə çoxu, .
Vurmağa nağara, dəf nə lazımdı?

Şamiləm, bilmirəm güvənək nəyə,
Sınıb, özümüzü yersiz öyməyə?!..
Məhküm olmuşuqsa boyun əyməyə,
Bundan sonra bizə əf nə lazımdı?

Mart 1997

HEÇ VAXT DEMƏMİŞƏM, İNDİ DEYİRƏM

Ömür-gün yoldaşım Naziləyə

Mən sənə nə sonam, nə dedim pəri,
Qırx ildən artıqdır nə də öyürəm.
Qəlbimdən keçəni illərdən bəri,
Neç vaxt deməmişəm, indi deyirəm.

Xanımlardan artıq xanım olsan da,
Mən sənə bir dəfə xanım demədim.
Həyatda ciyərim, canım olsan da,
Mən sənə ciyərim, canım demədim.

Heç yerdə adını tərifləmədim,
Nə bir tərif dedim üzünə sənin.
Kişi qadınını öyməz, mən dedim,
Beləcə gördündüm gözünə sənin.

İndi yetmiş yaşı yaxalamışam,
Ürəyimdə sənə boyun əyirəm.
Həyatıma oldun ən işıqlı şam,
Heç vaxt deməmişəm, indi deyirəm.

Saxta nəvazişdən çox uzaq oldum,
Səni aldatmadım ömrümdə qəti.
Sayəndə hər yerdə üzü ağ oldum,
Pak oldu qəlbimin arzu, niyyəti.

Qarğaşa boynuna düşdü həmişə,
Bir qonaq-qaraya üz turşutmadın.
Zəhməti özünə eylədin peşə,
Təmiz adı heç vaxt sən unutmadın.

Çox hörmətlə çəkdi adını hamı,
Dillənmədim, gizli iftixar etdim.
Eldə uca etdin mənim başımı,
İnan, buna görə ad-sana yetdim.

Müəllim adını qaldırdın göyə,
Bu yolda əridi gözünün yağı.
Yaxşı bilik alsın uşaqlar deyə,
Qəlblərdə bitirdin bəhrəli bağı.

Eldə danışıldı qədrin-qiymətin,
Gözü tərəzidir, ən dəqiq çəkir.
Kino lenti kimi saysız zəhmətin,
Gözümün önündən hey gəlib keçir.

Dözülməz olana dözdün, tabladın,
Fəxr eylə baxanda həyat yoluna.
Sənə ilk sözümdü, müqəddəs adın,
Layiqdir alqışın ancaq boluna.

Mən sənə nə sonam, nə dedim pəri,
Qırx ildən artıqdır nə də öyürəm.
Qəlbimdən keçəni illərdən bəri,
Heç vaxt deməmişəm, indi deyirəm.

Dekabr 1998

Şamil Dəlidağ və ömür-gün yoldaşı Nazilə müəllimə.

45 ildən sonra...

BU GÖZƏLLİYƏ

*Qax rayonunun Yuxarı Malax
adlanan yerinin gözəlliyindən
aldığım təəssürat.*

Yuxarı Malaxın meşə talası,
Baxıb oldum məftum bu gözəlliyə.
Təbiət yaradıb meşə qalası,
Baxıb oldum məsum bu gözəlliyə.

Ciyərimə təmiz havadan uddum,
Dərdimi, qəmimi burda unuttum.
Elə bil yapışıb beş əllə tutdum,
Ürəkdən vuruldum bu gözəlliyə.

Üst yanında dağlar görünür şeşə,
Sanki ətir yayır hər yana meşə.
Amandır, baltalar düşməsin işə,
Olmasın bir hücum bu gözəlliyə.

Burda yada saldım Kəlbəcərimi –
Cəmi gözəllərdən gözəl pərimi.
Şamiləm, gizlədib qəm dəftərimi,
Baxdıqca, duruldum bu gözəlliyə.

1999

ŞUŞA DƏRDİ

(cinashı rubailər)

Şuşa bəlası nə, Şuşa dərdi nə?
Gül əkdı bağçada, Şuşa dərdi nə?
Daşnaqlar bu yurdda at oynadırlar,
Tablaya bilmirəm Şuşa dərdinə.

Kim deyir alışmır, Şuşa da yanmır?
Elinin çırağı Şuşada yanmır.
«Yan»lar caynağına keçəndən bəri,
Tablamır bu dərdə Şuşa dayanmır.

Yurd deyil bu çadır, alaçıq Şuşa,
Yurdunu düşməndən al açıq, Şuşa.
Dəyişsin bəxtinin qoy qara rəngi,
Boyansın qırmızı – al, açıq, Şuşa.

Eşitmir, olubdu xilas kar, indi,
Bacarmır bir hünər xilas –kar, indi.
Xocalı, Şuşamız, Laçın, Kəlbəcər;
Axtarır meydanda xilaskar indi.

May 1999

BABA NƏSİHƏTİ

Sevimli nəvələrim – Cavid, Orxan, Gülgəz, Məsud, Səlahəddin, Şamil, Nazilə, İlahə və Səbuhiyə.

«Dövlətdə dəvədir, övladda nəvə».
Atalar söyləyib belə kəlamı.
Nəvə yaraşıqdı, günəşdi evə,
Gözümün nurudur onların hamı.

Baba nəvələrə dikib gözünü,
Sevincdən ürəyi bənzəyər dağa.
Nəvələr eşidib baba sözünü,
Gərək qulağına eyləsin sırğa.

Əməl edin baba nəsihətinə:
Qəlbən sevin yurdu, eli-obanı.
Sizə tapşırıram dönəbdönə:
Lazım olsa xalqa qıyınız canı.

Həyatda zəhməti eyləyin sirdaş,
Bütün ömrüboyu qazanın bilik.
Belinizdə xalqa çəksəniz də daş,
Fəxr edin, deməyin biz olduq ləlik.

Dar gündə sınaqdan üzüağ çıxın,
Həmişə etibar timsalı olun.
Vətənə xaini yandırın, yaxın,
Meydanın qəhrəman bir Zalı olun.

Min nifrət eyləyin saxta şöhrətə,
Çalışın minnətli ömür sürməyin.
Yetmək istəsəniz eldə hörmətə,
Vaxtı bircə an da bada verməyin.

Yaradan malikdir böyük kərəmə,
Ona səcdə qılın aramsız, müdam.
Əməl eyləsəniz dediklərimə,
Ölsəm də məzarda rahat yataram.

Noyabr 2000

GƏZİRƏM

Qəlb diləyə necə çatsın,
Atsız qalıb, nal gəzirəm.
Toyuğum yox kükə yatsın,
Altına lax fal gəzirəm.

Dağarcıqda darı yoxdu,
Bağ quruyub, bəri yoxdu.
Arxanada arı yoxdu,
Boş yeşikdə bal gəzirəm.

Bəla varmı qaçqınlıqtək?
Ağır dərdir, dözmür ürək,
Məni edib diligödək,
Bəzən susub lal gəzirəm.

Qəm qəlbimi edib yayla,
Yaşayıram hay-harayla.
Bürünmüşəm zil qarayla,
Xəyalımda al gəzirəm.

Xalq bələdan çıxsın deyə,
Şamil, xına yaxsın deyə,
Düşməni yıxsın deyə,
Mən bir Rüstəm Zal gəzirəm.

Mart 2001

**«HƏQİQƏTLƏR VƏ ZİDDİYYƏTLƏR»
SİLSİLƏSİNDƏN**

SONRAKI AĞIL

Bu sözü sanmayaq uşaq nağılı,
Erməni deyibdi: - Nə çox, nə də az,
Kaş ki, müsəlmanın sonrakı ağılı
Məndə ola, onda işim kəm olmaz.

«Yan»lar yiyələndi son ağılımıza,
Yurd-yuvasız qoydu, taladı bizi.
Yolumuzda quyu o qaza-qaza,
Görünməz tonqala qaladı bizi.

Əgər sahib olsaq son ağılımıza,
Biz onu «yan»lardan qaytarsaq geri,
İtər başımıza gələn bu qəza,
Sağalar göynəyən yaranın yeri.

Avqust 2002

OLMASIN

*Dostum, kürd qardaşım, şair
Mürvət Qədimoglu Həkəriyə.*

Bir kürd tanımıram Azərbaycana,
Ürək telləriylə bağlı olmasın.
İstəsə, can qurban etməsin ona,
Sadiq, etibarlı oğlu olmasın.

Qəlbimdə yaranıb tükənməz maraq,
Qədim tarixlərdən almışam soraq.
Cüt ağızlı, onlar olub bir yaraq,
Yolları çəpərli, cağlı olmasın.

Bir kürd tanımıram Azərbaycanda,
Doğma yurda təsib olmasın onda.
Vətən davasında, çətin zamanda
Əlindəki silah zağlı olmasın.

Dəlidağam, necə əssə sərt külək,
Döyünəcək iki canda bir ürək.
Bunu anmayanın – başında, gərək
Mində bir zərrəcə ağılı olmasın.

2002

SADƏ BİR İNSANDI

Çox hörmətli gəlinim Elmira xanımın ad günü münasibəti ilə.

Kaş ki, yer üzünün qız-gəlinləri,
Bizim gəlindəki olan təpəri,
Öyrənib olaydı onun bənzəri.
Elmiradı – sadə bir insandı o
Hələ yazılmamış bir dastandı o.

Hədsiz mehribandı qaynanasına,
Həddən artıq qayğı göstərir ona,
Naziləni sanır özünə ana.
El-oba bəyənir bu haqqı-sayı,
Kaş hamı olaydı onların tayı.

Məni – qaynatanı atası sanır,
Halım pis olanda halıma yanır,
Qulluğumda qızım kimi dayanır.
Min əziyyət bizdən ötrü çəksə də,
Zəhmətini yada salmır heç vədə.

Ömür-gün yoldaşı Xalidim ilə,
Xoşagəlməz bir söz almayıb dilə.
Kaş bütün gəlinlər olaydı belə,
Qoy onlara kömək olsun Yaradan,
Bu ülfətə kölgə salsın hər zaman.

Gülgəzlə Şamili can-ciyəridi,
Biri pəri, biri şiri-nəridi,
İncisi, gövhəri, ləli-zəridi.
Çıraqdılar gecə-gündüz gözüne,
Əsgərdilər ata-ana sözüne.

Turşutmaz üzünü gələndə qonaq,
Layiqincə açar sürfəni ancaq,
Gələn razı qalar, üzü olsun ağ.
Əl tutar imkansız yazığa, aca,
Hamımızın edər başını uca.

Kaş ki, yer üzünün qız-gəlinləri,
Bizim gəlindəki olan təpəri,
Öyrənib olaydı onun bənzəri.
Elmiradı – sadə bir insandı o
Hələ yazılmamış bir dastandı o.

12 Fevral, 2003

HƏR GÜNÜN DOSTU

*Uzun müddət bir yerdə işlədiyim,
həmişə sədaqətli və etibarlı bir
dost kimi tanıdığım Əli Kazımova.*

Dostun dar günündə yayınıb qaçar,
Bol süfrənin dostu, var günün dostu.
Amma, əziz Əli, ey qəlbə vüqar,
Mən sizi tanıdım hər günün dostu.

Əməli çirklilər girdilər kola,
Başıma açdılar görünməz bəla.
Atmadınız bircə addım da dala,
Oldunuz boranlı qar günün dostu.

Lənət xain qonşu, qəsbkar «yan»a,
Qovulduq yurdlardan hərə bir yana.
Bu ağır çağda da dönüb ad-sana,
Oldunuz qeyrətlə ar günün dostu.

Bu dərdlər canımı eylədi xəstə,
Özümü hiss etdim bir dar qəfəsdə.
Yenə də dayanıb başımın üstə,
Oldunuz ah ilə zar günün dostu.

Şamiləm, cürəti aldınız dağdan,
Dostluğun bağına oldunuz bağban.
Üzü ağ çıxdınız hər bir sınaqdan
Mən sizi tanıdım dar günün dostu.

İyun 2004

YAŞADANAM

«–Törəmə qəzə»l. Qəzəlin bütün qafiyələri hər dəfə «yaşadanam» sözündən bir ilk hərfi silməklə («aşa danam», «şad anam», «adanam», «anam» və «nam») alınan – törəvən sözlər əsasında yazılmışdır.

Ürəyimdə yurd satana dərin nifrət yaşadanam,
Mən yediyim qəmi gərək düşmən yeyən aşadanam.

Yurd-yuvamı qanlı yağı alıb viran edibsə də,
Borcluyam yad önündə mən özümü bir şadanam.

Qəlbim deyir: torpaqları «yan»dan geri almayınca,
Dərdin-qəmin dəryasında ah-amanlı bir adanam.

Cavabdehlər yurdumuzu yağılardan qorumaıdı,
Boynumuza almaliyiq, bacarmaram bunu danam.

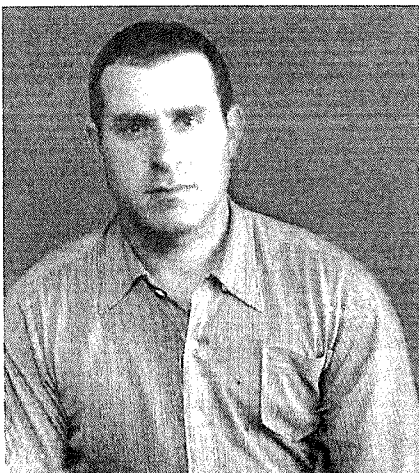
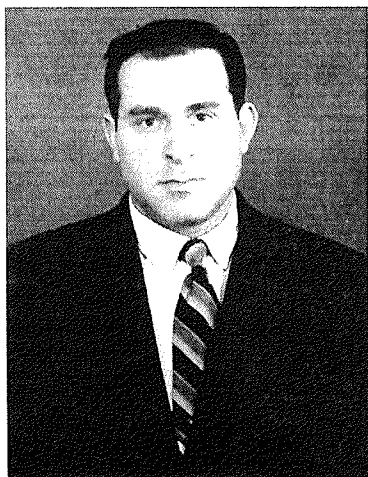
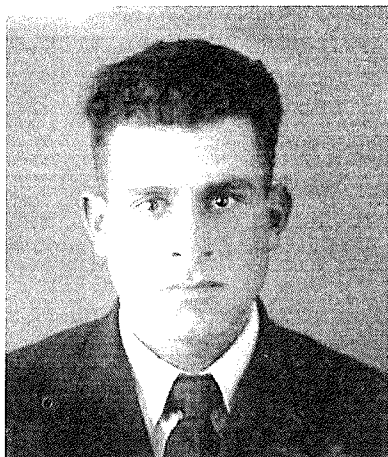
Atam dağda məzarıyla girov qaldı qənimlərə,
Bakımızın torpağına qismət oldu qaçqın anam.

Dəlidağam, dözmək bəsdır, yurdumuzun xilasına –
Gərək bizi vadar etsin qeyrətimiz, vətənə nam.

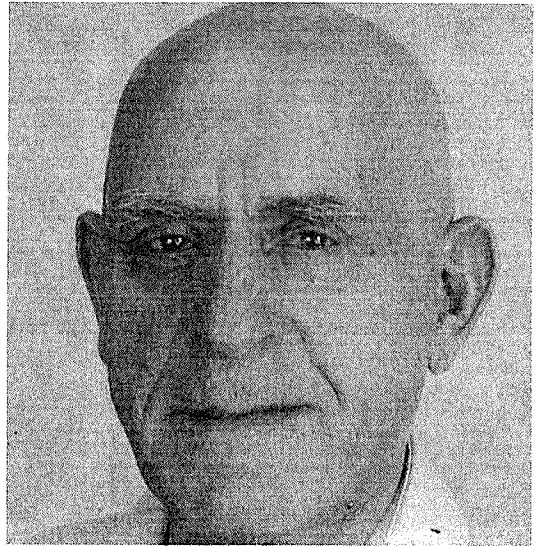
Yanvar 2004

**İNSAN YAŞA DOLARMIŞ
GÜL AÇSA DA, SOLARMIŞ...
SOLMAZ, QALAR NƏ YADDA?
–YARATDIĞI HƏYATDA.**

(Şamil Dəlidağ 1953-2004-cü illərdə)

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz əvəzi.....	3
Vətənə, xalqa xidmət nümunəsi.....	5
Qısa tərcümeyi-hal.....	7
Hər çeşmədən bir damla.....	24
Yaratdığı muzeylər haqqında və Şamil Dəlidağ haqqında qısa sətirlər.....	33
Tarixdə ilk dəfə	38
Şamil Dəlidağın çap olunmuş kitabları haqqında qısa məlumat.....	39
Dağ üstə dağ	39
Xalqın şairi.....	41
Dəlidağın sədası	42
Dağ çiçəkləri.....	44
Dağların hikməti.....	46
Həyatın astarı, həyatın üzü.....	46
Şəhid muzey, şahid muzey.....	50
Azərbaycan dilinin qafiyə lüğəti	51
Loğmanın yadigarı.....	51
Kəlbəcərin qəm dastanı, viran olan gülüstanı	53
Mənzum cinaslar.....	54
Vətənə gərəkli ogul.....	56
Dodaqdəyməzlər.....	59
Kürdcə-Azərbaycanca... lüğət.....	61
Lal qız.....	62
Dəlidağa salam.....	63
Azərbaycan dilinin qafiyə lüğəti (təkmilləşdirilmiş variant latın əlifbası ilə).....	65
Şərdə yeniliklər.....	66
Azərbaycan dilinin mənzum cinas lüğəti, 2 cildde.....	69
Körpənin münəccimi.....	71
Min suala min cavab.....	72
Kərbəla müsibəti.....	73
Aşıq Hüseyn Bozərqanlının Kəlbəcər səfəri	74
Törəmə sözlər lüğəti.....	74
Şamil Dəlidağın tərcümə etdiyi kitablar.....	75
Məm və Zin.....	75
Ehtiram.....	78
Şamil Dəlidağ haqqında yazılan kitablar.....	80
Şamil Dəlidağ dastanı	80
Şamil Əsgərov-70	82

Kitab, jurnal və qəzetlərdə çap olunan şer, xatirə, məqalə, avtoqraf, ithaf və müsahibələr.....	83
Gündəlik, kitab və qəzetlərdə Şamil haqqında yazılardan.....	117
Redaktoru, tərtibçisi, ön söz yazdığı kitablar.....	140
Şamil Dəlidağın yazıb hazırladığı, lakin hələlik çapına imkanı olmayan kitabları.....	145
Şamil Dəlidağın hər ildə yazdığı şerlərdən bir-iki nümunə.....	145
1941. Gərək.....	145
1942. Qışda və yayda.....	146
1943. Evimizdə.....	146
1944. Qız-gəlinlər.....	147
1944. Pencək-şalvar əhvalatı.....	148
1945. Daha.....	149
1946. Gülür.....	150
1947. Kəlbəcər.....	151
1948. Yeyər.....	152
1949. Keçər.....	152
1950. Müəllim.....	153
1951. İçində.....	154
1952. Dəvənin qiyməti.....	155
1953. Kürd qızı.....	155
1954. Tökülər.....	156
1955. Gördüm.....	157
1955. Bəsimdi.....	158
1956. Çəkər.....	159
1957. Mən nəciyəm ki.....	160
1958. Deyər.....	160
1959. Yazılmış.....	161
1960. Gözəldir.....	161
1961. Qarşılar.....	162
1962. Cinaslı rübailər.....	163
1963. El içində.....	164
1964. Ustad.....	164
1965. Dördlülklər.....	165
1966. Bilməz.....	166
1967. Bilər.....	166
1968. Yetən yerdə.....	167
1969. Bilsə.....	167
1970. Tapa bilmədim.....	168
1971. Həyat həqiqətləri.....	169
1972. Necə inanım.....	170
1973. Tamah yarışı.....	170

1974. Çətin.....	172
1975. Bilmişəm.....	173
1976. Ana təbiət.....	173
1977. Söz.....	174
1978. Haray adil həkim, ədalət haray	175
1979. Bilmir o	177
1980. Olur.....	178
1981. Sağallam.....	179
1982. Bədi.....	180
1983. Dəryalardan incilər silsiləsindən.....	180
1984. Güvən.....	187
1985. Əlamətlər.....	188
1986. İbrət dərsi.....	189
1987. Ad, ad an	190
1988. Gör nə günə düşmüşəm	191
1989. Doğum sənədi.....	191
1990. Od oğluyula çəkcimi bir zindana vuran kürdəm.....	192
1991. Yoxdur.....	193
1992. Daşı adımı	194
1993. Divin qulağında yatıb iqtidar.....	195
1993. Haqqımız yoxdur.....	196
1993. Verə bilmərəm.....	197
1994. Solanlardanam.....	197
1994. Belə «hörməti».....	198
1994. İstəmirəm.....	198
1995. Gəzirəm.....	199
1995. Ya Əli.....	200
1996. Sinə, sinədən	201
1997. Nə lazımdır.....	202
1998. Heç vaxt deməmişəm, indi deyirəm.....	202
1998. Bu gözəlliyə.....	205
1999. Şuşa dərdi	205
2000. Baba nəsihəti.....	206
2001. Gəzirəm.....	207
2002. Sonrakı ağıl.....	208
2002. Olmasın.....	209
2003. Sadə bir insandı	209
2004. Hər günün dostu.....	211
2004. Yaşadanam.....	212

«Nərgiz-R» Nəşriyyat-Poliqrafiya firması.
Baş direktor: *Hidayət Musabəyli (Musayev)*

«Nərgiz» nəşriyyatı.
Texniki redaktor: *Kəmalə Məmmədova*
Korrektor: *Yeganə İmanova*

Kompüterdə yazanlar:
Reyhan Cəfərova və Bərzani Əsgərov

Yığılmağa verilmişdir: 25.09.2004.
Çapa imzalanmışdır: 05.10.2004.
Kağız formatı: 60x84 1/16.
Həcmi: 14,2 çap vərəqi.
Tiraj: 500 nüsxə; Sifariş: 453.

 Nərgiz - NƏŞRİYYATI

Azərbaycan Respublikası Mətbuat və İnformasiya
Nazirliyi tərəfindən 1998-ci ildə qeydə alınmışdır.
Şəhadətnamə № 45.
Ünvanımız: 8-ci km qəsəbəsi R.Rüstəmov küç. 36
Əlaqə telefonu: 423-69-53.

Enstîtuya Kurdî ya Qefqasyayê

Web:

<https://www.ensiklopediyakurdi.com/>

Tel.:

+7 918 073 48 79

